

Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova

Кирилка Демирева Снежана Никифорцева Надежда Кара

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Учебник за 4. клас

CARTIER
e d u c a ț i o n a l

Acest manual este proprietatea Ministerului Educației și Cercetării al Republicii Moldova.
Manualul școlar a fost realizat în conformitate cu prevederile Curriculumului la disciplină, aprobat prin ordinul
Ministerului Educației și Cercetării nr. 1124 din 20 iulie 2018. Manualul a fost aprobat prin ordinul
Ministerului Educației și Cercetării nr. 415 din 27 aprilie 2023, ca urmare a evaluării calității metodic-științifice.

CARTIER

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.
Tel./fax: 022 20 34 91, tel.: 022 24 01 95. E-mail: vanzari@cartier.md
Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București.
Tel/fax: 210 80 51. E-mail: codex@cartier.ro
cartier.ro
cartier.md

Colecția *Cartier educațional* este coordonată de de Viorica Goraș-Postică

Autori: Kirilka Demireva, Snejana Nichiforțeva, Nadejda Kara

Editor: Gheorghe Erizanu

Ilustrații: Anatol Tomoianu, Luminița Ermurachi

Coperta: Vitalie Coroban

Design/tehnoredactare: Valeria Idjilov

Prepress: Editura Cartier

Tipărit la Bons Offices

Kirilka Demireva, Snejana Nikiforțeva, Nadejda Kara

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА ЗА 4 КЛАС

Ediția I, august 2023

© 2023, Editura Cartier pentru prezenta ediție. Toate drepturile rezervate.

Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Демирева, Кирилка.

Български език и литература: Учебник за 4 клас/ Кирилка Демирева, Снежана Никифорцева,

Надежда Кара; Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova. – Ed. 1. – [Chișinău]:

Cartier, 2023 (Bons Offices). – 231, [1] p. : il. color. – (Cartier educațional / colecție coordonată

de Viorica Goraș-Postică, ISBN 978-9975-79-896-9). [950] ex.

ISBN 978-9975-86-694-1.

811.163.2(075.3)

Д 306

Acest manual este proprietatea Ministerului Educației și Cercetării al Republicii Moldova

Școala/Liceul
Manualul nr.

Anul	Numele și prenumele elevului care a primit manualul	Anul școlar	Starea manualului	
			la primire	la returnare
1				
2				
3				
4				
5				

- Învățătorul trebuie să controleze dacă numele elevului este corect scris.
- Elevii cărora le este destinat manualul nu trebuie să facă niciun fel de notații pe pagini.
- Rugăm ca manualele să fie păstrate cât mai îngrijit.
- Starea manualului se va înscrie folosind termenii: nouă, bună, îngrijită, nesatisfăcătoare, proastă.

Здравейте, момчета и момичета!

Приятно ни е отново да общуваме с вас чрез тази книга по български език и литература. Тя ви кани да продължите интересните и полезни занимания от 3. клас. Вие вече умеете да общувате на български език, но тези умения трябва да се усъвършенстват. Предлагаме ви задачи и упражнения, с които ще се справите самостоятелно. Някои са по-трудни. Ще ви помогне учителят. Важно е не само да отговаряте на въпросите, но и сами да задавате въпроси. Така ще се чувствате по-уверени, когато общувате на български език.

А сега нещо по-сложно – ***писането!*** Вглеждайте се внимателно в текстовете. Те предлагат знания, с помощта на които успешно ще се преборите с досадните правописни грешки. ***Слушайте и четете българската благозвучна реч!***

Звуковете и буквите, думите и изреченията живеят в текста. Той е техният голям дом, в който можете да откриете толкова любопитни неща!

Влезте в този дом, обичайте неговите обитатели и ще бъдете посрещнати като приятели.

НА ДОБЪР ЧАС, СЪПИ ПРИЯТЕЛИ!

ОТ АВТОРИТЕ

Съдържание

I. РОДНА РЕЧ, ОМАЙНА, СЛАДКА... ЕЗИКЪТ КАТО СРЕДСТВО ЗА ОБЩУВАНЕ

ТЕМА 1.	РОДНА РЕЧ	10
	ДИАЛОГИЧНА РЕЧ И МОНОЛОГИЧНА РЕЧ	
ТЕМА 2.	БРЕ, ДЕ СЕ ЧУЛО, ВИДЯЛО	13
	КНИЖОВЕН ЕЗИК И НАРОДНИ ГОВОРИ	
ТЕМА 3.	МОЛЯ ВИ, АКО ОБИЧАТЕ...	17
	РЕЧЕВ ЕТИКЕТ	
ТЕМА 4.	ВНИМАНИЕ! ЧАСЪТ ЗАПОЧНА!	20
	ВИДОВЕ ИЗРЕЧЕНИЯ ПО ЦЕЛ НА ИЗКАЗВАНЕ	
ТЕМА 5.	КАКВОТО ПОВИКАЛО...	23
	ПРЕНАСЯНЕ НА ДУМИТЕ НА НОВ РЕД	
ТЕМА 6.	УЧИЛИЩЕТО ЗОВЕ	26
	УДАРЕНИЕ. НЕУДАРЕНИ ГЛАСНИ В ДУМАТА	
ТЕМА 7.	НОВАТА ЧИТАНКА	29
	ЗВУЧНИ И БЕЗЗВУЧНИ СЪГЛАСНИ	
ТЕМА 8.	КЪМ НОВИ ПЛАНЕТИ	31
	СРОДНИ ДУМИ	
ТЕМА 9.	БЪРЗО ЛЯТОТО ОТЛИТНА...	33
	СЪЩЕСТВИТЕЛНО ИМЕ, ПРИЛАГАТЕЛНО ИМЕ, МЕСТОИМЕННИЕ, ГЛАГОЛ	
	ЗНАМ И МОГА	37

II. КАПКИ ОТ СВЕТИНАТА. ТЕКСТ

ТЕМА 1.	С ДОБРОТА В СЪРЦЕТО	40
	ТЕМА И ОПОРНИ ДУМИ НА ТЕКСТ	
ТЕМА 2.	БАСНЯ	45
	ТЕМА, ОСНОВНА МИСЪЛ И ЗАГЛАВИЕ НА ТЕКСТ	
ТЕМА 3.	ЕСЕН	49
	ВИДОВЕ ТЕКСТ ПО ЦЕЛ НА СЪЗДАВАНЕ	
ТЕМА 4.	ЕСЕНТА Е ДОШЛА	54
	ХУДОЖЕСТВЕН ТЕКСТ	
ТЕМА 5.	РАЗКАЗ ПО СЕРИЯ КАРТИНИ	59
	СЪЧИНЕНИЕ ПОВЕСТВОВАНИЕ	
ТЕМА 6.	МАЛКОТО СТЪКЧЕ	61
	РЕДАКТИРАНЕ НА ТЕКСТ	
ТЕМА 7.	МАЛКОТО СТЪКЧЕ	66
	РЕДАКТИРАНЕ ЧРЕЗ СЪКРАЩАВАНЕ	
ТЕМА 8.	ЛЕГЕНДИ ЗА ОРФЕЙ	72
	РЕДАКТИРАНЕ ЧРЕЗ ПРИБАВЯНЕ	
ТЕМА 9.	ТРУДОЛЮБИВАТА СТОПАНКА	76
	РЕДАКТИРАНЕ ЧРЕЗ ЗАМЕСТВАНЕ	

ТЕМА 10.	СВЕТЛИНАТА И КНИГАТА	81
	РЕДАКТИРАНЕ ЧРЕЗ РАЗМЕСТВАНЕ	
	ЗНАМ И МОГА	86
 III. ВЪН Е ЗИМА СНЕГОВИТА. ИЗРЕЧЕНИЕ 		
ТЕМА 1.	„ЩО Е ХАЛА ЗАВИЛНЯЛА...”	92
	ВИДОВЕ ИЗРЕЧЕНИЯ ПО ЦЕЛ НА ОБЩУВАНЕ	
ТЕМА 2.	ПОРТРЕТИ НА СНЕГА	96
	ИНТОНАЦИЯ НА ИЗРЕЧЕНИЕТО. КАК СЕ ОБРАЗУВАТ ВИДОВЕТЕ ИЗРЕЧЕНИЯ ПО ЦЕЛ НА ОБЩУВАНЕ	
ТЕМА 3.	ДОБРИЯТ СТАРЕЦ	102
	ПУНКТУАЦИЯ И СЛОВОРЕД НА ИЗРЕЧЕНИЕТО	
ТЕМА 4.	ЗИМАТА НИ КАНИ...	107
	ВИДОВЕ ИЗРЕЧЕНИЯ ПО СЪСТАВ	
ТЕМА 5.	ВЕСЕЛАТА ЗИМА	111
	КАК СЕ СВЪРЗВАТ ПРОСТИТЕ ИЗРЕЧЕНИЯ В СЪСТАВА НА СЛОЖНОТО	
ТЕМА 6.	БЪДНИ ВЕЧЕР	115
	ДУМАТА КАТО ЧАСТ НА ИЗРЕЧЕНИЕТО. ГЛАВНИ И ВТОРОСТЕПЕННИ ЧАСТИ	
ТЕМА 7.	НА ПЪТ ЗА СУРВАЧКА	120
	РАЗЛИКА МЕЖДУ ПРЯКА И НЕПРЯКА РЕЧ	
ТЕМА 8.	ЦВЕТОВЕТЕ НА СУРВАЧКАТА	123
	ПУНКТУАЦИЯ НА ПРЯКАТА РЕЧ	
	ЗНАМ И МОГА	127
 IV. ДОБРОТО НЕКА ДА НИ ВОДИ. СЛОВНОТО БОГАТСТВО НА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК		
ТЕМА 1.	ЗВЕЗДАТА	132
	РЕЧНИЦИ. СИНОНИМИ. АНТОНИМИ	
ТЕМА 2.	НОВАТА ЗВЕЗДА	136
	ЗВУКОВ СЪСТАВ И ЗНАЧЕНИЕ НА ДУМАТА	
ТЕМА 3.	НОВАТА ЗВЕЗДА	140
	КАК СЕ ОБРАЗУВАТ ДУМИТЕ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК. СЛОЖНИ ДУМИ	
ТЕМА 4.	ГРАДИНАТА НА ЖИВОТА	145
	СЪЩЕСТВИТЕЛНО ИМЕ	
ТЕМА 5.	НАЙ-СКЪПОТО ТВОРЕНИЕ	152
	ЧЛЕНУВАНЕ НА СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ ИМЕНА	
ТЕМА 6.	ЗА МЕЧТИТЕ	159
	ПРАВОПИС НА ПРЕДЛОЗИТЕ	
ТЕМА 7.	БАЩИН ЗАВЕТ	164
	ПРИЛАГАТЕЛНО ИМЕ. ОБРАЗУВАНЕ НА ПРИЛАГАТЕЛНИТЕ ИМЕНА	
ТЕМА 8.	НЯМА ВРЕМЕ ЗА ПОЧИВКА	169
	ЧЛЕНУВАНЕ И СТЕПЕНУВАНЕ НА ПРИЛАГАТЕЛНИТЕ ИМЕНА	
ТЕМА 9.	СИЛАТА НА МАЙЧИНАТА ОБИЧ	174
	ЛИЧНИ МЕСТОИМЕНА. ПЪЛНИ И КРАТКИ ФОРМИ	
ТЕМА 10.	СЛЪНЦЕТО ГРЕЕ ПО-СИНО	181
	ГЛАГОЛ. ЛИЦЕ И ЧИСЛО НА ГЛАГОЛА	

ТЕМА 11. МОЯТА МЕЧТА ЗА ЛЯТОТО	185
ПРАВОПИС НА ПРЕДСТАВКИТЕ	
ТЕМА 12. ЛЕТНИ РАДОСТИ	188
СЕГАШНО И БЪДЕЩЕ ВРЕМЕ НА ГЛАГОЛИТЕ	
ТЕМА 13. ТОВА СЕ СЛУЧИ ПРЕЗ ЮЛИ	191
ПРОСТИ МИНАЛИ ВРЕМЕНА НА ГЛАГОЛИТЕ	
ЗНАМ И МОГА	194

V. ДА ПОЛЕТИМ С МЕЧТИТЕ.
ПРЕГОВОР НА ИЗУЧЕНОТО В 4. КЛАС

ТЕМА 1. ЩЕДРОСТ ОТ СЛЪНЦЕТО	198
УПОТРЕБА НА ГЛАГОЛНИТЕ ВРЕМЕНА	
ТЕМА 2. БЕЗ МЪКА НЯМА НАУКА	201
ПРАВОПИС НА ДУМИТЕ	
ТЕМА 3. СЕЗОНИТЕ	205
ИЗРЕЧЕНИЕ	

ПИША ПИСМО. РЕДАКТИРАНЕ НА ТЕКСТ	209
ПРОЕКТ	214
ТЪЛКОВЕН РЕЧНИК	218
СИНОНИМЕН РЕЧНИК	229

УСЛОВНИ ЗНАЦИ

ГОВОРИ!

ЧЕТИ!

ПИШИ!

ВНИМАНИЕ! ТОВА Е ВАЖНО!

РЕЧНИК!

ЗАДАЧАТА Е ТРУДНА!

ЗАБАВЛЯВАЙ СЕ!

РОДНА РЕЧ, ОМАЙНА, СЛАДКА...

ЕЗИКЪТ КАТО СРЕДСТВО ЗА ОБЩУВАНЕ

1. Прочети текста. Отговори на въпросите след него.

ЗА КИРИЛ И МЕТОДИЙ

Историята на българския народ записва в страниците си имената на първопросветителите Кирил и Методий.

Двамата братя създават старобългарската азбука. Тя е съвършено писмо, защото отразява всички особености на старобългарската реч. Така започва великото начало на българската литература.

Първо тези двама учени мъже превеждат на старобългарски език църковни книги. След това сами започват да пишат различни текстове, някои от които приличат на стихотворения.

По Емил Георгиев

- 1) Какво отразява старобългарската азбука?
- 2) Какво важно за дейността на двамата братя съобщава текстът?
- 3) Защо историята запазва имената на Кирил и Методий?

ТЕМА 1

.....

РОДНА РЕЧ

ДИАЛОГИЧНА РЕЧ И МОНОЛОГИЧНА РЕЧ

1. Прочети стихотворението. Отговори на въпросите след него.

РОДНА РЕЧ

Език мой, роден, български и вечен!
Отново днес при тебе аз се връщам.
И както някога, през тази вечер
ще ме посрещнеш ти пред нашта къща.
Език мой, роден, мъдър, смел и вечен!
Благодаря ти, че до днес си с мене!
От прадедите идеш, отдалече,
и в бъдещето с теб сме устремени.

Татяна Танасова

- 1) Към кого се обръща авторът в стихотворението?
- 2) Защо авторът нарича родния си език „мъдър, смел и вечен“?

МОНОЛОГ – реч на един човек.

2. Прочети текстовете.

ДЕТЕ И БРЕЗИЧКА

А. — Къде са ти, брезичке, птичките?
— Далече в южните места.
— А от какво са ти жълтичките?
— От есента, от есента.

ЦВЕТАН АНГЕЛОВ

Б. — Кой е там? – извика Ян Бибиян.
— Аз съм – отвърна уплашено един разтреперан глас. Този глас се стори познат на Ян Бибиян. Къде го е чувал?

— Кой си ти? – повтори твърдо Ян Бибиян.
— Аз съм Фют, твоят най-добър приятел.
— Фют, Фют, ти ли си? – зарадва се Ян Бибиян. – Какво правиш тук?
— Чакам те, Ян Бибиян. Хе, откога те чакам тук! Радвам се, че пак те видях.

ЕЛИН ПЕЛИН

В. ...Аз обидих приятеля си. Аз бутнах човека, който вървеше по пътя. Аз ударих кучето. Аз грубо разговарях със сестра си. Всички се махнаха от мене. Аз останах един...

1) Кой с кого разговаря в текстовете **А**, **Б** и **В**?

2) В кой от текстовете има монолог, а в кой – диалог?

ДИАЛОГ – разговор между двама или повече събеседници. Може да бъде в устна или в писмена форма.

Използваме **учтива форма** за обръщение към непознати и по-възрастни хора, или когато сме във официална обстановка.

Когато разговаряме, трябва да изслушваме събеседника.

Не повишаваме тон, когато се изказваме.

При писмен диалог всяка реплика започва от нов ред и с тире.

3. Работете по групи. Разпределете предложените ситуации според формата на общуване в тях – диалог или монолог:

лекар и пациент, учител и ученик, продавач и покупател, две деца играят на двора, учителят обяснява темата на урока, учен чете доклад, мениджър показва презентация, гостът поздравява стопанина с рожден ден, дикторът говори по телевизията, ученикът отговаря пред класа, ученик пише съчинение за лятната ваканция.

- Всяка група да избере по една ситуация и да я представи пред класа.

4. Разпределете се по групи. Съставете реч-призив за опазване на околната среда. Например: *Деца, хайде винаги да пазим чистота...*

5. Разгледай картините. В коя от тях устният диалог (разговор) не пречи на другите и в коя – пречи?

- Състави за всяка картинка по 2-3 иречения правила как да се държим: на кино, на спирка за автобус, в библиотеката.
- Отговори устно:
 - А. С какъв тон трябва да разговаряме на обществени места?
 - Б. Какво трябва да бъде поведението ни при разговор, когато говорим? А когато слушаме?
 - В. Как си представяш добрия и приятен събеседник?

БРЕ, ДЕ СЕ ЧУЛО, ВИДЯЛО

КНИЖОВЕН ЕЗИК И НАРОДНИ ГОВОРИ

1. Прочети народната песен „Боряна войвода“.

БОРЯНА ВОЙВОДА

Бре, де се чуло, видяло
мома войвода да бъде
като мома Боряна.
Събра си мома Боряна
до триста млади юнаци
все с накривени калпаци
Че ги Боряна поведе
из това поле широко
Стигна гора зелена,
сред гора пъстра поляна
сред нея дърво буково
под дърво бистро изворче
Боряна дума момчета:
— Момчета, млади юнаци,
Аз ще си гердан отвържа,

на бука ще го привържа,
за нишан да го сторим:
който си нишан улучи,
той ще ни стане войвода.
Всички си нишан мерили
и по дважд, и потретили –
никой не го е улучил.
Кат се Боряна прицели,
пукнала пушка бойлия,
право в гердана удари.
А че се гердан разпръсна
из тази гора зелена.
Боряна стана войвода.
на триста млади юнаци.

Българска народна песен

Речник

гердан – украшение, колие

нишан – мишена, цел

бойлия – пушка с дълга цев

1) Кого събра мома Боряна? Избери верния отговор:

А. до триста моми;

В. до триста юнаци;

Б. до триста деца;

Г. до триста роднини

2) Какво привърза Боряна към бука? Избери верния отговор:

А. колан;

Б. кърпа;

В. венче;

Г. гердан

3) За какво се уговарят героите на народната песен с Боряна?

Избери верния отговор:

- А. да хвърлят камъни по гердана;
- Б. да се надбягват;
- В. да стрелят по гердана с пушка;
- Г. да се надскачват.

4) Кой спечели уговорката?

5) Какви качества притежава Боряна според теб?

2. Прочети народната песен „Шетал Марко по гора зелена“.

Шетал Марко по гора зелена;
Що шетало три дни и три ноки,
нигде Марко водица не нашло –
ни за себе, ни за бърза коня.
Люто кълнет Марко Кралевике:
— Бог те убил, зелена горице,
що си шетах три дни и три ноки,

що не наидох студена водица!
Отговори зелена горица:
— Ай те тебе, Марко Кралевике,
не кълни я зелена горица,
то кълни я Стойна самовила,
що пособра дванадесет чешми,
ги отнесла горе во планина.

1) За какво се говори в песента?

2) Кои думи и изрази те затрудниха да разбереш песента? Защо?

- 3) Намери книжовните съответствия на непознатите думи от песента. Потърси помощта от учителя.
- 4) Защо народните песни и приказки се наричат устно народно творчество? В каква форма на речта се предавали народните песни и приказки през поколения?

Речник

шетал – ходил, обикалял

ноки – нощи

нашло – намерих

найдох – намерих

кълнет – проклина

пособра – събра

ОБЩОНАРОДЕН БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

КНИЖОВЕН ЕЗИК

употребява се в ежедневноста и официалната устна и писмена реч (грамотна реч)

НАРОДНИ ГОВОРИ (ДИАЛЕКТИ)

употребяват се в устната реч от хора, които населяват определен край

Всички хора в една страна общуват предимно на **книжовен** език.

Затова най-важна негова особеност са правилата (нормите) за правопис и правоговор. Съвременният български книжовен език се оформя на основата на народните говори.

- 2. Прочетете откъс от приказка, записана така, както е била разказана от един дядо.**

Ино време идин дяду утишъл с къруца за риба. Чи кът налул млогу риба натварил гъ на каруцата и си тръгнал вкъщи.

Ина лисица гу видяла чи вози риба и намислила пу някуй спосуб да отмъкни рибата...

- Позна ли коя е приказката?
- Разкажи същия откъс на книжовен български език.

Диалектните думи и изрази се пазят в народните песни и приказки.

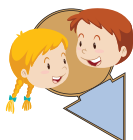
3. Запиши в две колонки:

А. диалектни думи

Б. книжовни думи

Жувей, начевам, винаги, една, гълча, дурдету, говоря, сявга, живея, ина, докато, започвам.

- Къде и кога трябва да си служим само с книжовна реч?
- Къде можем да използваме диалект?

4. Сравнете думите по двойки. При кои думи не е спазен книжовният изговор?

хубаво – убаво;

жа – ще;

тръся – търся;

фтиче – птиче.

5. Прочети народната песен.

Седела ѝе Елин Дойна,
у градина под капина,
та шила сърмен колан,
пошивала свилен ръкав.
Пошивала, задремала,

задремала, сънувала,
насън ѝ се присанило:
чудно дърво чудновато,
вършето му дур до небо
сълпето му дур до земи.

- Посочи диалектните думи. Определи кои книжовни думи и изрази от следните им съответстват: *клон, връх, копринен, извезан с посребрени или позлатени медни нишки, чак, е.*

МОЛЯ ВИ, АКО ОБИЧАТЕ...

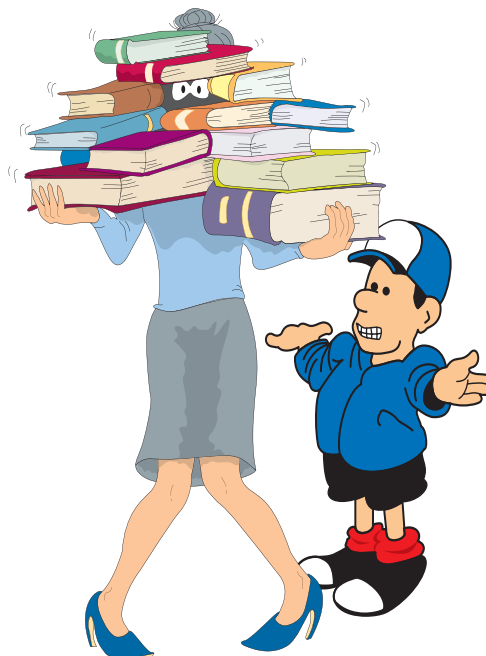
РЕЧЕВ ЕТИКЕТ

1. Прочети диалога. Отговори на въпросите след него.

В БИБЛИОТЕКАТА

- Здравсти!
- Добър ден, момче. Коя книга ще вземеш за вкъщи?
- Квато и да е. Хич не ми се чете, ама майка ми ме кара!
- От училище кои книги ви препоръчаха?
- Госпожата приказваше нещо, ама като не слушах... Дай ми ти някаква книга!
- Добре. Препоръчвам ти книгата „Граматика на вежливата реч“.

1) Кой от героите не спазва речевия етикет? С кое условие на общуването не се съобразява той?

За да общуваме *приятно* и *пълноценно*, ние трябва да спазваме **речевия етикет**.

Речев етикет – правилата за речево общуване между хората в обществото.

Във всеки език има специални думи и изрази, които се използват във всекидневието за обръщения, поздрав, благодарност, молба, покана, извинение и др. Те се подбират в зависимост от целта и обстановката на общуване и от участниците в него.

2. Разгледай илюстрациите. Кой общува на тях?

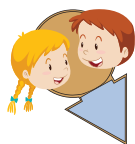
- Кой от героите на илюстрациите не е доволен? От какво?
- Кои думи са подходящи за поздрав към учителя?
- Как ще се обърнеш към възрастен човек по какъвто и да е повод?

3. Прочети изразите за учтивост:

— Да ви е сладко.	— Приятно ми е.	— Радвам се.
— Няма нищо.	— Може ли...?	— Моля Ви, ако обичате!

- В каква ситуация ще използваш всеки един израз? Разкажи.

4. Намери съответствия. С кой от посочените изрази за извинение можеш да се обърнеш към:

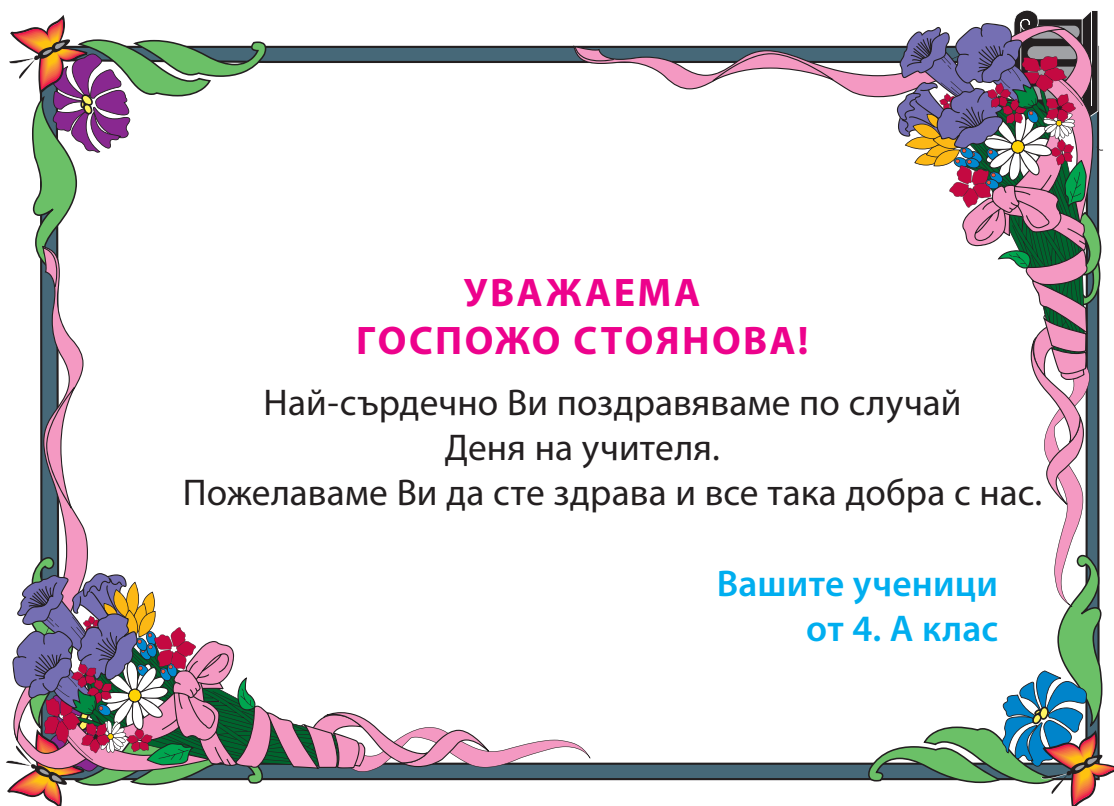
спътниците си в автобуса
своя съученик
учителката
продавачката
дядо и баба

Извинявай!
Моля за извинение.
Прощавайте!
Извинете, че ви безпокоя.
Извинете, бихте ли ми показали...?

- Опиши ситуацията, при която ще стане общуването.

5. Към речевия етикет се отнасят и обръщенията в поздравителните картички по повод на някакъв празник.

- Напиши поздравителна картичка по случай рожден ден. Какви ще бъдат обръщенията и пожеланията ти към приятел (приятелка), към майка, татко, баба, дядо?

ВНИМАНИЕ! ЧАСЪТ ЗАПОЧНА!

ВИДОВЕ ИЗРЕЧЕНИЯ ПО ЦЕЛ НА ИЗКАЗВАНЕ

1. Прочети разказа. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

ВАЛЯК

Училището беше съвсем ново и улицата пред училищния двор още не беше павирана. Но затова пък беше много интересно да се минава по нея. Багери и самосвали се срещаха и разминаваха.

Цели планини от пясък се изсипваха от камиони. Грамадни лопати потъваха в пясъка. А днес стана още по-интересно: пристигна един голям валяк. Момчетата не успяха да го разгледат, тъй като първият звънец за влизане в клас вече звънеше.

Любчо влезе последен. Още малко и щеше да закъснее. А не можеше да внимава. Трябваше да сподели с някого новите си впечатления. Докато учителката беше гърбом към класа и пишеше задача на черната дъска, Любчо се обърна към Боян, който седеше зад него:

— **Видя ли валяка? Щом удари звънецът – право там!**

Учителката го видя и му се скара:

— **Любчо, внимавай! Давам нова задача.** Ще те изпитам следващия път и ти няма да можеш да ми кажеш за какво говорихме току-що.

— **За валяка, госпожо** – бързо изрече Любчо.

Всички се разсмяха.

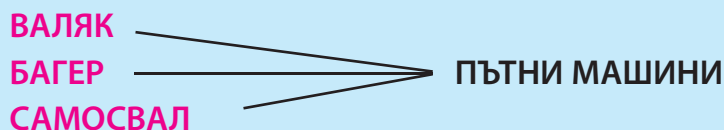
По Ана Каменова

Речник

павирана – покрита с настилка

валяк – тежка самоходна машина за уплътняване на пръст и пътни настилки

- 1) Защо в час по математика изведнъж става весело?
- 2) С какво улицата пред училището привлича момчетата?
- 3) На улицата всичко е в движение. С помощта на кои думи е предадено то?
- 4) В текста са означени сегашни, минали и бъдещи действия. Открий глаголите в сегашно, минало и бъдеще време. Запиши ги в три колонки.
- 5) Прочетете по роли разговора на Любчо с Боян и с учителката. Спазвайте интонацията.

2. Прочети подчертаните изречения в текста „Валяк”. Определи всяко едно от тях какво е по цел на изказване.

Припомни си!

<i>Видове изречения по цел на изказване</i>	<i>Изразява</i>	<i>Завършва с</i>	<i>Пример</i>
Съобщително изречение	съобщава факти	точка	Никога не закъснява за час.
Въпросително изречение	задава въпрос	въпросителен знак	Закъсняваш ли за час?
Подбудително изречение	заповед/ забрана/молба/ съвет	точка/ удивителен знак	Недей да закъсняваш!
Възклицателно изречение	радост/ възхищение/ учудване/болка или друго силно чувство	удивителен знак	Ох, май пак закъснях!

3. Определи какво е по цел на изказване всяко от изреченията.

Водата в природата се среща в три състояния. – Извинете, може ли да ми помогнете! – Не късай цветята! – Иван чете интересна книга. – Ах, колко добре е почистено! – Навън вали ситен дъжд. – Колко градуса показва термометърът? – Хайде, почисти градинката. – Ех, че е весело! – Растенията движат ли се свободно? – Нарисувай есенна картина. – Ти гладна ли си? – Какъв красив букет!

- Препиши само подбудителните изречения. Превърни ги във въпросителни.

4. Препиши изреченията, като добавиш пропуснатите думи.

Думи за попълване: моля *Ви*, моля *те*, ако *обичаш*, ако *обичате*.

Мая, ... , не се сърди.

Госпожо, ... , помогнете ми да затворя прозореца.

Татко, ... , помогни ми да реша задачата.

Митко, ... , събери играчките от пода.

Господине, ... , седнете на тази седалка.

5. Промени подчертаните думи така, че да се получат подбудителни изречения.

Използват енергоспестяващи крушки. – Не оставят водата да тече. – Гасят компютъра през нощта. – Засаждат дървета.

6. Подреди думите в изречения. Постави препинателен знак в края им.

домашно по имаш за математика какво
море е колко ах хубаво на
отлитат през юг птиците на есента
грешки красиво и тетрадката в без пиши

- Определи вида на всяко изречение по цел на изказване.

КАКВОТО ПОВИКАЛО...

ПРЕНАСЯНЕ НА ДУМИТЕ НА НОВ РЕД

1. Прочети текста. Отговори на въпросите след него.

НИЕ, ВРАБЧЕТАТА

Щом удари училищното звънче и децата тръгнаха на училище, ние се преместихме на едно дърво в училищния двор, за да можем да гледаме оттам в класната стая и покрай децата да научим малко история, малко аритметика, а също така и буквите...

Няколко седмици учехме, като гледахме все през прозореца, и учението ни вървеше много добре.

Един ден децата излязоха навън, грабнаха прашки и започнаха да ни замерят с камъни. Как не им се молахме, какво не им думвахме!...

Отидохме ние в градската градина, казахме всичко на старите врабци и тогава те ни посъветваха да вземем прашки и да върнем със същото на децата.

Така и направихме. Щом децата излязоха иззад ъгъла, ние почнахме да ги замерваме с прашките и ги пръснахме като пилци. Като разпръснахме децата,

събрахме се веднага всички заедо, та в класната стая, насядахме по чиновете и започнахме да учим...

По Йордан Радичков

1) За какво се говори в разказа: за човешки или за „врабешки“ работи?

- 2) Кой разказва в „Ние, врабчетата“? Подказва ли заглавието отговора на този въпрос?
- 3) Може ли пословицата „Каквото повикало, такова се обадило“ да бъде отнесена към текста? Как мислиш: винаги ли трябва да се постъпва така, както учи пословицата?
- 4) Измисли думи, с които врабците се молят на децата. Какви „вълшебни думи“ ще избереш?
- 5) Какво означава изразът „...и ги пръснахме като пилци“?
- 6) Отговори писмено на въпросите: Ще се върнат ли децата в своята класна стая? Ще станат ли приятели с врабчетата?

Припомни си!

Броят на сричките в думата се определя от броя на гласните звукове.

сън – 1 гласна – едносрична дума

дърво – 2 гласни – двусрична дума (дър-во)

врабчета – 3 гласни – трисрична дума (враб-че-та)

Едносрични думи не се пренасят на нов ред!

нос, стол, връх, пръв, пръст

Съгласна между две гласни: пренася се на долния ред с втората гласна	Вя-тър, пе-сен, дне- вен
Две и повече съгласни между две гласни: поне една съгласна се пренася с втората гласна	град- ски , град с -ки
Две еднакви съгласни: Винаги серазделят на горния и долния ред	радост т -та, есен н -но
„Й“ пред друга съгласна: винаги остава при гласната на горния ред	край й -на, софий й -ска
Гласна не остава сама нито на горния, нито на долния ред	у ме-ние
Представките не се разделят, а остават цели на първия ред	по -хвала, над -мощие

2. Запиши как могат да се пренасят думите:

Празник, балканджия, магьосник, параход, майонеза, история, прашка, район.

Образец: дру-жество, друже-ство, дружест-во.

3. Кои от дадените двусричните думи не могат да се пренасят на нов ред? Препиши ги.

Риба, име, вее, маса, ъгъл, яка, мечта, още, сила.

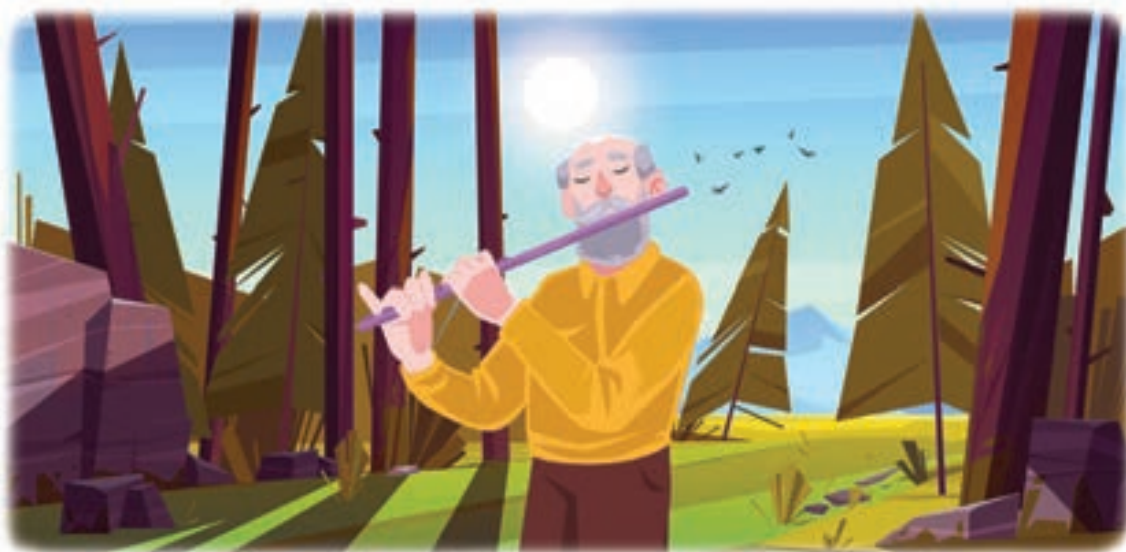

4. Намери в текста грешно пренесените думи.

НАЙ-ДОСТОЙНИЯТ ПЕВЕЦ

Сврак-ата и-зслуша песните на славе-я, на чучулигата, на лястовичката, на гугутката. Но по-добър певе-ц от дъщеря си не на-мери. С чисто сърце тя ѝ по-днесе вълшебната свирка, която кос-ът ѝ подари.

- Запиши как могат да се пренасят сгрешените думи.

5. Разгледай картинката. Състави текст от 4-5 изречения по нея.

Опорни думи: език, музика, певец, красота, природа, народен.

- Озаглави получения текст.

УЧИЛИЩЕТО ЗОВЕ

УДАРЕНИЕ. НЕУДАРЕНИ ГЛАСНИ В ДУМАТА

1. Прочети текста. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

УЧИЛИЩЕТО ЗОВЕ

Цяла нощ валя проливен дъжд. Буря **върлуваше** в гората и огъваше до земята младите дръвчета. В колибата беше тъмно като в рог. Мишо слушаше сърдития грохот на стихията, но мисълта му беше долу, в новото бяло училище.

Той се зави през глава и заспа дълбоко. Когато се пробуди, вятърът беше очистил небето от гръмоносните облаци. Планината грееше окъпана и млада. Той скочи, слезе до Мъхнатото кладенче и си наплиска лицето.

— Не бързай! Има време, – рече дядо Михал. – Много ти е **припряно сърцето**. И внимавай, когато минаваш по дървената **минушка** над реката. На добър час!

Махна с ръка старецът и дълго гледа внука си, додето се изгуби от очите му.

Чудно момче, снощи плачеше за стадото, а днес бяга към училището, сякаш е **хвърковато**!

Слънцето се беше вдигнало над Белия камък, когато Мишо стигна до Поройница. Задъхан се спря. Мостчето го нямаше! През нощта реката го е отнесла! Как ще мине отвъд?

Изведнъж си спомни как през лятото ходеха с дядо си да търсят едно загубено агънце. И тогава реката беше пак придошла. Но овчарите чуха жалния глас на изгубеното агънце отсреща и се прехвърлиха по едно дърво, съборено от бурята пряко реката. По него ще мине и Мишо. Дано само не го е отнесла Поройница! И когато стигна до мястото, отдъхна с облекчение: дървото лежеше върху двата бряга непоклитомо. Пристъпи внимателно и тръгна по легналото дърво. Краката му се подкосиха, но додето се усети, беше стигнал другия бряг. Тичешком се спусна към училището...

Ангел Каралийчев

Речник

върлува – бушува

минушка – тук: греда за минаване над водата

„припряно сърце“ – който е нетърпелив, бърз, свършва нещо набързо

хвърковато – крилато

- 1) Каква е природата през нощта и каква е сутринта? Опиши я.
- 2) Кои действия на Мишо помагат да разбереш, че той има голямо желание да отиде на училище?
- 3) Как Мишо успява да мине през реката? Разкажи.

Припомни си!

Широки гласни

а

о

е

Тесни гласни

ъ

у

и

2. Работете в екип. Подредете думите в колонките според гласните им:

Буря, мисъл, дядо, пътник, дърво, река, вихър, овчар, лъчи, читанка, старец, учител.

с широки гласни

с тесни гласни

с широки и тесни гласни

Проверка на неударени гласни: с помощта на **сродни думи**, **множествено число на думата**

3. Прочети изреченията. Към подчертаните думи намери думи за проверка. Запиши двойките думи. Постави ударение в тях.

Вървим по тясната па/ътечка и не бърза^{ме}. Вятърната во/уденица сто/уи до ре/иката и весело се ва/ърти. В го/урата та/ъмнее бързо. Калпакътна па/ъзача е закачен на да/ървото. Па/ътешествениците се спряха на кра/ъстовището.

- Препиши изреченията. Към всяка дума постави ударение.
- Намери думи, в които можеш да сгрешиш при правописа на буквите, означаващи неударени гласни звукове.

4. Прочети изразите и ги напиши правилно.

навнукаси

пробудисе

оточитему

дадемуго

заучилището си

събуждани

- С един от изразите състави и запиши изречение.

5. Състезавайте се по групи. Съставете двусрични думи, като намерите и съберете сричките от таблицата. Сричките в думите не трябва да се повтарят.

пе	сла	чар	ря
ста	дър	дю	та
ов	меч	вец	ва
бу	во	рец	ля

- С една от думите всеки екип да състави изречение.

НОВАТА ЧИТАНКА

ЗВУЧНИ И БЕЗЗВУЧНИ СЪГЛАСНИ

- 1.** Прочети продължението на разказа. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

УЧИЛИЩЕТО ЗОВЕ

(Продължение)

Вечерта дядо му го посрещна разтревожен.

— Поройница още не се е оттекла. Казаха ми, че е отнесла и ми-нушката. Ти откъде мина?

— По нашия мост, дядо! Помниш ли лятошното дърво, по което минахме двама с теб, когато търсехме изгубеното агънце?

Дядо Михал се удари по челото.

— Бре, аз го бях забравил. А ти си го запомнил. Паметлив мъж ще станеш, също като дядо си. Какво ново-вехто в училището?

— Всичко е ново, училището белосано, свети от чистота. Картини окачени по стените. И учителят ни е нов. А другарите са познати до един. Само че станали по-големи. За едно лято са пораснали.

— Опъна ли ти ушото учителят? – попита дядо Михал.

— Защо да го опъне?

— Задето си закъснял.

— Напротив, дядо, похвали ме, когато му разказах откъде ида и как съм преминал Поройница. А на другарите той каза, че всички трябва като мене да обичат учението. Виж ми новата читанка, ама чакай, по-на-пред да ти поля да си измиеш ръцете. Аз ще си пазя читанката чистичка.

— Пази я, сине! рече дядо Михал и си запретна ръкавите.

Като си изми ръцете, той седна пред кошарата, пое новата читанка, разгъна я, разгледа картинките и я сложи на коленете си.

— Брей, че хубаво нещо! Чудесни картинки! През зимата ще я из-четем до кора. Е-е-е-ех! въздъхна той. Сега да си ученик! Едно време нашият учител Пейо даваше по една читанка на трима души...

Мишо се залови да нарежда трапезата. Нареждаше и тананикаше, а звънциите на овците му пригласяха.

Ангел Каралийчев

- 1) Защо учителят хвали Мишо пред другите ученици?
- 2) Как се отнася Мишо към своята читанка?
- 3) Какви качества на момчето харесваш?

Припомни си!

Съгласни звукове: **звучни** – **беззвучни**

При някои думи има несъответствие между изговор и правопис. Проверка на правописа се прави със сродна дума, с друга форма на думата или в правописен речник.

врабче – врабец, дръж – държи, човка – няма дума за проверка, потърси в речника

2. Препиши думите, като срещу всяка напишеш дума за проверка.

Рок/гче, дъб/п, сив/ф, багаж, суров/ф, гълъб/п, чораб/п, хляб/п, сняг/к, покрив/ф.

3. Допълни пропуснатите букви в думите. Отгатни гатанката и я препиши.

Чуден гра__ съм. Тук навре__

в къщичките има ре__.

Ме__ на кой да е не давам,

на кра__ците отмъщавам.

Лъчезар Станчев

4. Открий грешките. Препиши изреченията правилно.

На прозорчето ми кацна сивичко врапче.

И загука по стъклото с чофчица-чукче.

Искаш зърно? И трошици?

Ето, братко, дръш!

Дора Габе

- Запиши пословиците и научи ги.

КЪМ НОВИ ПЛАНЕТИ

СРОДНИ ДУМИ

1. Прочети стихотворението. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

ЕДИН ДЕН, КАТО СТАНА ГОЛЯМ

Един ден, като стана голям,
мойт кораб за път ще запуши –
сред мъгли, под екваторен плам
ще обходя морета и суши.

Един ден, като стана голям,
ще напусна планетата китна –
към звездите, от щастие ням,
по-далеч от Икар ще политна.

Един ден, като стана голям,
из космичния свят ще надзърна,
но където да стигна – оттам
в мойта родна страна ще се върна.

Един ден, като стана голям,
и планета открива в простора,
дъх от мойта душа ще й дам,
ще я кръстя България Втора.

Николай Зидаров

Речник

Икар – герой от древногръцката митология, който полетял с криле, изработени от пера и залепени с восък.

- 1) За какво мечтае героят на стихотворението?
- 2) Кои думи в стихотворението показват отношението на героя към неговата родина България?
- 3) Защо според тебе авторът повтаря един и същи стих в началото на всеки куплет?
- 4) Направи рисунка към стихотворението.
- 5) Научи стихотворението наизуст.

2. Прочети. Открий сродните думи.

Сродни думи – имат общ корен и сходно значение.

Части на думата за образуване на **сродни думи**:

Представка – стои пред корена

Наставка – стои след корена

3. Препиши думите и срещу всяка напиши сродна дума за проверка на неударената гласна в корена на думата.

Дъждовен –	звезди –
пътувам –	космичен –
море –	родина –
горичка –	

- С една от думите състави изречение.

4. Избери от сродните думи по една за всяка от пословиците.

Сродни думи: *мързелът, мързелува, мързеливец, мързеливия.*

От добро не чакай.

..... грози човека.

Накарай на работа, на ум да те научи.

Който лете, зиме гладува.

- Запиши пословиците и научи ги.

БЪРЗО ЛЯТОТО ОТЛИТНА...

СЪЩЕСТВИТЕЛНО ИМЕ, ПРИЛАГАТЕЛНО ИМЕ,
МЕСТОИМЕННИЕ, ГЛАГОЛ

1. Прочети стихотворението. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

ЕСЕН

Бързо лятото отлитна.
Тънка хладина повя
над **лъки**, градини китни,
над пожънати нивя.
Сутрин по полята равни
ходят сребърни мъгли
и из пътя скърцат бавни
с плод препълнени коли.

Слънчогледи се люлеят,
царевици шумолят,
сочни ябълки златеят –
откъсни, тръгни на път,
гдето знаците крайпътни
надалеч-далеч зоват,
гдето в далнините смътни
чисти ветрове текат...

Плодородна е земята,
а стопаните – добри.
За труда им тя богато
с тежък плод ги надари.
Сяха, жънаха, ораха
ден и нощ в полето, там
и сега под всяка стряха
срещат тоя плод голям.

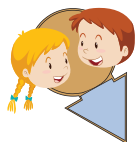
И си спомнят дните жежки
с пълно, весело сърце
и почиват тия тежки
и попукани ръце,
гдето с мъдър труд създават
красотата на света,
гдето на човека дават
хляба бял и радостта.

Андрей Германов

Речник

лъка – ливада, ниско място край реката

- Открой в стихотворението думите, по които разбираш, че есента е дошла.
- Как се описват стопаните в стихотворението? Какви са те? Какво правят?

3) Открийте съществителните имена в стихотворението.

4) С какво свързваш идването на есента? Състави 3-4 изречения.

2. Прочети изказването за поезията на големия руски писател.

ЗА ПОЕЗИЯТА...

Поезията не е само в стихове: тя се излива навсякъде, тя е около нас. Вижте тези дървета, това небе – красота и живот духа отвсякъде, а където има красота и живот, има поезия.

Иван Сергеевич Тургенев

1) Къде, освен в стиховете, авторът вижда поезията?

2) Разпределете се по групи. Всяка група да направи словесна картина на: есенни дървета; есенно небе. Кои части на речта са повече в създадените текстове?

3. Работете по групи. Разгледайте таблицата за частите на речта. Дайте примери за всяка част на речта, като попълните последната колонка.

Части на речта	Род	Число	Лице	Пример
Съществително име	М.р. Ср.р. Ж.р.	Ед.ч. Мн.ч.	няма	<i>труд</i>
Прилагателно име	М.р. Ср.р. Ж.р.	Ед.ч. Мн.ч.	няма	<i>мъдър</i>
Лично местоимение	М.р. Ср.р. Ж.р.	Ед.ч. Мн.ч.	1л. 2л. 3л.	<i>той</i>
Глагол	–	Ед.ч. Мн.ч.	1л. 2л. 3л.	<i>идвам</i>

• Съставете изречения с думите от последната колонка.

4. Прочети текста. Художествен ли е той? В коя книга можеш да срещнеш подобен текст?

Началото на есента се характеризира с понижаване на средната дневна температура на въздуха под +15 градуса. Дневните часове намаляват до 14 часа. През този период честотата на облачните дни се увеличава. Въпреки че вече няма дъжд, влагата, която пада, не се изпарява толкова бързо, колкото през лятото. Локвите могат да стоят много по-дълго. Сутрините стават прохладни, нощните мъгли зачестяват.

- Открий глаголите във всяко изречение. Запиши ги.
- С два от глаголите състави изречения за есента.

5. Открий и поправи грешките при прилагателните имена. Запиши изреченията вярно.

Сутринта задуха по силен вятър. Той разгони посивелите облаци. Есеното слънце позлати всичко наоколо. Гората се развесели и облече своята най пъстра премяна.

Припомни си!

Степенувани прилагателни имена:

красива

по-красива

най-красива

6. Промени глаголите *мечтая, играя, пия* по лице и число.

Пример: мия, миеш, мие, мием, миете, мият

- С един от глаголите състави изречение.

7. Попълни изреченията, като поставиш правилната форма на спомогателния глагол съм.

Вие добри приятели. **Той** много трудолюбив.

Аз ученик в четвърти клас. **Те** шампиони по волейбол.

Ние весели и задружни. **Ти** много старателен.

Аз	СЪМ
Ти	СИ
Той/тя/то	Е
Ние	СМЕ
Вие	СТЕ
Те	СА

8. Разпределете се по групи. Разгледайте снимките. Определете кой период на есента е изобразен на всяка от тях.

- Потърсете информация за това, кога различните прелетни птици отлитат на юг.
- Съставете разказ по една от снимките.

ЗНАМ И МОГА

1. Прочети текста и отговори на въпросите след него.

СВЕТЛОТО СЛОВО БЪЛГАРСКО ЕЧИ...

Словото – устно и печатно – това е хилядолетната човешка памет, това е част от безсмъртието на света.

Целият живот е едно велико чудо, но какво би бил светът без човешката реч! Как щеше да знае човекът, че е прекрасно да се живее, че е велико да бъдеш свободен, че е щастие да бъдеш човек!

Тринадесет века се кове и звънти родният български език! Тринадесет века над поля и балкани се носи като милувка, тича като неудържими ветрове, треци като небесен гръм и затихва на вълни като ехо...

По Серафим Северняк

- 1) Защо словото е човешката памет според текста?
- 2) Как човешката реч ти помага в живота?
- 3) Може ли речта да ти попречи, в какви случаи?

2. Препиши текста.

Хубав ли е нашият език? **Хубав**! Звучен ли е? Да! Аз повтарям: той е **хубав** и **звучен**! Той е **гъвкав**, преливен и ярък в звуковете си, разнообразен в интонацията си. Езикът ни е великолепен. И ние си го обичаме като едно от най-скъпите наследства, завещани нам от дедите ни.

Иван Вазов

- 1) Определи вида на всяко изречение по цел на изказване.
- 2) Подчертай глаголите в изреченията.
- 3) Открий всички прилагателни имена в текста, с които се отговаря на въпроса *Какъв е езикът ни?*

4) Провери с думи за проверка правописа на съгласните в края на подчертаните в текста думи.

5) С подчертаните в текста думи състави изречения.

3. Намери дума за проверка и попълни пропуснатите гласни. Запиши вярно проверените думи.

Хр_на, б_ща, п_зач, р_кав, м_рзелив, в_же, с_нлив.

- Обясни как се изговарят неударените гласни.
- Довърши изречението:

Най-малките единици на езика са

4. Прочети текста. Открий грешките.

Една есена утрин малкият Ешко и майка му тръгнаха по широката патека, която свършваше до горското училище. Ешко вървеше прет майка си и весело *путскачаше*. Радостта му беше *бескрайна*. На гърба му висеше чанта, *изплетена* от глатка липова кора. Цяло лято Ешко я майстори сам.

- Към подчертаните в текста думи намери сродни думи, за да откриеш корена в тях.
- Препиши текста без грешки, красиво и четливо.

(грешките са десет)

5. Препиши гатанката, като попълниш пропуснатите букви в думите.

Спи си то в хралупа. Мечо не е!

Жълъди си трупа. Грухчо не е!

Скача за трима. Жа... чо не е!

Пухче си има. Зайко не е!

Ни мечо, ни грухчо, ни жабчо, ни зайко!

Какво е тогава?... Познай го!

- Открий от какви видове изречения според целта на изказване е съставена гатанката.

КАПКИ ОТ СВЕТЛИНАТА

ТЕКСТ

УТРО

Изсипва утрото брилянти
и блесва пурпурночервено,
звънят потоци-музиканти
и пее борчето зелено.

Събуждат се от сън цветята,
обличат пурпурна одежда,
коронка слагат на главата.
В росата Слънчо се оглежда.

Елмази-капчици се ронят,
блещукат чудно сред тревата.
Безброй гласчета вред ромонят
и ден изгрява над земята.

Петя Дубарова

Речник

брилянт – диамант, нещо блестящо и скъпоценно

пурпур – ярко червен цвят

елмаз – най-скъпият и най-твърд благороден камък

1) Каква картина на утрото е нарисувала със слово поетесата
Петя Дубарова? Кой от отговорите ще избереш?

А. красива; Б. пленителна В. живописна Г. прелестна

2) Какви чувства изразява поетесата?

3) С кои поетически образи е представена пробуждащата се
природа? Кой образ най-силно ти въздейства? Нарисувай го.

С ДОБРОТА В СЪРЦЕТО

ТЕМА И ОПОРНИ ДУМИ НА ТЕКСТ

1. Прочети текста. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

СИЛАТА НА ДОБРОТАТА

Гарванчето Гери беше още малко, за да лети с ятото гарвани, но вече летеше само в околностите на високата топола. На нея имаше поне още дузина гарванови гнезда, в които грачеха по-малки или по-големи гарванчета от Гери. Той беше много **палав** и любопитен. Обичаше да надникне навсякъде. Тази сутрин за разнообразие бе кацнал на **черницата** в съседния двор и наблюдаваше какво прави дядото, който бе седнал под сянката и ронеше царевица. На Гери много му се искаше да си клъвне едно зрънце. Но и да паднеше някое на земята, кокошките бързо го клъвваха. Гери обаче не се отказваше от мечтата си. Дядото взе котлето с оронена царевица и се запъти към къщата си. Гери го проследи с поглед и прилетя на перваза на прозореца. Какво ли щеше да стане с вкусните царевични зрънца, питаше се гарванчето? Дядото закачи котлето на веригата в огнището. Гери се огледа. Всички прозорци бяха добре затворени. Нямаше откъде да се влезе. Изведнъж се сети: коминът! Бързо излетя на покрива. Погледна през отвора на първия комин – нищо. Прелитна до другия. В дъното му като око грееше жълтата царевица. Гери, без да се замисли нито миг, се пхна в черния от сажди комин. Те не го тревожеха, защото самият той бе черен като тях. Но това, че отдолу се носеше странна топлина, Гери изобщо не бе предвидил. Докато се усети, **перушината** по слабите му крилца започна да обгаря. С мъка и последни сили гарванчето излетя нагоре и се строполи на покрива до комина. На края на стряхата имаше едно врабче. То видя Гери и веднага долетя при него.

— Приятел, как си?

— Не знам. Мисля, че зле. Не мога да се добера до гнездото.

— Дай да видя. Да, перата ти са обгорели. Лежи тук мирно, аз сега ще се върна. – И Врабчо отлетя.

— Какво ли ми нарежда да стоя тук, като чели аз мога да се помръдна – с горчивина си помисли пострадалият Гери.

Съвсем скоро при него кацнаха няколко врабчета.

— Не се тревожи. Само ни кажи къде е твоето гнездо, и ще те отнесем до него – каза един Врабец.

— Вие ли? – не скри учудването си гарванчето. – Та вие сте по-малки от мен. Няма да можете.

Все пак Гери им показва високата топола. Врабчетата веднага го подхванаха с крилца от всички страни и така полетяха. На Гери му се струваше, че още малко ще тупне на земята. Но това не се случи. Когато малките врабчета го поставиха в родното гнездо, той бе изпълнен с благодарност към тях. Благодарим им за добрината, която бяха показали към него, и се извини, че се е съмнявал в силите им.

След като майка му доведе доктор Га и той намаза с мехлем раните, болката премина и Гери разказа всичко на майка си. Накрая я попита това, което го вълнуваше.

— Мамо, как тези **дребосъчета** успяха да ме пренесат?

— Сине, не е важно колко си голям, а колко доброта носиш в сърцето си. И когато тази доброта се увеличи многократно, няма начин да не победи. Запомни това.

Ели Томинска

Речник

палав – игрив, немирнен, буен

черница – дърво с меки и сочни плодове (дуди)

перушина – перата, с които е покрито тялото на птица

дребосък – малък, дребен човек (в разказа птица)

- 1) Кои са героите на приказката? Кой е главният герой?
- 2) Защо гарванчето Гери попада в беда?
- 3) Кой помага на Гери да стигне до гнездото си? Как?
- 4) Как се обръща Вrabчо към Гери?
- 5) Защо отначало Гери не вярва, че врабчетата ще му помогнат?
- 6) Как майката на Гери му обяснява постъпката на врабчетата?
Прочети думите ѝ на глас. Разтълкувай ги.
- 7) Разкажи за някоя, макар и малка, добрина, която си направил наскоро.
- 8) Раздели приказката на епизоди. Озаглави ги. Преразкажете подробно епизодите в тяхната последователност (по верижка).

- 2.** Докажи, че приказката „Силата на добротата“ е текст. За какво се говори в този текст?

Припомни си!

Текст – състои се от свързани по смисъл изречения.

Тема на текста – това, за което се разказва в него.

- 3.** Защо приказката е озаглавена „Силата на добротата“? Докажи, че заглавието назовава и темата на текста.

- 4.** В кой ред думите и изразите са смислово най-свързани със случката и помагат изреченията да образуват текст. Кой ред ще избереш?:

- А. Гери, палав, любопитен, дядо, царевица, комин, черница; перушина, пострадал, врабчета, крилца, благодарност, извинение.
- Б. Гери по-малки, черница, комин, топлина, черен, топола, мехлем, доктор Га, дребосъчета

Ако си избрал за верен отговор А, ти си открил опорните думи в приказката.

Припомни си!

Опорни думи – опорните думи назовават най-важното на текста – героите, предметите, техните признаци и главните действия. Те свързват изреченията в текста по смисъл.

5. Прочети текста.

Гората бе тиха и светла. Под новите току-що отронени от дърветата листа имаше други, по-стари. Точно пред Яна падна голямо червено листо. Тя веднага го вдигна. Като пламък листото украси букета ѝ. Вкъщи Яна го сложи в малка вазичка и почна да рисува. Но не се получи.

Яна си легна. Виждаше гората, яркосиньото небе и онзи слънчев лъч, през който премина червеното листо, преди да падне на земята.

Някой я погали по бузата.

— Кой ме гали?

— Аз съм голямото червено листо. Знаеш ли как да ме нарисуваш по-лесно? – и без да чака отговор, листото продължи: – Сложи ме върху хартията и след това леко с молив ме обиколи. После примеси тук-там в червената боя малко жълта. Видя ли слънчевия лъч, през който преминах на път за земята? Аз отнесох със себе си капка от неговата светлина. Така с моите братчета ставаме пламъчета от есента.

По Нина Пантелеева

- 1) Коя е темата на текста?
- 2) Какъв важен момент от съдържанието на разказа назовава словосъчетанието „слънчев лъч”? Каква е връзката му с темата на текста?
- 3) Преразкажи случката. С кои думи от текста непременно ще си послужиш, за да не се отклониш от темата на текста?
- 4) Кое от предложените заглавия според тебе е най-подходящо за текста? Обоснови се!

А. Есен;	В. Яна рисува есента;
Б. Есенно листо;	Г. Пламъчета от есента.
- 5) Нарисувай своя илюстрация на текста. Кои опорни думи от текста ще окажат най-силно влияние върху рисунката ти?

- 6.** Съчини разказ по фантазийния бином **лист – пътувам**. Нека тези две думи бъдат основните опорни думи на твоя разказ. Помогни си с илюстрацията.

- 7.** Подреди изреченията в текст.

- Влажният въздух го караше зиморничаво да свива рамене.
- Чувстваше се неуютно навън.
- Спасяваше го споменът за лятото и безгрижните ваканционни дни.
- Момчето никак не обичаше късната есен.
- Вятърът гонеше последните листа от дърветата и това го натъжаваше.
- **Кои са опорните думи, които ти помогнаха да свържеш изреченията в текст?**

- 8.** Препиши изреченията, като определиш вярно кои думи към кое изречение се отнасят.

Поповата лъжичка долетя до кошера си.

След дъжда безброй гъбки ще вдигнат олелия.

Пчелата ще стане достойна жабка.

Момчетата ще изникнат край гнилите дъбове.

Дървото е отрупано със сочни ягоди.

В лехите изпод листата надничаха червени ябълки.

БАСНЯ

ТЕМА, ОСНОВНА МИСЪЛ И ЗАГЛАВИЕ НА ТЕКСТ

ДЪРВАРЯТ И ЛИСИЦАТА

Една лисица, като тичала пред хрътките, се натъкнала на един дървар, който сечал дъб. Замолила го да ѝ покаже някое място, където да се скрие от преследвачите.

Дърварят ѝ предложил да се потули в неговата колиба. Лисицата се вмъкнала вътре и се скрила в един ъгъл.

След малко се появил ловецът с кучетата си и запитал дърваря дали е видял лисицата. Той заявил, че не я е виждал. Ала когато казал това, все сочел към колибата, където се криела лисицата.

Ловецът не обърнал внимание на жестовете му, а повярвал на думите му и бързо си заминал.

Щом се отдалечил достатъчно, лисицата си тръгнала, без да благодари на дърваря. При което той ѝ казал с упрек:

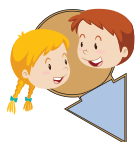
— Ах, ти, неблагодарнице, аз ти спасих живота, а ти ме оставяш, без да ми благодариш дори и с една дума.

Лисицата отвърнала:

— Наистина, щях да ти благодаря горещо, ако делата ти бяха толкова добри, колкото думите ти и ако ръцете ти не бяха изменили на словата ти.

Езоп

- 1) Какво знаеш за Езоп? Как се наричат неговите кратки разкази с герои животни?
- 2) Кои са героите на баснята?
- 3) Кой от героите е в беда и от кого търси помощ?
- 4) Успява ли лисицата да се спаси от ловеца благодарение на помощта на дърваря?

- 5) Правилно ли е според тебе дърварят да иска благодарност от лисицата?
- 6) Защо лисицата не желае да благодари на дърваря за спасения си живот?
- 7) Кога лисицата искрено би благодарила на дърваря? Прочети думите ѝ на глас.
- 8) Как се разминават думите и делата на дърваря?
- 9) Какво ти казва баснята за човешкото двуличие? Какво е поведението на човек, който проявява двуличие? Срещал ли си такъв човек?

1. Коя е темата на баснята „Дърварят и лисицата“? Избери верния отговор:

А. лисицата в беда;	В. за думите и делата;
Б. помощта на дърваря;	Г. за благодарността.

2. Каква е поуката от баснята?

Поуката от баснята е основният извод, който хората трябва да направят за своя живот, за своите постъпки, за отношенията си с другите хора. Поуката в баснята е основната мисъл, която авторът адресира към хората.

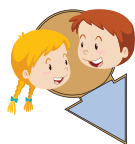

Припомни си!

Основна мисъл на текст – отношението на автора към това, за което се говори в текста; мисълта, която внушава на читателя. Темата и основната мисъл определят **съдържанието** на текста.

- Коя е основната мисъл/ поуката в баснята „Дърварят и лисицата“? С думите на кой от героите е изречена тя?
- Помисли върху други, загатнати в текста, теми:
 - А. за бедата и надеждата за помощ;
 - Б. за доверието;
 - В. за благодарността.
- Избери и разсъждавай, като тръгнеш от случката в баснята и пренесеш разсъжденията си върху случка от живота, преживяна от тебе.

3. Прочети отново разказа „Силата на добротата“ от предходния урок. Коя е основната мисъл и кой герой я изрича? Прочети я на глас.

4. Сравни заглавията „Силата на добротата“ и „Дърварят и лисицата“. Кое заглавие насочва пряко към темата на текста?

Заглавие на текста – свързано е с темата или с основната мисъл. Заглавието може да назовава и герои от произведението.

5. Прочети текста. Определи темата и основната мисъл. Постави заглавие. Работете на две групи:

Първа група – свържете заглавието с темата;

Втора група – свържете заглавието с основната мисъл.

НИМА ДОЙДЕ ЕСЕНТА?

Сутрин росата е ледена. Стъпиш ли бос в тревата, веднага ще потърсиш пътечка; студ е попарил акациите, почернели и сгърчени са листата им, клюмнали надолу. И не жужукат изнурените от жад пчели, само две-три подир пладне прелитаха към кладенеца. След дъждовете целият път е изринат и като вървиш, по краката ти полепват буци. Под всяка от тях се крият семена и все различни.

Есен е.

Петелът вече не прикътква кокошките, щом намери царевично зърно, а сам си го клъвва, ако не го домързи; жените вече не носят на гръб торби с ядене към полето.

Да, есен е.

По Йон Друца

- 6. Напиши съчинение на тема „Есен в гората“. Предварително направете наблюдение. Работете по групи:**

Първа група: основна мисъл на текста – красива е гората през есента

Втора група: основна мисъл на текста – тъжна е гората през есента

- Поставете подходящи заглавия.
- Разменете съчиненията си с другарчето по чин. Направете оценка на съчинението, като имате предвид:
 - Заглавията на съчиненията и връзката им с темата или основната мисъл;
 - Защитена ли е темата, изразена ли е основната мисъл.

- 7. Прочети следния текст по фантазийния бином *шкаф и костенурка*, написан от писателя Георги Господинов и неговата дъщеря Рая.**

ШКАФ И КОСТЕНУРКА

Ето какво невероятно нещо се случило в една къща, и то на нашата улица. Една вечер, преди да си легне, дядо Д. забелязал, че старият дървен шкаф, който от сто години стоял все там, в ъгъла до вратата, изведнъж мръднал с цяла крачка напред.

Чудо на чудесата, възкликнал той, никой не го е местил, а крачещи шкафове няма. Загасил лампата, легнал в леглото с едно фенерче и се престорил на заспал. И не щеш ли, точно в полунощ нещо проскъбъърррцало, шкафът леко се повдигнал и се преместил още по-напред. Дядо Д. светнал с фенерчето и видял една костенурка глава, която примигнала сънено. Значи, добрият стар шкаф, в който, откакто се помни, държал солта, черния пипер, канелата, се оказал древна спяща костенурка. И дядо Д. се зарадвал, защото сега щял да си има дружинка, това първо. И второ, нямало вече да ходи с уморените си крака, а шкафът сам щял да идва при него.

Рая Господинова, Георги Господинов

- 1) Докажи, че двете думи са основните опорни думи, около които се гради случката. Коя е темата на текста, каква основна мисъл долавяш?
- 2) Опитай се да напишеш свой кратък разказ по тези две думи.

ЕСЕН

ВИДОВЕ ТЕКСТ ПО ЦЕЛ НА СЪЗДАВАНЕ

1. Прочети стихотворението. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

ЕСЕН

Пред кърпения панаирски шатър
от облаци и лепкави мъгли
тромпет надува есенният вятър:
„Насам, листата! Идват! Не боли!

Започваме! Приятно и безплатно!
Невиждан ноемврийски карусел!
Осигурявам връщане обратно
по клонките, отдето съм ви взел!“.

Че лъже – лъже. Ала те не знаят,
за всички тях е първа есента.
И ето пак замрежва се безкраят
с червени, жълти, морави листа.

А той във своите кошове ги сбира
и щом привърши с публиката тук,
тръби с тръбата, вдига панаира
и се премества някъде на юг.

Валери Петров

Речник

шатър – палатка, временно лятно жилище от плат

карусел – въртележка (люлка с кончета)

кошове, кош – изплетен от пръчки съд с различна големина.

панаир – голям пазар, който обикновено става веднъж в годин

- 1) Прочети внимателно стихотворението и помисли дали темата съвпада със заглавието.
- 2) Кой са героите? Кой от тях е основният действащ герой?
- 3) Каква покана отправя есенният вятър към листата? Какво им обещава?
- 4) Защо според поета вятърът лъже листата. Коя е лъжата му?
- 5) Открий и прочети стиховете, които рисуват „танца“ на листата.
- 6) Къде „вилнее“ есенният вятър? Кой всъщност се крие зад поетическия образ *„панаирски шатър от облаци и лепкави мъгли“*?
- 7) Как приключва тази шеметна есенна въртележка?
- 8) Открий думите, с които поетът е изразил движението в природата. А кои думи ти помогнаха да видиш красотата на есента?

Стихотворението „Есен“ на Валери Петров е пример за таланта на поета да организира думите в художествен текст така, че да изгради образи, въздействащи върху представите и чувствата на читателите.

2. Прочети двата текста. По какво си приличат и по какво се различават те? С каква цел е създаден всеки текст?

А. — Лиля, хайде да се разходим днес в парка. Сега е есен и там е толкова красиво!

— Добре. Аз вчера минах оттам. По алеите има килим от листа. Знаеш ли колко е тихо!

— Непременно ще отидем. Аз обичам да заравам краката си в листата. Те така приятно шумолят!

— А аз искам да си направя букет от есенни листа. Те са пъстроцветни и много красиви.

— Отиваме.

- Б.** Листопадът е природно явление, при което листата на широколистните дървета променят цвета си и падат. Сред отделните дървесни видове се наблюдава голямо разнообразие. При едни листата придобиват яркожълт цвят. При други те почервяват. С настъпването на есенните студове листата потъмняват и окапват. Листопадът е сезонно явление. Постави заглавие на двата текста така, че то да насочва към темата.

- Постави заглавие на двата текста така, че то да насочва към темата.

- 3.** Прочети стихотворението „Листопад“ от Николай Кънчев.

ЛИСТОПАД

Падат ситно надолу листата
по едно и по две, по дузина...
И на кръгове става водата,
а градината става картина.

Всеки поглед боите попива
и отново попива ги жадно.
Спотаен зад завеса мъглива
сводът крие, че вече е хладно.

Николай Кънчев

- 1) Какво назовава заглавието на стихотворението – темата или основната мисъл?
- 2) Открий и прочети стиховете, които разкриват отношението на поета към картината на есента, която той е нарисувал със слово.

4) Открий в двете стихотворения образа на есенното небе. Как всеки от двамата автори го е представил поетически? Какви чувства са изразени?

5) С каква цел е създаден всеки от четирите текста?

- В кой текст се разговаря за есенния листопада?
- От кой текст узнаваш какво представлява природното явление листопад?
- В кои текстове авторите изразяват чувства, породени от красотата на листопада?

Извод: Текстовете имат обща тема, но са различни по цел на създаване: **разговорен, научен (научнопопулярен), художествен.**

Разговорен текст – използва се в ежедневно общуване между хората.

Научен текст – използва се за предаване на знания от различни науки.

Научнопопулярен текст – използва се за предаване на знания от различни научни области на достъпен и въздействащ език за любознателните хора.

Художествен текст – използва се в литературните произведения (приказка, разказ, стихотворение, басня и др.) В художествения текст думите могат да се използват в преносно значение.

4. Представи си, че е ранна есен. Ти и твоите приятели сте застанали пред познатата бреза в училищния двор и сякаш я виждате за пръв път – тя много се е променила. Какъв разговор ще проведете помежду си? Запиши твоя въображаем разговор, като употребиш различни изречения по цел на общуване?

5. Прочети текста.

Сланата е вид нисък хоризонтален валеж.

Образува се при силно нощно излъчване от земната повърхнина при температура под 0°C. Водната пара от въздуха, който допира изстудената земна повърхност, образува върху нея ледени кристали. Възможно е да се образува слана и върху снежна покривка.

Първите есенни слани в България са с най-голяма честота през първата половина на октомври. Понякога се проявяват през последното десетдневие на септември. Най-ранната и най-късната есенна слана са регистрирани в град Трън.

От интернет

- 1) Какво научи за сланата като природно явление?
- 2) Разкажи за своето наблюдение върху това явление.
- 3) Докажи, че текстът е научнопопулярен.

6. Прочети един диалог от разказ.

Една нощ заваля дъжд и не спря три дни.

— Есенен дъжд – повтаряше баба им. – Вали си тихо, кротко току-виж – някоя сутрин сме осъмнали под снежец.

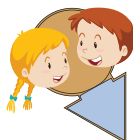
— А пък татко казваше – оплакаха се децата на баба си – че зимата ще почака още малко. Нали Ежко Бежко не се е прибрал още?

— Тя никого не пита – успокояваше ги баба им. – Понякога праща вест, че пристига, а друг път направо идва.

По Симеон Янев

- 1) Кои са участниците в диалога? На каква тема разговарят?
- 2) Какви думи, характерни за разговорната реч, употребяват?
- 3) Направи извод за мястото на разговорната реч в литературните произведения.

7. Прочети следния стих. Докажи, че той е художествен текст, като посочиш думите, употребени в преносно значение.

Капят и листата
от унили клони,
златолиста есен –
златни сълзи рони.

Трайко Симеонов

- Състави изречения, като използваш тези думи в прякото им значение.

ЕСЕНТА Е ДОШЛА

ХУДОЖЕСТВЕН ТЕКСТ

1. Прочети текста. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

ЛИСТАТА

Една сутрин кичестата липа в гората се пробуди и изтръпна от студ.

— Какво ли е станало? – помисли тя и разгледа наоколо.

Първите лъчи на слънцето се мятаха през високите върхове и падаха върху гората. И цялата гора изглеждаше сребърна и блестеше, блестеше...

И листата на липата бяха сребърни и също блестяха. Беше тихо, тихо...

Нищо живо не се обаждаше.

— Какво има? – пошушна липата.

— Слана, студена слана падна нощес – обади се един лист. Той искаше да каже още нещо, но се отрони и бавно падна. Липата чу въздишката му. Скоро след това падна друг лист. По него друг.

— Листенца, какво правите? Стойте! Защо падате?

— Сбогом, сбогом, мила липо, наша родна майко – зашепнаха листата. – Есента е дошла вече. Ние трябва да паднем, но в нашите пазухи ние отгледахме малки пъпки, пълни с живот. Те са облечени хубаво. Техните кафени люспички, макар и тънки, ще пазят сърцата им от студ и мраз. Те всякога ще бъдат готови за новия живот, който ще дойде с пролетта...

Елин Пелин

Речник

пазуха (пазва) – място под дрехата до сърцето, защитено място

кафени – кафяви

- 1) Кои са героите на разказа „Листата“?
 - 2) В кой сезон се развива действието?
 - 3) Защо листата се отделят от своята майка – липата? Кой е „виновникът“ за раздялата?
 - 4) Какво преживява липата? Прочети думите ѝ, които разкриват нейните чувства.
 - 5) Кои са онези „малки пъпки, пълни с живот“, за които говорят листата?
 - 6) Каква основна мисъл предава авторът? Избери верния според тебе отговор:
 - А. Есента е студен, мрачен и тъжен сезон.
 - Б. Листопадът е есенно явление, което навява тъга.
 - В. Листопадът през есента е неизбежен, но той носи надежда за нов живот през пролетта.
 - Г. Всеки сезон има своето място в сърцата на хората.
- 2. Докажи, че разказът „Листата“ е художествен текст, като отговориш на въпросите:**
- 1) Какви човешки качества авторът е приписал на липата и листата?
 - 2) Кои думи и изрази са употребени в преносно значение?
 - 3) Кои думи са умалителни и какво чувство е изразил разказвачът с тях?
 - 4) Какви чувства изпитват едни към други липата и листата? Открий обръщенията и назови чувствата, изразени чрез тях.
 - 5) Какви видове изречения по цел на общуване са употребени?
 - 6) Какъв вид е текстът (повествование, описание, разсъждение)?
 - 7) Какво настроение създаде текстът у тебе? Защо?
 - 8) Обобщи своите отговори на въпросите в кратък текст разсъждение, който да започва така: „Текстът „Листата“ е художествен, защото...“
- 3. Сравни художествения образ на сланата от разказа „Листата“ със сланата от научнопопулярния текст от зад. 5, с. 52. Каква е разликата в използването на думите? Каква е целта, какво е предназначението на единия и на другия текст?**

- Направи извод за същността на художествения текст и неговите изразни средства.

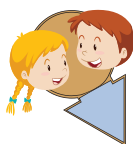
Художествените текстове (стихотворения, приказки, разкази) са създадени от въображението на своите автори. В художествените текстове:

- се разказват случки, в които участват герои – хора, предмети, животни, растения; рисуват се природни картини;
- се използват думи в преносно значение, сравнения, изразителни прилагателни, както и различни по цел на изказване изречения;
- се изразяват мисли и чувства;
- се въздейства върху чувствата и въображението на читателите.

4. Прочети стихотворението „Есенен вятър“ от бесарабския поет Илия Вълков.

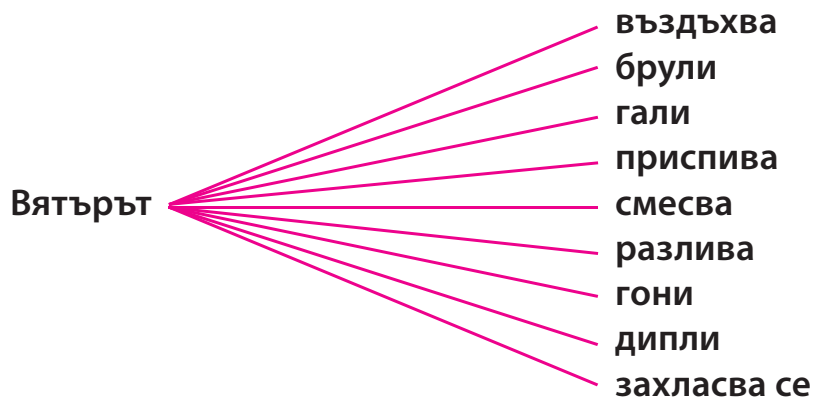
Вятърът въздъхва,
 брули пак листата.
 Накъде ли тръгва
 вчерашното лято?
 Гали тъжни храсти,
 нежно ги приспива.
 Цветове прекрасни
 смесва и разлива.
 Облаци игриви
 гони по небето.
 Буйните им гриви
 дипли над полето.
 Вдига птиче ято,
 с него се захласва.
 Тича по земята
 с есенна окраска.

- 1) Какво чувство към есенния вятър изразява поетът? Кои думи ти помагат да разбереш това?

- 2) Какви действия, присъщи на човека, извършва вятърът? Защо поетът е „дарил“ вятъра с човешки способности?
- 3) Посочи всички глаголи от стихотворението, употребени в преносен смисъл. Каква смислова връзка откриваш между същността на вятъра и значението на глаголите, с които са описани действията му?

СПРАВНЕТЕ:

6. Прочети стихове от български бесарабски поети. Коя е темата, обща за всички стихове?

Дюлите узряват късно
във сини есенни градини.
В тръпчивата трева отръсват,
узрели, своя мъх копринен.

Да, дюлите! Те твърде късно
изцеждат в сока своята песен.
Сланата вече ги поръсва
със хладна и кристална есен.

А тегнат те. В пръстта ронлива
дълбоко светват посребрени.
Един човек край тях отбива
с усмивка цъфнала и ведрa.

И нека късно да узряват,
обрулени от вятър кърски –
Те пред очите ви изгряват
и ви напомнят жълто слънце.

Петър Бурлак-Вълканов

ГОРАТА НА РИЛА

Гората посивяла, помъдряла
замислено се вслушва в песен тиха,
в рекичката пенлива, бърза, бяла,
която долчинки, клисури скриха.

Окапват ѝ листата и чернеят,
но тя не се оплаква, не се вайка.
Ще ги завие скоро с бяла черга
в миг планината като стара майка.

Таня Танасова-Тодорова

НАД СЕЛОТО...

Златен прах над селото се носи,
позлатява стария баир.
Шепнат орехови клонки,
кратко дреме във герана вир.

С нежна песен влачи се реката,
тихо ляга сивата мъгла.
Все тече тъй сега чешмата,
кръст превива старата върба.

Анна Малешкова

- 1) Открий най-ярките според тебе художествени образи.
- 2) Избери едно от стихотворенията и нарисуй илюстрация към него. Кой словесен художествен образ ще се опиташ да предадеш с четката и боите?
- 3) Разделете се на групи по избраните стихотворения. Всеки от групата да нарисова своя картинка към избраното стихотворение. Направете изложба на групата.

РАЗКАЗ ПО СЕРИЯ КАРТИНИ

СЪЧИНЕНИЕ ПОВЕСТВОВАНИЕ

1. Припомни си! Какви стъпки трябва да извървиш, за да напишеш интересен разказ по серия картини?

А. Разгледай внимателно картините, за да откриеш:

- каква случка е изобразена на тях;
- кои са героите, кога и къде е станала случката;
- какво иска да каже художникът и как го е изразил;
- какво е твоето отношение към героите на случката.

Б. Определи:

- темата и основната мисъл на своя разказ;
- опорните думи и изрази.

В. Проследи какъв момент от случката е изобразен на всяка картина. Помисли:

- какъв да бъде уводът;
- как да разкажеш последователно отделните моменти от случката (изложение) и как естествено да ги свържеш в едно цяло;
- как да завършиш разказа – като изразиш отношението си към героите или основната мисъл (заклучение);
- какво заглавие да поставиш – свързано с темата или с основната мисъл на разказа.

Г. Състави устен разказ по всяка отделна картина, след което свържи малките разкази в цялостен разказ.

2. Създай писмен текст – разказ по серия картини.

3. Напиши разказ по предложените картини. Помогни си с въпросите:

Първа картина: Къде отиват децата? С кого? С какво настроение?
През кой сезон?

Втора картина: Какво правят децата в гората? Какво им показва учителката? Какво им говори? Какви есенни дарове събират децата в гората?

Трета картина: В класната стая. Какво изработват децата с горските есенни дарове? За какво разговарят с учителката? Каква идея за изработените предмети им дава тя?

Четвърта картина: Къде децата са отнесли изработените от тях предмети? На кого ги подаряват? Какъв диалог водят двете учителки – тази на големите деца и тази на най-малките? Какви чувства вълнуват участниците в случката? Извод за доброто дело.

Заглавие на разказа: Можеш да избереш едно от предложените, като се съобразиш с основната идея на своя разказ:

Подаръците на есента
Радост за най-малките

На гости в детската градина
Жълъдко в детската градина

МАЛКОТО СТЪКЧЕ

РЕДАКТИРАНЕ НА ТЕКСТ

- 1.** Прочети текста. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

СИНЬОТО ЦВЕТЕ

Над чешмата до високия плет, който огражда дядовия Медарков пчелин, през пролетта падна едно мъничко семенце. Довеяно от незнаен край, то се намести в рохкавата пръст зад един камък, пукна се и поникна. Две зеленикави листенца, като крилца на пеперудка, трепнаха под сянката на камъка. На същото място се беше вече източила една дългостеблена тиква. Нейното дебело въже пълзеше нагоре по плета и разтваряше големи зелени листа като дъждобрани. Веднъж, като се обърна назад, тиквата съзря до корена си слабо растение и кипна. Зашумоля гневно с листата си.

— Що щеш тука? – викна тя. – Не знаеш ли, че аз съм господарка на тая земя? Кой ти позволи да смучеш сока на моята пръст.

Малкото стръкче се дръпна уплашено:

— Аз бях семенце. Вятърът ме донесе тука. Без да ща, паднах до твоя корен и поникнах.

— По-скоро да се махаш или ще те покрия с най-големия си лист и ще те държа на тъмно, докато загинеш!

Като чу тая закана, стръкчето се опита да се отскубне и избяга, но коренчето го държеше здраво там, където се беше родило. И нали стръкчето беше боязливо, то се потули зад големия камък – да не го вижда тиквата.

Преваляха пролетните дъждове. Слънчевите лъчи подсушиха намокрените гнезда на птиците. Дигнаха нагоре глави дядо Медарковите слънчогледи. Пчелите тръгнаха за мед. Тиквата се разклони и покри целия плет. Най-горе върху трънето се появи един зелен плод като краставица. Той бързо порасна. Стана голям и почна да жълтее. Тиквеното въже се радваше:

— Ох, на мама хубавицата! Аз родих най-голямата тиква на света!

А стръкчето се гушеше под сянката на камъка и не смееше да порасне.

Веднъж върху камъка кацна едно птиче – чуруличе и се залови да си точи човката.

— Ай, стръкче недорасло! – извика птичето. – Защо се криеш в сянката на студения камък? Ти ще загинеш, ако не се покажеш на слънцето. Дигни се нагоре към светлината.

— Страх ме е – отвърна стръкчето.

— От кого?

— От тиквата. Тя не може да ме понася.

— Не се бой от тиквата. Тя не гледа вече надолу. Такива като нея, покачат ли се на високо място, забравят ония, които са долу.

В туй време край плета мина едно магаре и захвана да се дръгне.

— Хей – викна му тиквеното въже. – Я погледни моята дъщеря! Не е ли по-хубава от слънцето, а?

— Не е – отвърна равнодушно магарето.

— Осел! – презрително рече тиквата. – Няма ли кой да ти одере кожата и да направи от нея тъпан.

— Ти да мълчиш – изви око нагоре магарето, – защото, когато огладнея, ще дойда да изям дъщеря ти!

— Черна чума да те изяде! – почна да го кълне тиквата и целият дядо Медарков плет се разтресе.

Следва

- 1) Как се отнася тиквата към малкото цвете?
- 2) Защо малкото цвете е в беда? Как птичето му помага?
- 3) Защо тиквата се отнася с презрение към цветето и към магарето?
- 4) Как се отнася магарето към тиквата? Защо я заплашва?
- 5) С какво чувство се отнася писателят към малкото цвете?
А към тиквата? За да отговориш на въпросите, обърни внимание на подчертаните изрази, с които се описват двамата герои. Открий сравненията. Как чрез тях е изразено отношението на разказвача?

б) Какви човешки качества е вложил писателят в главните герои – тиквата и малкото цвете? Избери верните от предложените отговори:

А. **Тиквата е:** високомерна, нагла, чувствителна, гневна, самомнителна, състрадателна, егоистична, недружелюбна, горделива., враждебна, посредствена, лоша.

Б. **Цветето е:** плахо, гордо, боязливо, смело, дръзко, беззащитно, уплашено, борбено, скромно, нещастно, чувствително, потиснато, отстъпчиво, нежно, добро.

1) Разтълкувай думите на птичето, с които се обръща към цветето: „Не се бой от тиквата. Тя не гледа вече надолу. Такива като нея, покачат ли се на високо място, забравят ония, които са долу.”

- Кого има предвид птичето с израза: „Такива като нея...”?

2) Как мислиш, могат ли цветето и тиквата да бъдат приятели?

3) На кой от двамата главни герои не би желал да приличаш? Защо?

4) Писателите често избират тиквата, за да изразят отрицателни човешки качества. Как мислиш, защо е така?

Припомни си!

Редактирам – поправям, променям текст с цел да го **подобря**.

Подобрявам текста, като **поправям**:-

- неточно употребени думи и изрази;
- недобре съставени изречения.

Коригирам – поправям правописните грешки.

2. Прочети част от преразказа, който една четвъртокласничка е направила на разказа „Синьото цвете”.

- Открий думи и изрази, които показват, че текстът се нуждае от подобряване и усъвършенстване.

Важно! Разказът „Синьото цвете” е повествователен текст. Когато преразказваме повествование, предаваме епизодите в тяхната последователност. Преразказваме със свои думи, но близо до авторския текст.

До една чешма, до един висок плет паднало едно мъничко, дребничко семенце. Поникнало до един камък, като пуснало листа. На същото място вече била зараснала тиква. Пълзяло нагоре нейното въже дебело по плета. Тиквата разперила своите зелени листа. Веднъж тя видяла малкото цвете и се ядосала. Попитала го какво прави тука и нима не знае, че тя е господарката на тази земя.

3. Проследи какво и как трябва да се редактира в преразказа:

Неправилно	Същност на грешката. Вид редакция	Правилно
До <u>една</u> чешма, до <u>един</u> висок плет паднало едно мъничко, <u>дребно</u> семенце.	Повторени думи; Думи с еднакъв смисъл (Редактиране чрез съкращаване)	До една чешма, край висок плет, паднало мъничко семенце.
Поникнало до един камък, като пуснало листа	Смисълът на изречението трябва да се обогати с авторови думи. (Редактиране чрез прибавяне)	Поникнало до един камък. Най-напред се появили две зеленикави листенца.
На същото място вече била <u>зараснала</u> тиква.	Подчертаната дума е неточно употребена. Трябва да се замени с друга. (Редактиране чрез заместване)	На същото място вече била израснала тиква.
Пълзяло нагоре нейното въже дебело по плета.	Редът на думите в изречението е неправилен. (Редактиране чрез разместване)	Нейното дебело въже пълзяло нагоре по плета.

- Имат ли нужда от редактиране последните три изречения на преразказа? Предложи свой вариант на редакция.

4. Прочети съчинението на Милена на тема „Моето семейство“.

- Открий думите, изразите и изреченията, които трябва да се редактират. Запиши редактирания текст.

Моето семейство е тричленно – мама, татко и аз. Татко е лекар. Той често е дежурен в неделните почивни дни. Понякога се прибира много уморен. Мама се загрижва за домакинството. Мама добра е домакиня. Приготвя ястия. Аз се уча в 4. клас. Съм старателна ученичка, но все още ми е трудно да пиша правилно на български език. На свободното време спомагам на мама.

- Какви видове редакция приложи, за да подобриш текста?

5. Поправи правописните грешки.

Подсказка: Грешките са свързани със съмнителни гласни и съгласни.

Момакът исчисти буренака, раствори вратата на ковачницата. Огасналата жар в огнището грейна и срет тишината зазванияха веселите удари на чука върху накувалнята.

- Как направи проверка на правописа?
- Ти си се справил със задачата, ако си открил и поправил 7 грешки.

6. Състави словосъчетания от думите от двете колонки, като ги съгласуваш по род и число.

тиквено

клонка

висок

въже

равнодушни

дъщеря

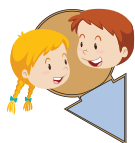
хубав

стръкче

боязлива

тиква

- Запиши словосъчетанията. Състави с тях изречения.

7. На кой ред няма правописна грешка:

- А. састезание, мадрец, плувец;
- Б. гулям, завеса, къртина;
- В. малък, бляскав, бодър.

- Поправи сгрешените думи, като ги запишеш в тетрадката си.

МАЛКОТО СТРЪКЧЕ

РЕДАКТИРАНЕ ЧРЕЗ СЪКРАЩАВАНЕ

1. Прочети текста. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

СИНЬОТО ЦВЕТЕ

(Продължение)

Отиде си лятото. Малкото стръкче, насърчено от крилатата гадинка, се дигна нагоре, разпери листенцата си и потъна в есенната позлата. Три дни го милва кроткото слънце. На връхчето му се появи една пъпка, наедря и се пукна. Едно мъничко синьо цвете се усмихна като око на дете.

Слънчогледовите пити станаха като трапези. Пчелите напълниха кошерите с мед. Веднъж на чешмата спря задъхан и ожаднял пътник с разтворена риза на гърдите, леко бяло палто и сребърна коса. Подире му дотърча мургаво девойче с червена панделка на главата.

— Татко! – развика се девойчето. – Да не пиеш студена вода.

— Защо? – попита бащата.

— Защото си уморен бе, татко!

Бащата седна на тревата да отдъхне, а момичето надникна през плета на пчелина:

— Колко много кошери? Татко, ще ми купиш ли мед?

— Ще ти купя, но ти днес нищо не си ми подарила.

— Какво да ти подаря? – замисли се девойчето и залута поглед наоколо.

Щом съзря синьото цвете под камъка, то ахна, наведе се и го откъсна. Сетне коленичи пред баща си и го бодна на палтото му, точно там, където тупкаше бащиното сърце.

— Хубавинко ли е, татко? – попита момичето.

— Чудно хубаво.

Сърцето на човека с бялата коса полека тупкаше.

— Кое си ти, дете тупкаш вътре? – попита цветето.

— Аз съм сърцето на този човек.

— Какво работи той?

— Пише денем и нощем книги за деца. Много е уморен. Той умее да разказва смешни истории. Затуй портретът му е окачен в училищните стаи. Да видиш колко обича малките!

— Ами такива цветчета като мене обича ли? – плахо попита цветенцето.

— С цялата си душа.

— Какво ли ще ме прави?

— Ще те натопи довечера в една чаша с вода и докато пише – все тебе ще гледа.

— Аз съм най-щастливото нещо на земята! – промълви синьото цвете.

Изведнъж човекът извърна главата си и се загледа към пчелина. Цветето също премигна с листенцата си и що да види, магарето, което се беше заканило, че ще изяде тиквата, дърпаше разклоненото въже надолу и го свличаше.

Пъпчивата тиква тупна на земята, удари се върху камъка и се пукна. Магарето я захапа.

— Олеле! – развика се отчаяно омаломощеното тиквено въже. – Този осел яде дъщеря ми. Тя е най-хубавата тиква на света!

— Най-хубавата тиква ще нахрани най-умната глава! – философски проговори магарето и повлече тиквата.

Човекът със синьото цвете, който разбираше от магарешки език, се усмихна и тръгна по пътеката нагоре към дома си. Мургавето девойче го хвана под ръка и закричи редом с него.

Ангел Каралийчев

- 1) Какви промени настъпват с малкото стръкче в началото на есента?
- 2) С какво е сравнено синьото цвете? Какво е чувството на разказвача към него? Кои думи ти помагат да разбереш това?
- 3) Кои нови герои се появяват във втората част на разказа?
- 4) Как изглежда пътникът? С кои думи авторът е описал портрета му?
- 5) Към коя подробност от външния вид на момиченцето авторът насочва вниманието на читателя?

- 6) Как се отнася момиченцето към своя баща? Избери верните от предложените отговори: *внимателно, с безразличие, нехайно, загрижено, с нежност, с обич, пренебрежително, уважително.*
- 7) С какво синьото цвете привлича вниманието на момиченцето? Какво означава реакцията му, изразена с думите на автора: „То ахна“?
- 8) Какво узнаваш за професията на мъжа с посребрената коса от диалога между неговото сърце и синьото цвете? На кого дарява своята обич писателят?
- 9) Какво се случва с тиквата? Справедливо ли е наказана според тебе?
- 10) Формулирай основната мисъл на разказа. Можеш да включиш думите *доброта, обич, красота, нежност* и други, които ти е подсказала тази история със синьо цвете, тиква и хора.
- 11) Прочети едно от най-известните стихотворения на народния поет Иван Вазов „Песента на синчеца“.

Малко цвете съм в полето,
аз съм синия синчец,
любя въздуха, небето,
кича полския венец.

Бог самичък ме посея
и поля ме да раста,
на свобода аз живея,
на простора си цъфтя.

Кат небето се синея,
ако ситно и да съм,
с мойта хубост хубавея
всяка нива, слог и хълм.

Малко цвете съм в полето,
аз съм синия синчец,
любя въздуха, небето,
кича полския венец.

Иван Вазов

Аз съм синчец, аз съм радост,
бодил по мен не расте,
аз съм просто като радост,
аз съм мило, кат дете.

- Докажи, че песента на синчеца е жизнерадостна.
- По какво си приличат и по какво се различават синчеца от стихотворението и синьото цвете от разказа?

2. Сравни двата текста на писмото. Кои думи от нередактираното писмо са съкратени в редактирания вариант? Защо?

НЕРЕДАКТИРАНО ПИСМО

Здравей, Иване,

1. Получих писмото ти. 2. Зарадвах се и ми стана драго. 3. Разбрах, че през зимната ваканция ще ходиш на Витоша с родителите си – майка ти и баща ти. 4. За тебе тази почивка ще бъде радостно и весело преживяване и награда за упорития труд в училище. 5. Иване, аз вече мечтая за лятото. 6. Стремя се и полагам усилия да се уча отлично, за да заслужа почивката на море. Майка и татко вече ми я обещаха.

Ще се радвам, ако бъдем заедно.

Твой приятел ГРИША

РЕДАКТИРАНО ПИСМО

Здравей, Иване,

Получих писмото ти. Зарадвах се. Разбрах, че през зимната ваканция ще ходиш на Витоша с родителите си. За тебе тази почивка ще бъде радостно преживяване и награда за упорития труд в училище.

Иване, аз вече мечтая за лятото. Стремя се да се уча отлично, за да заслужа почивката на море. Майка и татко вече ми я обещаха.

Ще се радвам, ако бъдем заедно.

Твой приятел ГРИША

Да помислим заедно:

- Второ изречение – изразът **и ми стана драго** е излишен и трябва да се съкрати, защото е синоним на израза **зарадвах се**.
- Трето изречение – изразът **майка ти и баща ти** е излишен и трябва да се съкрати, защото е синоним на израза **родителите си**.
- Четвърто изречение – думите **радостно и весело** са синоними. Трябва да се избере една от двете.
- Шесто изречение – изразът **полагам усилия** е излишен и трябва да се съкрати, защото е синоним на израза **стрема се**.

Редактирам чрез съкращаване – отстранявам излишни думи и изрази, за да станат изреченията в текста по-кратки и по-ясни по смисъл.

2. Съгласни ли сте, че без труд почивката не е сладка? Разкажете устно случка от вашето всекидневие, която ви е убедила в това.
- Разпределете се по групи. Всяка група да намери пословици и поговорки за труда и мързела от различни народности.

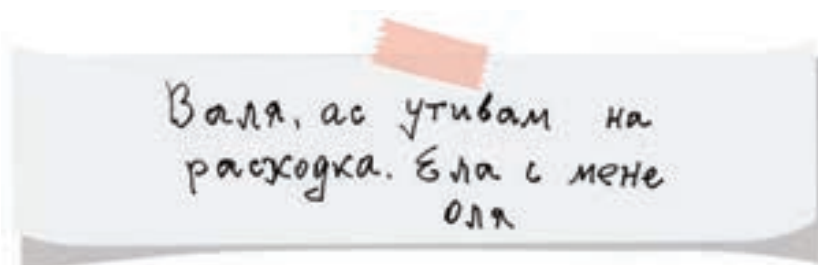
3. Редактирай текстовете чрез съкращаване. Работете по групи:

- A.** Дойде и настъпи есента. Листата на дърветата се отрониха и окапаха. Вятърът духа, вее и те сякаш играят хоро и танцуват. Катеричките скачат от клон на клон. Те приготвят и събират храна за зимата. Всичко в гората чака и очаква с нетърпение зимата.
- Вие сте се справили със задачата, ако сте съкратили шест думи или изрази.

- Б.** Аз и някои мои съученици от нашия клас се грижим за чистотата на нашата улица, на която живеем. Поливаме и напояваме тревата и цветята пред жилищния ни блок, в който живеем.
- Вие сте се справили със задачата, ако сте съкратили пет думи и изрази.
- 4.** Запиши вярното съобщение, като коригираш грешките на Оля.

ЛЕГЕНДИ ЗА ОРФЕЙ

РЕДАКТИРАНЕ ЧРЕЗ ПРИБАВЯНЕ

1. Прочети текста. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

ЛЕГЕНДА ЗА ОРФЕЙ И ЕВРИДИКА

Орфей бил най-великият певец, поет и музикант на древността. Негов баща бил речният бог Еагър, владетелят на Хемус (Стара планина), а негова майка и учителка – музата на епическата поезия Калиопа. Той затъмнявал със славата си дори водача на музите Аполон. Вълшебните му песни и лира омайвали птици и животни, горите свеждали клоните си, скали и планини се раздвижвали и планинските преспи се разтапяли. Орфей участвал в похода на аргонавтите за златното руно и с песните си отмервал ритъма на гребците, с вълшебния си глас заглушавал омайните песнопения на морските сирени.

Кратка и трагична била любовта на сладкогласния тракийски певец с Евридика. След сватбения ден змия ухапала крака на неговата невеста Евридика и вляла отровата си в крехкото ѝ тяло. За да си я върне, Орфей слязъл в подземния свят. За тази цел минал през пещерата Дяволското гърло.

Никой не можел да устои на трогващата песен на Орфей. Развълнували се дори суровите богове на безплътните сенки Аид и Персефона и, трогнати от безкрайната му любов, позволили на певеца да изведе любимата си, при условие, че няма да се обръща към нея, докато стигне светлината.

Но Орфей не издържал на изкушението и, вървейки по стръмната и мрачна пътека, извърнал с копнеж поглед към своята Евридика. В същия миг, тя полетяла завинаги обратно в подземното царство. Орфей загинал, разкъсан от менадите, край бреговете на река Хеброс – Марица.

От интернет

Речник

муза – в гръцката митология – всяка от деветте богини покровителки на науките и изкуствата

лира – древен струнен музикален инструмент

Дяволското гърло – пещера в западните Родопи, недалече от гр. Девин

менади – в древногръцката митология почитателки на бог Дионис

Орфей е герой от гръцката митология, но според легендата е роден и живял по днешните български земи, в Родопска планина.

- 1) За какъв талант на Орфей говори преданието?
- 2) Защо любовта му с Евридика е нещастна?
- 3) Как е изобразен Орфей в древногръцкото изкуство? Потърси илюстрации и запознай съучениците си.

2. Писателят Георги Караславов е написал свой разказ по легендата за Орфей. Прочети откъс от него.

- Сравни двата откъса от разказа – нередактирания и редактирания. Кой текст ти дава по-пълна представа за Орфей? Проследи кои думи и изрази са прибавени и с каква цел.

ТЕКСТ ЗА РЕДАКТИРАНЕ: ИЗ „ОРЛОВ КАМЪК“

Преди много години живееше малкият пастир Орфей. Той растеше в бедност, но имаше дарба. Всички се възхищаваха.

Един ден сред Родопска планина се разположи на стан византийски владетел. Той страдаше от болест. Като чу песните на Орфей, болките му започнаха да намаляват.

РЕДАКТИРАН ТЕКСТ: ИЗ „ОРЛОВ КАМЪК“

1. Преди много години в планинските колиби на Родопа живееше малкият пастир Орфей. 2. Той растеше в бедност, но имаше дарба на майстор свирец. 3. Всички се възхищаваха от песните му. 4. Един ден сред Родопа се разположи на стан византийски владетел. 5. Той страдаше от тежка болест. 6. Като чу песните на Орфей, болките му започнаха да намаляват.

По Георги Караславов

ДА ПРОСЛЕДИМ ЗАЕДНО

- Първо изречение – прибавяме израза **в планинските колиби на Родопа**, за да уточним мястото, където е живял Орфей.
- Второ изречение – прибавяме израза **на майстор-свирец**, за да поясним каква е била дарбата на Орфей.
- Трето изречение – прибавяме израза **от песните му**, за да уточним от какво са се възхищавали всички.
- Пето изречение – прибавяме думата **тежка**, за да подчертаем колко много е страдал владетелят.

Редактирам чрез прибавяне – прибавям нужните (най-подходящите) думи, за да стане текстът по-пълнен (по-ясен) по смисъл.

- 3. По какъв начин Орфей е доказал своята сила на майстор свирец?**
Как разбираш израза „*всичко си иска майстора*“? Подкрепи разсъжденията си с примери от всекидневния живот.

4. Редактирай чрез прибавяне. Помогни си с дадените думи. Работи с тълковен речник.

Недалече от град Габрово, в (...) планинска местност, се намира Етъра – център на българските (...) занаяти. Тук работят (...) майстори. Посетителите (...) следят пъргавите ръце на грънচারите. Те (...) оформят (...) съдове. По-късно върху тях други майстори-художници нанасят (...) рисунки. Всеки (...) отнася със себе си малък сувенир.

опитни
с интерес
пъстри
сръчно

красива
гост на Етъра
глинени
художествени

• **Ти се справи със задачата, ако:**

- постави всички нужни думи на съответните места с помощта на тълковния речник;
- постави пет от посочените думи без помощта на тълковния речник.

5. Препиши изреченията, като прибавиш най-подходящия от синонимите в скобите.

В Стара планина има (грамадни, високи) върхове.

Нина има (къса, кратка) коса.

Заекът има (продължителни, дълги) уши.

6. Редактирай чрез прибавяне на прилагателни имена. Помисли кои са най-подходящите.

Моята (...) приятелка се казва Нина. Често сме заедно и си разказваме (...) случки. Нина е много сръчна. Умее да шие върху плат (...) цветя. Изработва (...) кърпички. Неотдавна участва в изложба на (...) занаяти.

7. Редактирай текста чрез прибавяне, като си зададеш въпросите кой, какви, кого, каква. Потърси думите, с които трябва да попълниш празните места, в текста на легендата.

Орфей е С песни той омайвал Любовта му към Евредика била Той извел любимата си от свят при Хадес. Двамата вървели по пътека.

ТРУДОЛЮБИВАТА СТОПАНКА

РЕДАКТИРАНЕ ЧРЕЗ ЗАМЕСТВАНЕ

1. Прочети текста. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

АНЕТО

(Откъс)

Ти знаеш ли малката бяла къщурка на речния бряг? Тя е положена на четири големи камъка. Има само едно прозорче и то гледа към равната шир на тихата река.

В къщичката има само една стая. В стаята – една маса и два стола. До прозореца е креватчето на Ането, а до камината – големият дървен креват на дядо Ивана. Цялата стая свети от чистота. Ако някой купувач мине и се провикне: „Смет купувам!“ – горкото Ане няма да получи нито една паричка. Ането е послушно момиче. То шъта: мете къщата и малкото дворче, мие паниците, подклажда огъня и шие копчета на дядовото Иваново палто. А когато през пролетта му закърпи самия лакът, дядо Иван каза:

— Чедо, ти кърпиш чудесно. Като беше ново палтото ми, изглеждаше по-грозно.

Горкият дядо Иван! Той се труди в градината. Цял ден копае, присажда и полива краставиците, чушките и зелките. Ходи със запретнати крачоли. Гази студената вода в лехите. Затуй вечерно време си грее краката на огъня, кашля тежко и пие горещ липов чай. Ането вари най-сладкия чай на земята. Когато шъта – то си препасва чиста бяла

престилка. На престилката има едно кученце – шито със син конец. То си стои там послушно и мирно.

В понеделник Ането си изпра престилката и я простря да съхне на двора. В шумака на ябълковото дърво едно врабче си беше свило гнездо. В перушината се топлеха малките му рожби. Щом започна да съхне престилката – врабчето кацна върху въжето и почна с кученцето такъв разговор:

— Как си бе, кученце? – попита то.

— Добре съм, врабченце. Сега съм добре. Снощи Ането ми накапа главата с гореща бобена чорба. Опари ми главата. Цяла нощ съм скимтяло. А ти как си?

— Каня се да бягам.

— Защо?

— Защото котаракът на кръчмарина Радул катаден иде, разхожда се под ябълката и все към гнездото ми гледа. Щом пораснат на моите врабчета крилцата и на крилцата им перцата – ще отлетим вдън гората, където няма котараци. Не зная само има ли в гората комини – да се подслоним през зимата и да се затоплим, когато задуха виелицата и снегът засипе целия свят.

— И аз не зная – рече замислено кученцето. – Никога не съм било в гората. Щом Ането тръгне нататък – аз ще вървя напреде й. Тя без мене никъде не ходи. Кой ще я варди, ако не съм аз?

Превали пладне. Ането отвори прозореца. Разтреби стаята, нареди двете легла. Очисти боба и го сипа в гърнето. Намести го да ври под камината.

Ангел Каралийчев

Речник

закърпи – пришива плат на скъсана дреха

шъта – подрежда вкъщи, грижи се за дома

катаден – всеки ден

Ането е героиня от едноименната повест на Ангел Каралийчев. Повестта е любимо четиво на българските деца, защото в нея е пресъздаден образът на едно добро, внимателно и много трудолюбиво момиченце – Ането. Прочети цялата повест, за да се запознаеш и с други интересни герои.

- 1) Защо домът на Ането е наречен къщурка? Опиши тази къщурка.
- 2) Как изглежда стаята на Ането? Опиши я. С кого живее Ането в тази стая?
- 3) Какво говори за живота на двамата обстановката в стаята?
- 4) Какво дете е Ането според описанието на автора? Как авторът подчертава нейното трудолюбие? Прочети.
- 5) Как се труди дядо Иван?
- 6) Какви са отношенията между Ането и дядо Иван? Избери верните отговори сред предложените: *взаимно уважение и обич; враждебност и пренебрежение; грижовност и взаимна подкрепа; нежност*
- 7) За какво разговарят врабчето и кученцето от престилката на Ането? Докажи, че те се отнасят един към друг приятелски.
- 8) Открий в текста умалителните съществителни имена. Обясни каква е ролята им за разкриване на добрите чувства между Ането и дядо Иван.

2. Четвъртокласничката Мая е написала домашната си работа – писмен преразказ на откъс от повестта „Ането“. Разгледай черновата (първия вариант на писмен текст). По какъв начин момичето е редактирало своя текст? Кои думи са заместени с други думи?

ДОМАШНА РАБОТА

ТЕКСТ ЗА РЕДАКТИРАНЕ:

1. Ането е послушно момиче. 2. Ането шета: размита къщата и малкото дворче, мие паниците, подклажда огъня и шие копчетата на дядовото Иваново палто. 3. Когато шета, си облича чиста бяла престилка. 4. На престилката има едно кученце – шито със син конец. 5. Кученцето си стои там послушно и мирно.

РЕДАКТИРАН ТЕКСТ:

1. Ането е послушно момиче. 2. То шета: мете къщата и малкото дворче, мие паниците, подклажда огъня и шие копчетата на дядовото Иваново палто. 3. Когато шета, си препасва чиста бяла престилка. 4. На нея има едно кученце – шито със син конец. 5. То си стои там послушно и мирно.

ЕТО КАК Е РАЗСЪЖДАВАЛА МАЯ, ЗА ДА ПОДОБРИ СВОЯ ПРЕРАЗКАЗ:

- Второ изречение – 1. Замествам думата **Ането** с личното местоимение **то**, защото вече съм употребила съществителното собствено име в първото изречение.
2. Замествам думата **размита**, която е неточно употребена, със сродната ѝ **мете**.

Трето изречение – замествам думата **облича**, която е употребена неточно, с думата **препасва**.

- Обясни по какъв начин е работила Мая върху четвъртото и петото изречение.

3. Направи справка с тълковния речник за значението на думите **размита**, **мете**, **облича**, **препасва**, **престилка**. Правилно ли е извършена замяната на думите в преразказа на Мая?

Редктирам чрез заместване – замествам (заменям) повторена или неточно употребена дума с друга дума.

4. Редктирай изреченията чрез заместване.

— Виктор взе четка и кофа с вар. Виктор вароса стъблата на дръвчетата пред блока.

— Марина спортува тенис. Марина е една от най-добрите тенисистки.

— Валери и Маша обичат да конструират. Валери и Маша конструираха интересни неща.

— Компютърът е умна машина. Компютърът е създаден от умни хора. Компютърът улеснява човека.

5. Редактирай текста чрез заместване, за да избегнеш повтаряне.

Арина всеки ден свири по няколко часа на пианото. Арина се готви за конкурс. Конкурсът ще се проведе в Братислава. На конкурса ще вземат участие музиканти от различни държави.

- Подготви разказ за един музикален инструмент по избор.

6. Прочети писмата на Александър и Стефан. Какво не са научили двете момчета? Помогни им да се изразят правилно.

Здравей, Стефане,

Получих писмото ти. Викам те да идваш на гости. Поприказвай с майка си да те пусне. Много искам да идваш.

Ако майка ти не ти разреши, аз ще отивам при тебе.

Александър

Здравей, Александре,

Погълчах с мама да ида у вас. Мама се съгласи. Почакай ме в неделя.

Твой приятел Стефан

- Ти си работил правилно, ако си заменил:

А. четири думи в писмото на Александър;

Б. три думи в писмото на Стефан.

7. Редактирай чрез заместване следните изречения. Налага ли се да се приложи и друг вид редакция?

Зимата е много приятен сезон, когато зимата е снежна.

През пролетта цветята в полето образуват цветен килим, защото цветята са раноцветни. През есента прелетните птици прелитат в топлите страни, защото в топлите страни климатичните условия са по-добри за птиците.

Лятото е най-мечтаният от децата сезон, защото те мечтаят за лятната ваканция, която е през лятото.

- Запиши поправения текст.

СВЕТЛИНАТА И КНИГАТА

РЕДАКТИРАНЕ ЧРЕЗ РАЗМЕСТВАНЕ

1. Прочети стихотворението. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

СЛЪНЦЕТО И КНИГАТА

(Диалог)

Слънцето:

Виж, как могъщо светя на небето,
с лъчи прогонвам нощната тъма,
огрявам хора, планини, морета
и всеки кът на вашата земя.

Ти, малка и едва забележима,
пред мене, книжчице, какво си ти?
Каква незнайна сила в тебе има,
с какво събуждаш в хората мечти?

Защо деца и стари те обичат?
Ти нямаш огън, блясък и лъчи –
а за какво те „светлина“ наричат
и гледат в тебе с пламнали очи?

Книгата:

Не се чуди, небесно ти светило,
че аз, макар да нямам твоята мощ,
тук, на земята, имам друга сила
и светлина запалвам в друга нощ.

Когато хората се в мене взират,
пред техните очи светът расте, –
земята цяла, слънцето, всемира
на страниците ми намират те.

Но аз прониквам още там, където
не стига на лъчите ти мощта –
на хората в душата и в сърцето, –
оттам прогонвам мрака и нощта.

Елисавета Багряна

- 1) Какви въпроси задава слънцето на книжката? Какво не разбира то?
- 2) Как в отговора си на слънцето книжката сама доказва своето огромно значение?
- 3) Докажи, че ключовата дума в диалога между слънцето и книжката е светлина?
- 4) В речта на кой от двамата герои думата светлина се използва в преносно значение?
- 5) Как книгата въздейства върху хората според слънцето? На какво слънцето се учудва?
- 6) Къде успява да проникне книжката за разлика от слънцето?
- 7) Разкажи за книжка, която е озарила със светлината си сърцето ти?
- 8) Прочетете диалога по роли.

Славето е любознателна четвъртокласничка, която обича книгите и се докосва до светлината им. За нея книгата е най-ценен подарък. Съученикът ѝ Гриша е написал съчинение за нея, а тя му е помогнала да го редактира.

2. Сравни текста за редактиране с редактирания текст. Какви промени са извършени в реда на думите? Кой текст е по-ясен по смисъл?

СЛАВЕТО

ТЕКСТ ЗА РЕДАКТИРАНЕ:

1. Ученичка в четвърти клас Славето е вече. 2. Старателно учи уроците и пише домашните си работи. 3. Книги да чете обича отдавна. 4. Най-много ѝ харесват приказките. 5. Често разказва ги на своето братче малко. 6. За рождения ѝ ден подарил приятелката детска енци-

клопедия. Славето се зарадва, защото от тази книга тя може да научи много неща. Четенето за нея е истинско удоволствие.

РЕДАКТИРАН ТЕКСТ:

Славето е вече ученичка в четвърти клас. Старателно учи уроците и пише домашните си работи. Отдавна обича да чете книги. Най-многойхаресват приказките. Често ги разказва на своето малко братче. За рождения ѝ ден приятелката ѝ подари детска енциклопедия. Славето се зарадва, защото от тази книга тя може да научи много неща. Четенето за нея е истинско удоволствие.

- Казват, че четенето е труд и удоволствие. Защити или опровергай това твърдение, като напишеш кратък текст разсъждение.

ЗАЩО СА РАЗМЕСТЕНИ ДУМИТЕ И ИЗРАЗИТЕ В ИЗРЕЧЕНИЯТА:

Първо изречение – добре е изразът Славето е вече да бъде в началото на изречението, за да се подчертае, че именно Славето е ученичка.

Трето изречение – добре е изречението да започне с думата отдавна, която пояснява съчетанието обича да чете. По-важно е да се съобщи за глаголното действие и за времето, когато то се извършва.

Пето изречение – обясни с каква цел е извършено размятането на думите. Потърси помощта на учителя си за първата двойка думи.

- Проследи самостоятелно какво размятане на думите е направено в шестото изречение. Обясни защо, с каква цел.

Редактирам чрез разместване – сменям местата на думите и изразите в изреченията, за да станат изреченията по-ясни по смисъл.

3. Редактирай изреченията чрез разместване: Работете по групи.

А. Михаил книги приключенски обича, а Светльо предпочита исторически.

Прочетох книгата „Приказен свят“ и препоръчах я на Иван.

Препрочитам разказа, защото харесва ми много.

Малка е поетеса Аника. Да чете книжки обича с поезия.

Природознанието от всички предмети обича Сергей най-много.

Б. По-красива с твърди корици книгата е.

Обичам рисунките да гледам на книгите детски.

Често Петър отива в библиотеката книги да заема.

Момчетата за принцеси да четат обичат, а за футбол момчетата четат.

Книги електронни много има, но предпочитам книга аз хартиената.

4. Опиши какви условия ще определят мястото на обръщението Ученици (в началото, в средата, в края), когато учителката се обърне към тях по време на урока.

— По-тихо!

— Престанете да говорите!

— Пригответе се за контролна.

— Трябва да ви кажа, че сте се справили с контролното много добре.

5. Олег е оставил на входната врата бележка за своя приятел Дима. Ще бъде ли затруднен Дима да разбере съобщението? Защо?

Редактирайте чрез разместване:

*Дима, че не те изчаках, извинявай!
Мама обади ми се и каза, че мляко да купя
трябва. До магазина близкия съм. Ще се върна
след минути десет. Моля те, изчакай ме. Да
ти казвам имам нещо важно.*

Олег

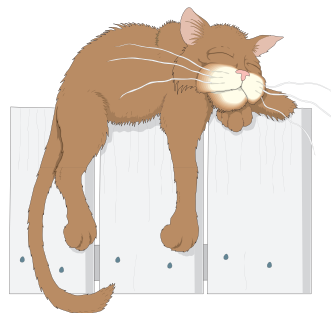

6. Обясни писмено как разбираш народната мъдрост „Ако се не учи, не може да се научи“.

- Редактирай текста на другарчето си по чин, а то – твоя текст.
- Обсъдете двамата видовете редакции, които сте приложили. Кой вид сте използвали най-често? Отговорът на този въпрос ще ви помогне сами да определите най-често допусканите от вас грешки и да се трудите, за да ги избегнете.

7. Редактирай изреченията чрез разместване, за да разбереш кои са гатанките.

Златна, синя, пшеница, паница, в. Конци, преди, все, а, не пуца.

8. Ученикът е направил кратко съчинение описание по картинката. Редактирай чрез разместване. Препиши редактирания текст.

ФУТБОЛНА РАДОСТ

На полянка зелена футбол момчета четири играят. Момчето с шапката умения показва да дриблира с топката. От ляво момчето първото възхищава му се. Второто търпение няма топката да отнеме му. Крайното вдясно момче широко усмихнато е. То готово е също с топката да играе. Всички радостни и щастливи са сред природата красива.

ЗНАМ И МОГА

1. Прочети стихотворенията и отговори на въпросите и изпълни задачите след тях.

ЕСЕН

Бързо лятото отлитна.
Тънка хладина повя
над лъки, градини китни,
над пожънати нивя.
Сутрин по полята равни
ходят сребърни мъгли
и из пътя скърцат бавни
с плод препълнени коли.
Слънчогледи се люлеят,
царевизи шумолят,
сочни ябълки златеят –
откъсни, тръгни на път,
гдето знаците крайпътни
надалеч-далеч зоват,
гдето в далнините смътни
чисти ветрове текат...

Андрей Германов

ДИМИТРОВЧЕТА

Дойдат ли облаци бели
вейне ли пак есента-
гледайте, пак разцъфтели
есенни късни цветя.
Зимата тях не ги плаши,
смеят се на есента-
хубави, шарени наши
български мили цветя!

Атанас Стоянов

- 2.** За кой сезон се говори в двете стихотворения?
- 3.** Каква е темата на всяко стихотворение? Избери верния отговор.

3.1. Стихотворението „Есен“:

- А. есенни мъгли;
- Б. пътешествие през есента;
- В. есенно плодородие.

3.2. Стихотворението „Димитровчета“:

- А. Есенното цвете Димитровче;
- Б. есенните облаци бели;
- В. усмивката на есента.

- 4.** Коя е основната идея на всяко стихотворение. Избери верния отговор.

4.1. Стихотворението „Есен“

- А. есента е китна градина;
- Б. хубаво е да се пътува през есента;
- В. есента е красив и щедър сезон.

4.2. Стихотворението „Димитровчета“.

- А. Димитровчетата са български мили цветя;
- Б. Есента е красива с пъстрите си цветя;
- В. Есенните цветя са безстрашни.

- 5.** Кои думи и изрази от стихотворенията ги правят художествен текст? Избери верния за всяко стихотворение отговор.

5.1. Стихотворението „Есен“:

- А. „ходят сребърни мъгли“; „лялото отлитна“;
- Б. „откъсни, тръгни на път“;
- В. „над пожънати ниви“

5.2. Стихотворението „Димитровчета“:

- А. „пак разцъфтели“;
- Б. „есенни късни цветя“;
- Г. „дойдат ли облаци бели“; „смеят се на есента“(цветята)

6. Какво означава да се редактира текст?

- А. да се препише текстът, за да се изпише красиво;
- Б. да се преразкаже текстът;
- В. да се промени текстът, за да бъде подобрен.

7. Редактирай текста. Трябва да се приложат два вида редактиране. Кои са те?

Вкаменелостите са останки на растения и животни, които са се запазили в скалите. Вкаменелостите са на милиони години. Вкаменелостите ги изследват учените. В Земята те откриват промените и какви са я населявали животни и растения.

8. В следния текст са допуснати четири правописни грешки. Мисълта, изразена във второто изречение, не е ясна. Какви видове редакции ще извършиш?

Кугато учените откриват една вкаменелос в скалите, те знаят, че са от животни и растения. Исследват ги (кого?), за да уткрият промените в Земята.

9. Обясни как разбираш народната мъдрост „Добрата дума железни врати отваря“.

10. Обясни защо следните изречения се нуждаят от редактиране чрез съкращаване. Редактирай писмено.

Мамо, търси те един възрастен старец.
Иван високо крещеше на своя приятел.
В тази книга има смешни смешки.

11. Обясни защо следните изречения се нуждаят от редактиране чрез прибавяне. Редактирай писмено.

Видях и се зарадвах.
Мама и татко обещаха да ми купят.
Мъжът запали колата и пое.

12. Обясни защо следните изречения се нуждаят от редактиране чрез разместване. Редактирай писмено.

Да уча тези граматически сложни правила повече не искам.
Учителят чу и усмихна се.
Забравих палтото си в училище, което ми купиха скоро.
Намерих спортния екип в магазин „Адидас“, който търсех отдавна.

Знаеш ли, че понякога и природата „греша“ – хем слънце пече, хем дъжд вали. За това природно явление народът казва „Мечка се жени!“.

- 13.** Прочети стихотворението на Валери Петров. Как поетът е описал това явление? Какво настроение създават стиховете?

ДЪЖД ВАЛИ – СЛЪНЦЕ ГРЕЕ

„Дъжд вали-слънце грее“,
а във въздуха пресен
над града пламенее
разточителна есен:

в този танц на водата,
в тез лъчи освежени,
на които децата
викат: „Мечка се жени!“

По Валери Петров

тук се жлътват пътеки,
там е винен килима –
свои радости меки
всяка уличка има.

Гледам Витоша близка
под небето сияйно
и така ми се иска
да пътувам безкрайно

- Нарисувай илюстрация към стихотворението.
- Разкажи с 3-4 изречения за природно явление, което те впечатли.

ВЪН Е ЗИМА СНЕГОВИТА

ИЗРЕЧЕНИЕ

ИЗ „КОГАТО СКРЕЖЪТ СЕ ТОПИ“

...Ние се събудихме в едно прекрасно слънчево утро. Снегът святкаше, на места синкав, другаде виолетов, далече-далече се виждаха на север равнините, а горите сега бяха напичани с бисери. Ледени кристалчета и скреж блестяха като елмази по всяко клонче. Върху тъмния фон на големите гори всички тия скъпоценности придобиваха особен пепеливоморав цвят.

А какво утро беше то! Смълчана и тиха стоеше вековната гора, не помръдваше нито една клонка, сякаш се боеше да не събори своя налит. Като захар лежеше из нея снегът, а отгоре синееше чисто, прекрасно небе, от което се лееше синина.

Такова утро през декември не е рядкост в планината. Тогава човек усеща по бузите си лекия полъх на южния вятър, дошъл от моретата в ледените владения на зимата, и смътна надежда и радост изпълват душата му, сякаш вече идва пролетта. Обилната светлина го опива и разпалва в него луда жажда към живот и към радост...

Речник

Скреж – тънка ледена корица, понякога със замръзнали иглички, която се получава от водни изпарения през зимата върху клоните на дърветата, по прозорците и др

Пепеливоморав – сиво-виолетов

По Емилиян Станев

- 1) Кое време на денонощието описва авторът? Избери верен отговор:
А. късна вечер; Б. слънчев ден; В. лунна нощ; Г. слънчево утро.
- 2) През кой зимен месец става описанието? Избери верен отговор:
А. януари; Б. февруари; В. декември.
- 3) Намери в текста всички думи, които обозначават цветове. Опитай се да ги предадеш на хартия с цветни моливи.
- 4) С какво сравнява снега и леда авторът? Отговори с думите на текста.
- 5) Какви чувства изразява авторът? Намери отговор в текста.

„ЩО Е ХАЛА ЗАВИЛНЯЛА...”

ВИДОВЕ ИЗРЕЧЕНИЯ ПО ЦЕЛ НА ОБЩУВАНЕ

1. Прочети стихотворенията. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

ЗНАЕШ ЛИ?

Слънце, слънце, знаеш ли,
че сняг вълна пак вали?
Цял ден сипе, сипе, сипе.
Знаеш ли как Сечко щипе?
Знаеш ли, че сам съм вкъщи?
Нямам братче, ни сестра,
ни другарче за игра.

Слънце, слънчице, ела!
Влез през ледните стъкла!

Братче весело бъди ми,
златна топка донеси ми,
да играем тука двама,
че вълн ме не пуца мама.

А когато си отидеш,
Малък Сечко ако видиш,
дай му топли дни в торбата –
та и той да сгрей децата!

Ран Босилек

МАЛЪК СЕЧКО ФЕВРУАРИ

Що за хала
завилняла –
вятър, дъжд и сняг!
Вей, завява,
заслепява
ни очите чак!
Малък Сечко,
Сечко – бечко,
стига се люти!
Не върлувай,
не бушувай,
спри гнева си ти!
Духаш, чукаш
и се пукаш,
ала пролетта
пак ще блесне
посред песни,
радост и цветя.

Гео Милев

Речник

хàла – буен вятър, буря

завилнèя – лудувам, буйствам, беснея

върлúвам – буйствам

Сèчко – народно название на месеците януари и февруари-
гия почитателки на бот Дионис

Мàлък Сечко – февруари

Голям Сечко – януари

- 1) Към кого се обръща поетът във всяко от двете стихотворения?
- 2) За какво мечтае детето в стихотворението „Знаеш ли...“?
- 3) Как се отнася героят на Гео Милев към малък Сечко февруари? Кои думи ти помагат да разбереш това?
- 4) Кой от героите е по-близък за теб? Защо?
- 5) Работете по верига. Определете, какви са по цел на общуване изреченията в двете стихотворения.
- 6) Прочети стихотворенията изразително.

Когато искаме **да съобщим** някаква информация, **да зададем въпрос**, **да подбудим** към действие, или **да изразим емоция** – използваме различни **видове изречения**.

- 7) Разгледай схемата. Какво ти „съобщава“ тя?

ЦЕЛИ НА ОБЩУВАНЕТО

ВИДОВЕ ИЗРЕЧЕНИЯ ПО ЦЕЛ НА ОБЩУВАНЕ

- 2. Прочети разказа. Какви изречения по цел на общуване откривате в текста?**

ПЪРВИЯТ СНЯГ

Ние още спим. Баба ни извика:
— Ставайте, деца, да видите кой е дошъл!

Скачаме още необлечени, трием бързо очи и се озъртаме. Кой ли е дошъл?

— Погледнете през прозореца!

— Ах, сняг, сняг! Всичко е побеляло!

Тичаме до прозореца. Опираме чела о студените стъкла и дълго гледаме снега. Бели пеперудки весело хвърчат. Те идват отвисоко, гонят се, надпреварват се. Безшумно кацват по дърветата, по стобора, по комините, по двора.

Обличаме се бързо и излизаме навън. Тичаме радостни и гледаме как под краката остават стъпки.

Иван Василев

Речник

стобор – ограда

- Какъв вид е текстът – разговорен, художествен или научен?

- 3. Прочети текста. Какъв вид е той – разговорен, художествен или научен?**

Земята се движи около Слънцето. Пътят, по който земята се движи около слънцето, се нарича земна орбита. При движението на земята по земната орбита се извършва смяна на годишните сезони: пролет, лято, есен, зима. Астрономическата зима обхваща времето от 22-ри декември до 22-ри март.

Из учебник по природознание

- 4. На кои въпроси са следните отговори. Запиши диалога.**

— ...?

— Днес е четвъртък, 18. декември.

— ...?

- Вали сняг. Студено е.
- ...?
- След като си науча уроците, ще ходя на пързалката.
- ...?
- Павел, Роман и Петър също ще дойдат.
- ...?
- Разбира се, ела с нас.

- Прочетете диалога по роли. Спазвайте интонацията.

5. На пързалката: Роман полита със своята шейна и силно се блъска в Петър, който пада и се удря. Проследи диалога между тях. Какво отношение изразяват един към друг Роман и Петър?

Роман: О, ударих ли те?

Петър: Не! Не си ме ударил. Не се притеснявай.

Роман: Как се чувстваш? Боли ли те?

Петър: Благодаря, добре съм. Не ме боли

- Разиграйте диалога по роли.

ПОРТРЕТИ НА СНЕГА

ИНТОНАЦИЯ НА ИЗРЕЧЕНИЕТО. КАК СЕ ОБРАЗУВАТ ВИДОВЕТЕ ИЗРЕЧЕНИЯ ПО ЦЕЛ НА ОБЩУВАНЕ

1. Почети текста. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

ПЪРВИ СНЯГ

Драги ми Смехурко,

Баба Цоцолана вчера рано стана. И рано излезе. Малко време мина, при мене пристигна моята дружина.

— Бате Патилане! Снегът до колене! Сега ако кажеш, че няма да стане – нищо не разбираш! По-скоро на двора – всички ни на меко да фотографираш!

Изскочихме вълнка. И на снега снихме нашите портрети. И всеки повтори, и всеки потрети.

После стана Дана и викна високо:

— Патиланци верни, клетва да дадеме! Който тука влезе, няма да излезе, докато портрета в снега си не снемем!

— Прието, прието!

Най-напред козлето във снега навряхме. После Дебеланко на меко прострахме.

Ала тъкмо беше най-сладка играта, баба тежкокрака разтърси земята. От пътя извика:

— Чакай, да ви питам, кой ви тука свика! Само патиланци ей сега ще стане!

— Бягайте, другари, кой където свари! – успях аз да викна.

Но смел патиланец към мен се закани:

— Пръв изневеряваш, бате Патилане. Клетвата забравяш! Портретът на баба за кога оставяш?

— Бягай сега, бягай! – викнах отдалече. – Не знайш ли какво е баба да те хване! Бягайте юнашки! А портретът бабин – той сам ще си стане!

Хукна да ни гони баба Цоцолана. Ала се препъна, в снега се стовари. Като рак се пери. Не може да стане. На молба удари:

— Помощ, Патилане!

И аз се затекох, за ръка я хванах, но тя се не дига.

— Помощ, патиланци!

Цялата дружина на помощ пристига, за мене се хваща, юнашки напъва... Баба се поклаща. Вече се изправя. Но някак си мръдна нагоре ръката. Помислих: „Настава часът за отплата“. Пуснах се от баба. И на снега всички гърбом се прострехме. Хем портрети нови за спомен си снемме, хем и баба леко, без да щем, разсмехме. Та без бой се мина...

Хайде стига вече, драги ми Смехурко.

Поздрав най-сърдечен!

Твой приятел вечен:

Весел Патиланчо

Ран Босилек

- 1) С каква молба дойдоха патиланци при бате Патилан?
- 2) Как патиланците правиха портрети в снега?
- 3) Каква клетва си дават патиланците?
- 4) Защо патиланците се разбягват?
- 5) Остана ли в снега портретът и на баба Цоцолана?
- 6) Кой на кого пише писмото. По какво се разбира това?
- 7) Прочетете разказа по роли.
- 8) Какви видове изречения по цел на общуване се срещат в пряката реч в текста?

2. Изговори различните видове изречения по цел на общуване с подходящ тон (глас). Проследи внимателно кога се повишава и кога се понижава тонът в изреченията, когато:

съобщаваме:

Навън вали сняг.

питаме:

Ще отидем ли днес на пързалката?

настояваме (заповядваме):

Облечи се добре!

изразяваме чувство:

Какъв пухкав сняг е навалял!

Тонът, с който се изговаря изречението, се нарича **интонация**. **Интонацията** трябва да бъде подходяща за целта и условията на общуване.

ИНТОНАЦИЯ НА СЪОБЩИТЕЛНОТО ИЗРЕЧЕНИЕ:

Навън е навалял

тонът се повишава слабо

пухкав сняг.

тонът се понижава силно

ИНТОНАЦИЯ НА ВЪПРОСИТЕЛНОТО ИЗРЕЧЕНИЕ:

Ще отидем ли

тонът се повишава силно

днес на пързалката?

тонът се понижава слабо

ИНТОНАЦИЯ НА ПОДБУДИТЕЛНОТО ИЗРЕЧЕНИЕ:

Облечи се добре!

тонът се понижава от началото до края

ИНТОНАЦИЯ НА ВЪЗКЛИЦАТЕЛНОТО ИЗРЕЧЕНИЕ:

Какъв пухкав сняг

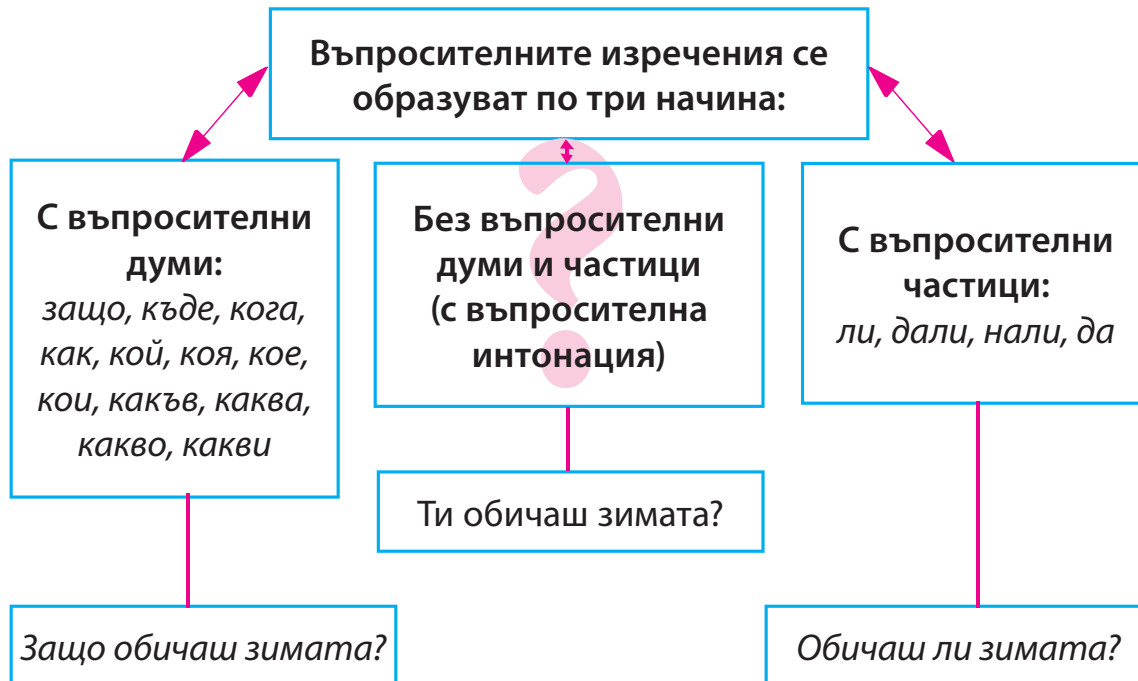
тонът е повишен, усилен, удължен

е навалял!

тонът се понижава слабо

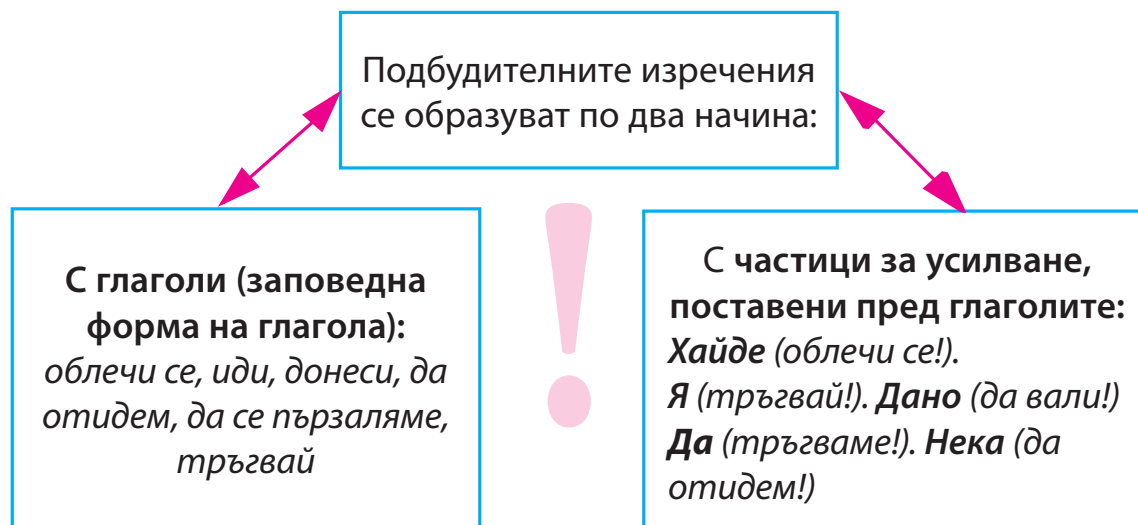
3. Разгледай таблицата за образуване на въпросителните изречения.

- Разпределете се по групи. Всяка група да състави въпросителни изречения по един от трите начина.

4. Разгледай таблицата за образуване на побудителните изречения.

- Разпределете се по групи. Всяка група да състави побудителни изречения по един от двата начина.

5. Разгледай начините за образуване на възклицателните изречения.

Възклицателните изречения се образуват като:

- А.** • съобщителните
• въпросителните
• побудителните
- изречения се изговарят с интонация за изразяване на чувства:
- радост
 - учудване
 - тревога
 - болка
 - страх
 - съмнение
 - недоволство и др.

- Б.** • Се използват думите:
- Ах
 - Ох
 - Ура
 - Ех
 - Уу
 - Леле
 - Мале
- Ох, Ах, Ех, **че хубава пързалка!**
- Уу **Ура, утре ще ходим на пързалката!**

6. Прочети отново сихотворенията „Знаеш ли?” от Ран Босилек и „Малък Сечко февруари” от Гео Милев. Открий побудителните изречения. Как са образувани те?

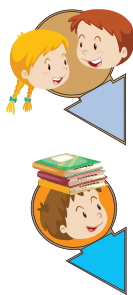

7. Прочети стихотворението „В зимната гора”.

Снежните рояци пеперуди
весело примигват и блестят.
Кой на красоти ще се начуди?
Сякаш е от приказка светът!
Заловени на хоро елите,
край поляна ширна се въртят.
Кацат им звездички във косите,
озвездените чела искрят.

Владимир Калоянов

1) Какво е настроението в стихотворението?

2) Защо светът „сякаш е от приказка“?

3) Какъв вид са по цел на общуване подчертаните изречения?

8. Превърни съобщителните, въпросителните и побудителните изречения във възклицателни. Използвай възклицателните думи за начало: *Браво,... Ах,... Брей,... Ох,... Леле,... Ура,... Олеле,...*

Много се изморих. Какво си направил с новите си обувки? Стига сте мърморели. Мама си дойде. Кога ще свърши мачът? Добре се справи. Ела по-бързо.

- Запиши получените възклицателни изречения. Определи, какви чувства се изразяват с тях.
9. Напиши кратък текст от 4-5 изречения на тема „Зимна пързалка“. Избери едно от заглавията: „Весела пързалка“, „Ех, че весела пързалка!“, „Хайде да отидем на пързалката!“.

- Използвай различни видове изречения по цел на общуване.

ДОБРИЯТ СТАРЕЦ

ПУНКТУАЦИЯ И СЛОВОРЕД НА ИЗРЕЧЕНИЕТО

1. Прочети текста. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

МНОГОТО ИМЕНА НА ДОБРИЯ СТАРЕЦ

В края на всяка година децата от цял свят пишат писма до Него: Мили Дядо Коледа, чакам те с нетърпение!

или

Мили Дядо Мраз, кога ще дойдеш?

Писмата са на различни езици и децата го наричат с разни имена. Но той не се сърди, защото ги обича. Малките англичанчета казват, че името му е Санта Клаус или пък Фадър Кристмас. Французойчетата го наричат Пер Ноел. Децата в Германия вярват, че се казва Вайнахтсман, в Швеция – Юлтомтен, а русначетата пишат на Дед Мороз.

Но въпреки цялата тази каша не става никакво объркване. Затова не се притеснявайте! Всички писма отиват на едно и също място – при добрия белобрад старец.

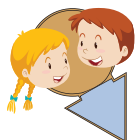
Но той не винаги е бил толкова добър и благодушен. Някога нашият Дядо Мраз носел в чувала си студ и сняг и до болка щипел децата по бузките. Немският Вайнахтсман пък идвал с призраци и плашила. Довявал го буреносен вятър, който рошел рижите му коси и мустаци. Така плашел непослушните деца.

Но времената се менят. Сега децата са послушни и добрият старец отдавна не иска да ги плаши, а им раздава подаръци в светлата празнична нощ. Оставя ги под елхата, хвърля ги през прозореца, пълни с тях обувките... Най-важно за него е децата да ги получат навреме за празника, да им се радват и да бъдат весели. А чувалът на дядото е все пълен, докато всяко дете прегърне своята мечта и заспи щастливо.

Така добрият старец с многото имена обикаля отколе света и, макар че го наричат различно, навсякъде го очакват с вълнение и надежда и много, много му се радват.

- 1) Кои са имената на Дядо Коледа според текста?
- 2) Какво носел в чувала си някога Дядо Мраз и защо?
- 3) Къде оставя своите подаръци Дядо Коледа обикновено?
- 4) Напиши писмо до Дядо Коледа, като спазваш правилата за грамотно писане. Украси своето писмо с рисунка.
- 5) Какви пунктуационни знаци срещнахте в текста? Обяснете ги.

- 2.** Прочетете по двойки диалога между Георги и майка му. Спазвайте интонацията на всяко изречение.

М. — Петър те търси.

Г. — Какво каза?

М. — Каза, че утре ще ходи с баща си в планината на ски.

Г. — Ура, и аз ще отида с тях! Той ме покани!

М. — Не бъди толкова сигурен!...

Г. — Защо?! Знаеш ли колко е весело с Петър и баща му!

М. — След два дни ние заминаваме на село при баба и дядо. Трябва да им помогнем.

Г. — На село? Не искам! Там е скучно!

М. — Разбери! Така трябва!

- 1) Определете вида на всяко изречение по цел на общуване.
- 2) Какви знаци ви помогнаха да предадете интонацията?
- 3) Разгледай таблиците и отговори на въпроса след тях.

Препинателните знаци са част от писмената реч на всеки език. Поставят се в **средата** и **края** на изречението.

Препинателните знаци и правилата за тяхната употреба се наричат **пунктуация**.

Препинателни знаци в края на изречението

Точка	.	Утре ще ходим на ски.
Въпросителен	?	Ще ходим ли утре на ски?
Удивителен	!	Утре ще ходим на ски!
Многоточие (поставя се, когато има прекъсване или недоисказване на мисълта)	...	Утре ще ходим...

Препинателни знаци в средата на изречението

Двоеточие – се пише преди изброяване	:	Ще ходим: на село, в планина и на море.
Запетая – разделя думите при изброяване	,	Имам ски, кънки, шейна и сноуборд.
Тире – се поставя при изпускане на дума	–	Аз ходя на ски, а ти – на кънки.
Скоби – се поставят за допълнителни пояснения	()	Някои видове зимни спортове са отборни (хокей на лед).

Обръщението в изречението винаги се отделя със запетая

в началото на изречението	в средата на изречението	в края на изречението
Обръщение , ____.	____, обръщение , ____.	____, обръщение .
Мамо , ще ходя ли на ски?	Ще ходим ли, мамо , на ски?	Искам да отида на ски, мамо .

- Обясни защо в края на някои от изреченията в диалога от задача 2 са поставени два знака – удивителен и многоточие, въпросителен и удивителен.

3. Отгатни гатанката:

Хвърчи – мълчи.
Лежи – мълчи.
А пролет грейне ли – ручи.
Що е то?

- **Кои са препинателните знаци в гатанката? Обясни употребата на всеки от тях.**

4. Прочети писмото на детето до Дядо Коледа. То е изпуснало 4 запетаи. Открий ги в изреченията.

ПИСМО

Скъпи Дядо Коледа имам да ти поръчам много неща. Донеси на всички здраве и усмивки. На баба дай пухкава прежда за да ми оплете ръкавици. Дядо има нужда от нови очила а малкото ми братче мечтае за топка. Донеси за мен интересна книжка ако остане място в твоя голям кош. Всички ще те чакаме в празничната нощ.

- **Препиши писмото след поправката четливо и красиво.**

5. Прочети двата текста.

А. Тръгна дядо Коледа по градове и села. Почна да изписва с чудни шарки прозорците по къщите. Върви той и среща по пътищата си шейни. Звънчетата им весело звънят.

Б. Дядо Коледа тръгна по градове и села. С чудни шарки почна да изписва прозорците по къщите. Върви той и по пътищата си среща шейни. Весело звънят звънчетата им.

- 1) Сравни два текста. По какво си приличат и по какво се различават те?
- 2) Променя ли се съдържанието в двата текста?
- 3) Как се нарича редът на думите (словата) в изречението?

Подреждането на думите в изречението се нарича **словоред**.
В българския език словоредът в изречението е свободен – думите могат да се разместват.

Когато разместваме думите в изречението, трябва да запазим мисълта ясна.

При невнимателно разместване на думите може да се получи двусмислица.

6. Прочети изреченията. Промени словореда така, че смисълът на всяко изречение да бъде ясен.

Зимата обича Павел.

Пъртини правят хората.

Пързалките обичат децата.

- Запиши редактираните изречения.

7. Прочети изреченията в текста. Ясно ли е изразена мисълта във всяко от тях?

Момче веселото много говореше. Искаше той всичко да разкаже, което предишния ден му се случило. Стана на стаята посредата и да обяснява започна.

- Редактирай изреченията, като разместиш думите по правилен начин.
- Запиши получения текст.

ЗИМАТА НИ КАНИ...

ВИДОВЕ ИЗРЕЧЕНИЯ ПО СЪСТАВ

1. Прочети текста. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

КОТКАТА ЗИМА

Откъде е пристигнала точно, не зная,
и откъде толкоз ласкавост взима,
но, виж по стъклата на класната стая
как търка гърба си Котката Зима.
Облачно-сива,
сънно-красива,
опашка от пушек към небето извива,
кълбо от мъгли ту търкаля, ту гали
над бели площи и бели квартали
и по къщите лази със мекички лапи,
сякаш преглежда домашни долапи,
и ме кани навънка... – Не, не, не съм глух,
госпожо-учителко, признавам, не чух
какво казахте точно, но тази Котана,
сякаш са мишки, всички мисли ми хвана
и ги понесе далеч от граматиката,
от географията и от математиката,
към пързалки, шейнички,
елени, елхички...
Котката Зима, тя ме разсея –
затуй напишете забележка на нея!

Джани Родари

- 1) Как мислиш, за истинска ли котка разказва героят? Обясни с думите от текста.
- 2) Каква е котката Зима? Опиши я с думите от стихотворението.
- 3) Кой наистина разсейва героя от учебните занимания?
- 4) Накъде от класната стая понасят мечтите героя?
- 5) Открий глаголите в стихотворението.

1. Прочети текста. Открий темата и главната мисъл.

Котките са изобретателни същества и добре умеят да оцеляват. Но те се подлагат на множество опасности, когато студът на зимата настъпи. През зимните, студени месеци не пускайте котката си навън, когато е студено. Козината на вашата котка държи топло на животинчето, когато е суха. Тя не може да улови топлината, ако се намокри от снежната покривка. Тогава мъркащият приятел настива. Подсушете котката с топла кърпа и завийте я, за да се стопли, ако тя се е разходила навън.

- 1) Определи, колко сказуеми има всяко изречение. Определи сложно или просто ето според броя на сказуемите.
- 2) Разкажи как се грижиш за домашния си любимец през зимата.

2. Прочети текста. Препиши го и подчертай глаголите във всяко изречение.

През нощта духаше силен вятър. На сутринта времето омекна и заваля сняг. От сивото небе се посипаха дребни снежинки и бързо-бързо покриха земята с бяла покривка.

По Елин Пелин

- 1) Кое изречение има един глагол в състава си?
- 2) Кои изречения имат два глагола в състава си?

Запомни! Сказуемото се изразява най-често с глагол

- 3.** Работете в екип. Прочетете трите текста, означени с **А, Б, В**.
Определете вида им – разговорен, художествен, научен.
Открийте простите и сложните изречения.

А. Вятърът тревожно свиреше. Дърветата стенеха, преплитаха клони и допираха върхове. Самотните дървета се огъваха. Вечерта виелицата утихна. Престана да вали. Планината беше затрупана с дебел сняг. Сутринта върховете се белееха, но нямаша оня стъклен блясък, като предния ден.

По Борис Крумов

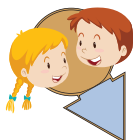
Б. Зимата е най-студена в Североизточна България. Там най-често нахлува студен въздух. Той причинява снежни виелици, навява преспи, затрупва пътищата. В планините зимата също е дълга и студена. Снежната покривка е дебела и се задържа до късна пролет.

В. — Отиваме ли утре в планината на ски?

— Не. От два дни вали сняг. В планината има виелица.

— Това е добре за пързаянето, нали?

— Не, не е добре. Пътищата са замръзнали. Не можем да пътуваме с кола. В планината има преспи. Опасно е.

1) Какви видове изречения по състав е използвал авторът на текст **А**?

2) Има ли думи с преносно значение?

3) Какви видове изречения по състав е използвал авторът на текст **Б**?

4) Какъв вид е този текст?

5) Какви видове изречения по състав има в текст **В**?

6) Направете извод! В кои видове текстове има повече сложни изречения, а в кои – повече прости изречения?

4. Напиши съчинение по картинките.

• Какъв вид текст създаде? Какви изречения по състав използва?

БЕСЕЛАТА ЗИМА

КАК СЕ СВЪРЗВАТ ПРОСТИТЕ ИЗРЕЧЕНИЯ В СЪСТАВА НА СЛОЖНОТО

1. Прочети стихотворението. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

ПЪРЗАЛКАТА

Хубав сняг!
Весел сняг!
Сипе,
сипе,
сипе...
На пързалката сме пак
двамата с **Алипи**.

Там стоят,
там гъмжат
люде,
люде,
люде...
А снежинките летят
като пеперуди.

Чуй, зоват
с пълна гърд:
„Хайде,
хайде,
хайде!
Варда, моля! Моля, път
на шейните дайте!“

Весел сняг!
Хайде пак!
Още,
още,
още!...
Тъй и не видяхме как
мръкнало се. Нощ е.

Христо Радевски

Речник

Алипи – име на дете

варда – внимавай, пази се

- 1) Какво е настроението в стихотворението?
- 2) Какво развеселява героя в стихотворението?
- 3) Какви видове изречения по цел на общуване откриваш в стихотворението?
- 4) Обясни значението на многоточието в стихотворението.
- 5) Прочети стихотворението изразително. Спазвай интонацията, която показват препинателните знаци.

2. Прочети сложните изречения от примерите А и Б. От кои прости изречения са образувани? Посочи, кои думи свързват простите изречения в сложни?

А. Петьо отива на хълма край селото и се пързая с шейна.

Петьо отива на хълма край селото, за да се пързая с шейна.

- Има ли разлика в смисъла на двете сложни изречения. Какво се промени?

Б. Петьо по цял ден е на пързалката, но не се уморява.

Петьо отива сутрин край селото, пързая се с шейна и късно вечер се прибира вкъщи.

- В кои случаи между простите изречения има запетая, а в кои запетая няма?

Простите изречения в състава на сложното се свързват със **запетая** или със **специална свързваща дума**.

Просто изречение , просто изречение , просто изречение .

СЛОЖНОТО ИЗРЕЧЕНИЕ

- **състои** се от прости изречения
- **отделят** се със запетаи
- винаги се поставя запетая пред **думите за връзка**:
 - *а, но, ала, ама, та*
 - *който, където, ако, защото, че, преди да, щом, както, като, след като, за да, без да* и други
- пред думата „**И**“ не поставяме запетая

ПОСТАВЯ СЕ ЗАПЕТАЯ ПРЕД ДУМИТЕ ЗА ВРЪЗКА:

който	че	както
където	преди да	след като
ако	щом	за да
защото	както	без да

ПОСТАВЯ СЕ ЗАПЕТАЯ ЗА ВРЪЗКА:

а но ала ама та

ПОСТАВЯ СЕ ЗАПЕТАЯ ПРЕД ПОВТАРЯЩИТЕ СЕ ДУМИ:

и ... , и

или ... , или

ту ... , ту

3. Прочети изреченията.

Петьо **тръгна** на пързалката, **но забрави** ръкавиците си и **се върна** вкъщи.

Петьо **тръгна** на пързалката, **без да вземе** ръкавиците си.

Петьо **е** на пързалката, **когато** времето **е** хубаво.

Петьо **отива** на пързалката, **която** се **намира** край селото.

- Колко са простите изречения във всяко едно сложно? Докажи.
- Обясни пунктуацията в сложните изречения. Помогни си с правилата от таблицата.
- Замени свързващите думи в сложните изречения с подходящи други от таблицата.

4. Отгатни гатанката:

Две близначки неродени
мама купила за мене.

Рече:

— Да са ти честити!

В дни студени, мразовити
слагай всяка на ръчичка
и препускай със шейничка.

Кои са те?

Миглена Георгиева

- Открий сложното изречение. Как са свързани простите изречения в него?
- Посочи умалителните съществителни имена.

- 5. Свържи двойките прости изречения в сложно. Помогни си с думите **и, но, че, защото**.**

Мама ми каза. – Утре ще купим елха.

Аз приготвих шейната. – Не отидох на пързалката.

Много се зарадвахме. – Навън всичко беше покрито с дълбок сняг.

Късно вечерта тръгнахме от пързалката. – Прибрахме се вкъщи.

- Запиши получените изречения. Спазвай пунктуацията.

- 6. Препиши изреченията, като ги допълниш с пропуснатите думи за свързване.**

Дойде зимата _____ всичко се покри с бяла премяна.

Какъв скийор ще стана, _____ не тренирам всеки ден!

Всеки ден старателно правя домашното си, _____ успявам в ученето.

Татко каза, _____ утре ще караме ски.

Думи за попълване:

че и ако за да

- 7. Петьо е написал съчинение по преживяното на пързалката, но не е поставил правилно препинателните знаци. Помогни му!**

Толкова е весело на пързалката Събуждам се сутрин грабвам шейната и отивам на пързалката. Там вече ме чакат моите приятели които са дошли по-рано. Тръгваме нагоре по хълма нареждаме шейните една след друга, и политаме надолу. Викаме от радост колкото ни глас държи. Е, някои от нас и падат...

- Запиши без грешки редактирания текст.

БЪДНИ ВЕЧЕР

ДУМАТА КАТО ЧАСТ НА ИЗРЕЧЕНИЕТО. ГЛАВНИ И ВТОРОСТЕПЕННИ ЧАСТИ

1. Прочети текста. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

Нощта срещу Коледа е тайнствена и свята. А вечерта преди нея се нарича Бъдни вечер.

Това е семеен празник. Нарича се още Малка Коледа. **Празникът прославя Христовото рождение.** На трапезата се слагат само постни ястия, колкото повече са, толкова по-богата ще е годината.

Вечерята започва с прекадяването на трапезата, дома, оборите и градината, за да се прогонят злите духове. **Трапезата на Бъдни вечер е богата и тържествена.** Приготвят се нечетен брой ястия, като по традиция най-често са: фасул, пълнени чушки, зелеви (лозови) сарми, жито, тиквеник, ошав, чесън, мед, орехи и плодове. Чете се молитвата. След това стопанинът разчупва питата с парата и първото парче от нея се оставя пред иконата за Бога, второто е за къщата, а останалите се разпределят на всеки член от семейството, според възрастта. Вярва се, че на когото се падне парата, той ще има най-голям късмет през годината. Обичаят повелява по време на яденето да не се става. Трапезата не се прибира до другия ден.

Днешната коледна елха замества Бъдника (пън от плодовито дърво), който горял цяла нощ на 24 срещу 25 декември в огнището. **Елхата със запалените свещи символизира този обред.** Основните цветове на украсата ѝ са червено, жълто, златно – цветовете на слънцето и на огъня, а запалените свещи са като искрици от горящия Бъдник.

- 1) На коя дата се празнува Бъдни вечер? Как още се нарича този празник?
- 2) Какво прославя Бъдни вечер?
- 3) Какви ястия се слагат на масата? Колко трябва да са те?
- 4) Как се разпределят парчетата от счупената пита?
- 5) Какво означава парата в питата?
- 6) Кои са основните цветове на украсата на коледната елха?
- 7) Открий главните части (подлога и сказуемото) в подчертаните изречения.

2. Прочети стихотворението „Бъдни вечер“.

— Масата – извика мама –
е готова вече.

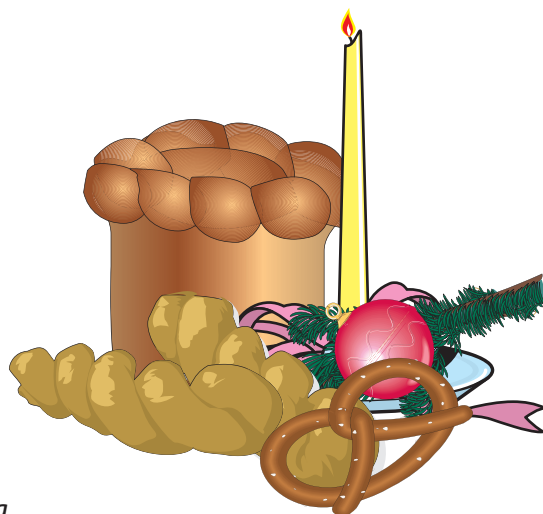
Идвайте, деца, но мирно,
че е Бъдни вечер.

Баба за молитва стана,
в жар тамян постави.

Къщата ни до тавана
прикади за здраве.

Аз в чиниите надничах,
мамеха ме всички,
но признах, че най-обичам
постните сърмички.

Велина Петкова

- 1) От какво се вълнува детето?
- 2) Защо Бъдни вечер е Свята нощ?
- 3) Какво има на българската трапеза на Бъдни вечер?
- 4) Какво означават различните имена на този празник – Бъдни вечер, Рождество Христово, Коледа?

Припомни си!

Текстът се състои от изречения. Изречението се състои от думи.

ТЕКСТ ↔ ИЗРЕЧЕНИЕ ↔ ДУМА

Думите имат определена роля в изречението: едни от тях показват кой върши действието, други показват кое е действието.

Зимата (какво прави?) идва.

(Кой идва?) Зимата идва.

Приятелите (какво правят?) чакат.

(Кои чакат?) Приятелите чакат.

Петьо (какво прави?) се пързала.

(Кой се пързала?) Петьо се пързала.

Части на изречението – думите, които изпълняват определена роля в изречението.

Частите на изречението, които показват **кой върши** действието и **кое е** действието, се наричат **главни части**.

Подлогът винаги се **съгласува с действието**.

Когато думата от мъжки род, единствено число е **подлог**, може да бъде заменена с местоимението **ТОЙ**. Тогава тя се членува с пълен член **-ЯТ** или **-ЪТ**.

Кой?
(духа, пристигна,
пише, трепери)

ПОДЛОГ
Вятърът
Зимата
Петьо
Врабчето

СКАЗУЕМО
духа.
пристигна.
пише.
трепери.

Какво прави?
(вятърът, зимата,
Петьо, врабчето)

Думите, които поясняват главните части (подлога и сказуемото) на изречението, се наричат **второстепенни части**.

Какъв вятър? Студеният **вятър духа** в полето. Къде духа?

Каква зима? Бялата **зима пристигна** неусетно. Как пристигна?

Какъв е Петьо? Старателният **Петьо пише** съчинение. Какво пише?

Какво врабче? Малкото **врабче трепери** от студ. От какво трепери?

Всяка част на изречението се подчертава по определен начин:
подлогът – с една права черта _____
сказуемото – с две прави черти _____

3. Прочети изреченията. Определи, какво е по състав всяко от тях – сложно или просто.

Тръгна добрият Дядо Мраз по градове и села. Той върви по горите, чука по дърветата. Звънчетата весело звънят.

- Препиши изреченията. Подчертай главните части във всяко изречение.
- Задай въпрос от главните части към второстепенните.

4. Редактирай изреченията чрез прибавяне на второстепенни части към подлога:

Снежинки тихо падат в новогодишната нощ.

Елха събира игриви, палави деца.

Катерички скачат по заскрежените дървета.

- Запиши редактираните изречения.

5. Избери най-точната дума. Редактирай изреченията чрез съкращаване на второстепенните части към подлога:

Моята гиздава, шарена, сияйна елха се намира в стаята.

Силен, студен, мразовит вятър задуха от север.

Нежни, грациозни, страхливи сърнички излизат от гората.

- Запиши редактираните изречения.

6. Редактирай чрез прибавяне на второстепенни части към сказуемото:

Нежни снежинки падат.

Новогодишното тържество се провежда.

Сняг като бяла пелена покрива.

- Запиши редактираните изречения.

7. Препиши текста. Открий главните части в изреченията. Подчертай подлога с една черта, а сказуемото – с две черти.

ПОДАРЪК ЗА ДЯДО КОЛЕДА

Баба изплете ръкавиците. Аглика и Ванчето ги загънаха в шарена хартия. На следния ден те зачакаха Дядо Коледа.

— Дано да пристигне рано – въздъхна Аглика. Тя още не успя да каже, вратата се отвори и на прага застана Дядо Коледа, цял посипан със сняг.

— Добър вечер! – провикна се гостенинът и сне пълния кош от рамото си.

Децата го посрещнаха с радост. Ванчето изтича в другата стая и се върна с шареното чувалче. Помълча, помълча и рече:

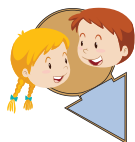
— Мили Дядо Коледа, ти носиш подаръци за всички деца, а за тебе никой не помисли. Заповядай от мен и от Аглика тези ръкавици. Баба ги оплете.

По Иван В. Гайдаров

- 1) Кои са второстепенните части в подчертаните изречения?
С кои въпроси ги откри?

- 2) Разкажи за твоето посрещане на Дядо Коледа.

НА ПЪТ ЗА СУРВАЧКА

РАЗЛИКА МЕЖДУ ПРЯКА И НЕПРЯКА РЕЧ

- 1.** Прочети текста. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

ДЖУДЖЕТАТА ПОД ПРЯСПАТА

...Окапах листата на дърветата и сутрин по тревата взе да пада ледена слана.

Седемте джуджета: Дългобрадко, Смехурко, Кривозъбчо, Куцльо, Рошлю, Мустакатко и Шишко, се прибраха в къщичката си, препълнена със зимовище. Само в добро време те излизаха да се припичат на топлото есенно слънце.

Щом мина Димитровден, на следната седмица сняг покри гората. Оттогава джуджетата седяха покрай огнището, разказваха си приказки, пееха песнички, играеха весели игри или пък се занимаваха с домашна работа. И не сетиха кога дойде средата на зимата.

Един ден Дългобрадко извика на братята си:

— Ей, знаете ли, че утре е Нова година, а пък ние още нямаме сурвакници!

— Вярно! Вярно! – развикаха се и другите. – Нали утре в селото ще ни чакат да ги сурвакаме, както всяка година.

Тогава Смехурко скочи и заяви:

— Аз ще ви намеря сурвакници. Знам на едно място дрян timer храст с чудесни клончета.

— Ама да не е далече, да се изгубиш из гората? – попита Дългобрадко загрижено.

— Аз знам пътя и довечера рано-рано съм тук със седемте сурвакнички – провикна се Смехурко.

Той облече кожуха си, дръпна качулка на глава, нарами брадвичка и тръгна навън.

Но догдето стигне до храста и отсеке клончетата, се спуснаха облаци, заваля сняг и скоро се превърна в люта веевица. Смахурко едва стигна назад досред път, натоварен със сурвакничките и брадвата. Пътеките бяха засипани, издигаха се вече и пресли. Той разбра, че не ще може да се върне у дома, и потърси място за нощуване. Намери дълбока хралупа в едно дебело дърво. Влезе в хралупата, запуши входа с една голяма суха дъбова кора и я подпря отвътре с брадвата. Съблече кожуха, загърна се в него и се приготви да нощува...

По Георги Райчев

Речник

зимовище – храна, приготвена за зимата

Димитровден – 26 октомври, според народния календар на този ден започва зимата, денят на свети Димитър.

дрян – плодов храст

преспа – струпване на много сняг

хралупа – дупка в ствола на дърво

- 1) Как се казват седемте джуджета? Има ли връзка името навсяко джудже с външния му вид или с неговия характер?
- 2) С какво беше препълнена къщичката на джуджетата?
- 3) Какво правеха джуджетата през зимата?
- 4) За какво ще трябва да ходят в селото джуджетата?
- 5) Какъв храст отиде да търси Смахурко?
- 6) Какво направи Смахурко, след като разбра, че няма да може да се върне у дома?
- 7) Намери в текста пряка и непряка реч.
- 8) Прочетете откъса по роли.

Пряка реч

Речта, мислите на героите
предава се без изменение,
дословно

Непряка (авторова) реч

Речта на автора, разказвача
съпровожда пряката реч
на този герой, който говори

2. Прочети стихотворението

ИЗ „ВЕСЕЛ КАЛЕНДАР“

Знаят всички календари
пръв по ред съм – Януари.
Ала иска Февруари
този път да го превари.

— Че защо пък да съм втори?
Колкото и да мърморя,
винаги съм **ощетен**:
с цели два дни съм скъсен!

Тъй юнашки те се сбиха,
че едва ги разделиха.
— Стига с тая **свада** стара
за реда на календара!

Марта страшно се ядоса
и така реши въпроса:
— Строго двамата наказвам!
Никой с тях да не приказва!

Петя Караколева

Речник

ощетен – на който е нанесена вреда, разстроен
свада – шумна караница, скандал

- Открий пряката реч в стихотворението.
- Разиграйте стихотворението по роли.

ЦВЕТОВЕТЕ НА СУРВАЧКАТА

ПУНКТУАЦИЯ НА ПРЯКАТА РЕЧ

- 1.** Прочети текста. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

ДЖУДЖЕТАТА ПОД ПРЯСПАТА

(Продължение)

...На утрото бурята беше утихнала. Смехурко излезе, грабна сурвакниците и пое към дома. По пътя той подскачаше из преспите и весело се смееше: „Какъв ли страх са брали тази нощ за мене братята ми!“ – мислеше той. Но когато стигна до дъба пред къщата, спря и се огледа.

„Бре...! Къде е нашата къща? Дали не съм сбъркал пътя?“ – зачуди се той.

До дъба, тъкмо на мястото на къщичката им, се издигаше висока снежна пряспа.

„Сигурно вейвицата е затрупала братята ми! – помисли той. Погледна нагоре и видя, че над пряспата се издига стълб дим. – Тука са! Живи са! – извика той радостно. – Щом пуши, те ще имат и дърва да се топят. Ами как да им помогна сега?“

Смехурко свали ношата и се замисли: „Чакай, ще питам Зая, той е по-хитър, може да ме научи нещо“. Но Заю го нямаше. Той беше изскочил вече по гората.

„Тогава ще потърся Катеричката!“ – реши Смехурко и се покатери по дървото. Горе, в един прогнил клон на Зайовото дърво, спеше Катеричката. Смехурко се наведе над дупката ѝ и извика:

— Ей, кумичке, спиш ли? Я излез по-скоро!

— Кой е? Кой ме буди толкова рано? – обади се Катеричката.

— Аз съм, Смехурко. Излез, Катеричке! Нашите тази нощ ги затрупала пряспа...

Катеричката изскочи.

— Не бой се, Смехурко, ще я наредим.

— Ами как? — проплака Смехурко.

— Тази работа ще я свърши **Глиганът**. Отивам да го повикам.

И без да дочака отговор, тя се стрелна между дърветата. Смехурко слезе. Долу го чакаше Заю.

— Какво е станало бе, Смехурко? Къде побягна Катеричката?

— Ох, Зайо, не питай – тази нощ пряспа затрупала нашите. Бях в гората за сурвакници. Спах в една хралупа. Катеричката отиде да вика Глигана да помага.

— Чакай! – извреця Заю. – Аз пък ще доведе Елена. Той ще рине с големите си рога... Ей сега го срещнах.

Припна и Заю да доведе Елена. Не мина час и пред пряспата бяха и Еленът, и Глиганът. Еленът вървеше напред и отваряше път с широките си рога, а след него Глиганът доразриваше и отваряше пътеката. Катеричката пък се качи на дъба, наведе се над комина и викна с все сила:

— Ей, Дългобрадко, Куцльо, Шишко, не бойте се! Помощ иде! Отваряме ви! Тук сме всички! Ту-у-ук!...

След малко се показа и вратата, а на вратата – джуджетата. Те се смееха и плачеха от радост.

— Кажете, как да ви се отплатим? – питаше ги Дългобрадко.

— Грух! Грух! Грух! – отвърна Глиганът. – **Не ти искам отплатата, нали сме съседни, да си помагаме в нужда...**

— Меее! – обади се и Еленът. – Работа ли беше това: тъкмо си направих утринната гимнастика...

— Не, не бива така! – настояваше Дългобрадко и викна на Рошля: – Я, донес моркови, да почерпим помагачите!

И той раздаде и на четиримата по китка пресни моркови.

Към обед братята бяха вече в селото. Дядо Стефан ги посрещна много зарадван.

— Бре, човечета, живи ли сте? – викна им той. – Тази сутрин Свраката пуснала мътва по гората, че пряспа ви затрупала... Тъкмо се стягахме да дойдем да ви помогнем.

— Който има верен брат, дядо Стефан, и добри съседни, и под пряспата жив излиза! – засмя се Дългобрадко и пръв вдигна сурвакницата да сурвака.

След малко джуджетата се завръщаха весело към дома, натоварени кой с кравай, кой с наденица или торба орехи на гърба.

По Георги Райчев

Речник

глиган – диво горско прасе

- 1) Какво е настроението на Смахурко сутринта след бурята?
- 2) Към кого се обърна за помощ джуджето?
- 3) Как се отзоваха горските обитатели на молбата за помощ? Как помогна всеки от животните?
- 4) Има ли общо в значението на подчертаното в текста изречение и на пословицата „Приятел в нужда се познава“?
- 5) Как благодариха на животните джуджетата?
- 6) Обясни думите на Дългобрадко: „Който има верен брат и добри съседи, и под прясната жив излиза!“ Съгласен ли си с тях?
- 7) Прочетете по роли текста.

Запомни! Ако **пряката реч** стои след авторската реч в **същия ред**, тогава след двоеточието **пряката реч се обгражда с кавички**.

Пример: Мама каза: „Идва празник!“

Ако **пряката реч** стои след думите на автора, **но започва от нов ред**, поставя се тире и се пише с главна буква.

Пример: Мама каза:
— Идва празник!

МЯСТОТО НА АВТОРСКАТА РЕЧ В ТЕКСТА:

Авторска реч: ПРЕДИ **пряката реч** – отделя се с двоеточие

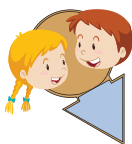
Пример: Авторска реч Мама каза:
Пряка реч — Идва празник!

Авторска реч: МЕЖДУ **пряката реч** – отделя се с тире

Пример: — Идва празник – каза мама. – Трябва да украсим елхата.
Пряка реч Авторска реч Пряка реч

Авторска реч: СЛЕД **пряката реч** – отделя се с тире

Пример: — Идва празник! – каза мама.
Пряка реч Авторска реч

2. Открий в разказа **Джуджетата под пряспата** примери за мястото на авторската реч **преди, между и след** пряката реч. Помогни си с табелките с правилата.

3. Постави пропуснатите препинателни знаци в следния диалог:
Днес в клас не ми направиха никаква забележка каза Симо
Браво отговори Митко А как стана така
Симо рече Ами отсъствах от училище

4. Прочети изразително стихотворението. Открий пряката реч и речта на автора. Кой с кого говори в стихотворението?

ЦВЕТОВЕТЕ НА СУРВАЧКАТА

— Сурвачке, в ранен час поела
през преспи и през снегове,
кажи ми ти отде си взела
чудесните си цветове?
— Отде ли, мой юнак, отде ли? –
бял цвят от снеговете бели.
Зеления пък от градините
на родния ни край богат,
от язовирите ни, сините,
получих синия си цвят.
И златен цвят блести на мен –
в полето той пък е роден.
Червения ли, питаш ти
накрая, кой ми даде, кой?
Той върху бузите пламти
на хиляди връстници твои.

Радой Киров

- 1) Опиши как изглежда сурвачката според стихотворението.
Разкажи какво означават цветовете и.
- 2) Нарисувай сурвачка.
- 3) Изработете сурвачки с класа.
- 4) Намери и научи благопожелания на сурвакаря за сурвакане.

ЗНАМ И МОГА

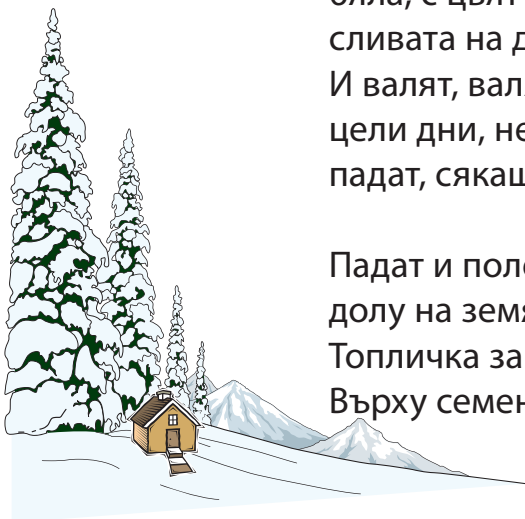
1. Прочети стихотворенията. Отговори на въпросите след тях.

ЗИМА

Сякаш пролет белоцветна
е дошла отгоре –
бяла, с цвят покрита, светнала
сливата на двора.
И ваят, ваят снежинките
цели дни, недели –
падат, сякаш перушинки, мекички и бели.

Падат и полека лягат
долу на земята.
Топличка завивка слагат
Върху семената.

Елисавета Багряна

- 1) Защо поетесата сравнява зимата с „пролет белоцветна“? Какво е общото?
- 2) Какви са снежинките? Какво правят те?
- 3) Препиши от стихотворението прилагателните имена, с които се описват снежинките.
- 4) Препиши глаголите, които предават действията на снежинките.
- 5) Колко са изреченията в стихотворението?
- 6) От колко прости изречения са второто, третото и четвъртото сложни изречения? Намери подлог и сказуемо във всяко от тях.
- 7) Има ли повторение в стихотворението? Каква част на речта е то?

8) Прочети стихотворението изразително.

ПРЕЗ ПРОЗОРЕЦА

Откъде сте долетели
Толкоз чисти, толкоз бели –
Зимни пеперуди мили –
Вий, снежинки белокрили?

Тъй ли чисто, тъй ли бяло
Горе е небето цяло
И така ли тихо, мирно
Там валите вий безспирно?

През прозореца ви гледам –
Наваляхте цяла педя.
Дървесата и лехите
Бял цвят китно ги накити!

Елисавета Багряна

9) С кого разговаря героя в стихотворението? Избери верния отговор:

А. с цветята; Б. с пеперудите; В. със снежинките.

10) С какво сравнява снежинките поетесата в стихотворението? Защо?

11) Какво е общото в стихотворението **През прозореца** и в стихотворението **Зима**?

12) Какви са сизреченията по цел на общуване в стихотворението **През прозореца**?

13) Направи рисунък към едното от стихотворенията.

2. Постави знаците на края на всяко изречение. Препиши изреченията в посочената последователност:

въпросително подбудително възклицателно съобщително

- Брей, ето къде те намерих
- Кога ще си напишеш домашното
- Днес ще подредя дрехите си
- Мамо, моля те, помогни ми

- 3. Попълни пословиците със съответни подлози. Запиши изреченията.**

..... в нужда се познава. на ум учи. глава не прекланя. измива всичко освен срама.

Думи за попълване:

юнак работата приятел водата

- 4. Препиши стихотворението. Добави пропуснатите запетаи.**

ЗАПЕТАЙКА

Цял ден Иван се вайка
защото пак забрави
да сложи запетайка
пред НО, АКО, ОБАЧЕ.
Направо му се плаче.

Не е проблем световен
но сам си е виновен
защото не внимава
сто пъти се прозява
а после съжалява.

- Запиши стихотворението вярно.

- 5. Прочети преразказа на четвъртокласник. Редактирай го. Постави пропуснатите запетаи.**

КИКИ И ДЪБОВИЯТ СОК

Кики се събуди от силни удари в хралупата си. Един кълвач беше на дървото. Той като че ли търсеше червеи. Кълвача нищо не намери и хвъркна но Кики беше гладна защото миналата нощ не можа да се нахрани добре тъй като половината от вресето мина в големи приключения. Кики се измъкна от хралупата и скочи на един клон и клекна на задните си крака.

От ученически преразказ по Емилиян Станев

- Препиши редактирания текст красиво и четливо.

ДОБРОТО НЕКА ДА НИ ВОДИ

СЛОВНОТО БОГАТСТВО НА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

1. Прочети стихотворението. Отговори на въпросите след него.

ПЕСНИЧКА ЗА ДОБРОТО

Злото в гори тилилейски се крие,
мрак си похапва и прави магии.
Ала къде ли живее доброто
и със какво ли се храни, горкото?

Злото на съмване яхва метлата,
ръси сълзи, вледенява сърцата,
а пък доброто с какво ли пътува,
кой ли гласеца му тъничък чува...

Доброто със зора се храни
и може да лекува рани
с една усмивка лъчезарна
или със дума благодарна.

Доброто тръгва на разходка,
оставя тук целувка кротка,
там – ласка тиха под лозите
и светлинки рисува във очите!

Ти за доброто недей се оглежда,
в тебе е то, днес се казва Надежда.
Утре навярно Любов се нарича.
Всъщност и много на Радост прилича.

Колкото Прощката то е голямо.
Днес се нарича приятелско рамо.
Утре прегръдка след зимата снежна,
всъщност и много прилича на нежност.

Мая Дългъчева

1) С какво се „храни доброто“. Какво оставя след себе си?

Отговори с думите от текста.

2) Научи песничката наизуст.

2. Разгледай картинките.

- Разкажи с 2-3 изречения какви добри дела вършат децата.
- Състави разказ по тема „Моите добри дела“.

ЗВЕЗДАТА

РЕЧНИЦИ. СИНОНИМИ. АНТОНИМИ

1. Прочети текста. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

ИЗТОЧНА ЛЕГЕНДА

Зад широките равнини, на изток от Ливан, в една ясна нощ, когато небесата бяха засипани с лъскави звезди, които трептяха като живи брилянти, в тишината над заспалия свят изгря ненадейно една нова звезда. Тази звезда, която дотогава никой не беше виждало, беше звезда велика, ясна и лъчезарна, като едно малко слънце. С нейния силен блясък тя правеше да бледнеят околните звезди, които трептяха по високото небе. И тая звезда се показваше на запад.

Хората, които я видяха, се удивиха. И разнесе се скоро мълва за появения й по всичките градове и села на царството. И чудеха се всички и се питаха какво означава това небесно знамение. И никой не знаеше.

И на петата нощ слухът за чудесната звезда достигна до ушите на тримата знаменити славни мъдреци, познаващи в писанията, които умееха да гледат в бъдещето и да четат съкровенията му тайни. И като видяха и те звездата, зачудиха се твърде и се смутиха. Защото никой от тях не можеше, въпреки дълбоката си мъдрост, да отгатне какво явява на вселената това ново небесно светило. И си рекоха един на други:

— Да прегледаме старите пророчески книги. Може би в тях да е писано нещо за това знамение...

По Иван Вазов

Речник

Ливан – държава на Изток

пророк, пророчески – предсказател, предсказателни

1) Открий в текста думите, с които авторът описва звездата, която се появи.

2) Какво решиха да направят славните мъдреци, като разбраха, че се появила нова звезда?

2. Намери съответния синоним към всяка дума. Запиши синонимите по двойки.

брилянт

предсказател

ясна

учен

хубава

текст

мъдрец

светла

пророк

елмаз

писание

красива

3. Подбери антоними към следните думи от текста:

Ясна, тишина, изгря, нова, малко, силен, мъдрост, стар.

- Ако се затрудниш, потърси антонимите в съответния речник.

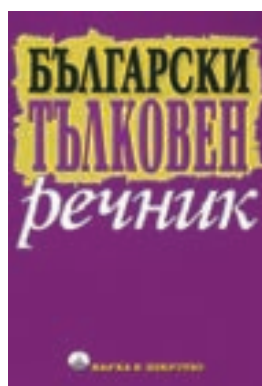

Синоними – думи, близки по значение, но различни по звуков състав.

Например: подарък, награда, дарение, завет, завещание

Антоними – думи, противоположни по значение, с различен звуков състав.

Например: здрав – болен, млад – стар, беден – богат, слаб – дебел

В различните видове речници търсим думи по **азбучен ред**.
Речниците са различни по съдържание, в зависимост от това, дали **проверяваме** правопис, значение на думата и друго.

Правописен
речник

Тълковен
речник

Речник на
антонимите

Речник на
синонимите

В **правописен речник** правим справка, когато се колебаем как се изписва дадена дума.
В **тълковен речник** търсим *значението* на дадена дума.
В **синонимен речник** търсим дума с *близко значение*.
В **антонимен речник** търсим дума с *противоположно значение*.

4. Подреди думите, както се записват в речника – по азбучен ред.

З

звезда
знаме
земя
зима
закон

М

мълва
мирен
майски
мъдрец
мишка

У

уча
утро
устен
усмивка
успех

- Запиши подредените думи.
- Състезавайте се кой по-бързо ще подреди думите.

5. Подреди пропуснатите думи в изречението по азбучен ред, за да съставиш гатанка. Запиши гатанката и думата отговор.

Думи за попълване: *семе, нива, черно, бяла.*

В с ръце сеем, а с очи жънем.

Що е то?

6. Напиши антоними на думите в две колонки по образец.

Образец: висок – *невисок*

опасен – *безопасен*

разбран – ...

вреден – ...

познат – ...

ценен – ...

търпелив – ...

беден – ...

точен – ...

вкусен – ...

искрен – ...

грешен – ...

- С всяка от двойките думи по избор съставете изречения.

7. Попълни пропуснатите думи антоними към подчертаните думи в пословиците. Запиши получените изречения.

Ако искаш да **вземаш** – научи се да

Злото не докарва.

..... дума от **добро** сърце не излиза.

Да **развалиш** е лесно, а да е трудно.

- Думи за проверка: *направиш, лоша, даваш, добро.*

НОВАТА ЗВЕЗДА

ЗВУКОВ СЪСТАВ И ЗНАЧЕНИЕ НА ДУМАТА

1. Прочети продължението на легендата. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

ИЗТОЧНА ЛЕГЕНДА

(Продължение)

...И завзеха се тримата знаменити учени мъже с велико усърдие да преглеждат старата мъдрост, написана на заешки кожи и папируси. Три дена и три нощи мъдреците ровиха писанията на пророците, четоха ги, тълкуваха ги, за да намерят ясния отговор на тайната.

И в края на третата нощ мъдреците възкликнаха с голяма радост, понеже намериха в книгите предсказанието за тая чудна звезда. И това старо предсказание казваше, че ще дойдат нови времена, когато ще се роди един цар. И знак за неговото раждане ще бъде една нова, сияйна звезда, която ще изгрее на запад, точно над мястото, където се е родил новият цар.

И захванаха тогава да разговарят мъдреците помежду си. И първият рече:

— За никой цар между хората до днес не е било **известявано** от подобна звезда. Велики царе на земята са владели и повелявали, без да бъде отбелязано появляването им с такова славно знамение. Всички царе с победоносен меч и страшна сила разпространявали властта си

по земите от запад до изток. Навярно новият цар ще бъде още по-велик от всички тези царе.

Като чу тези думи на първия мъдрец, вторият мъдрец силно се уплаши и изрече угрижено:

— Трепери, **бедна земя**, защото страшен завоевател днес се ражда!...

По Иван Вазов

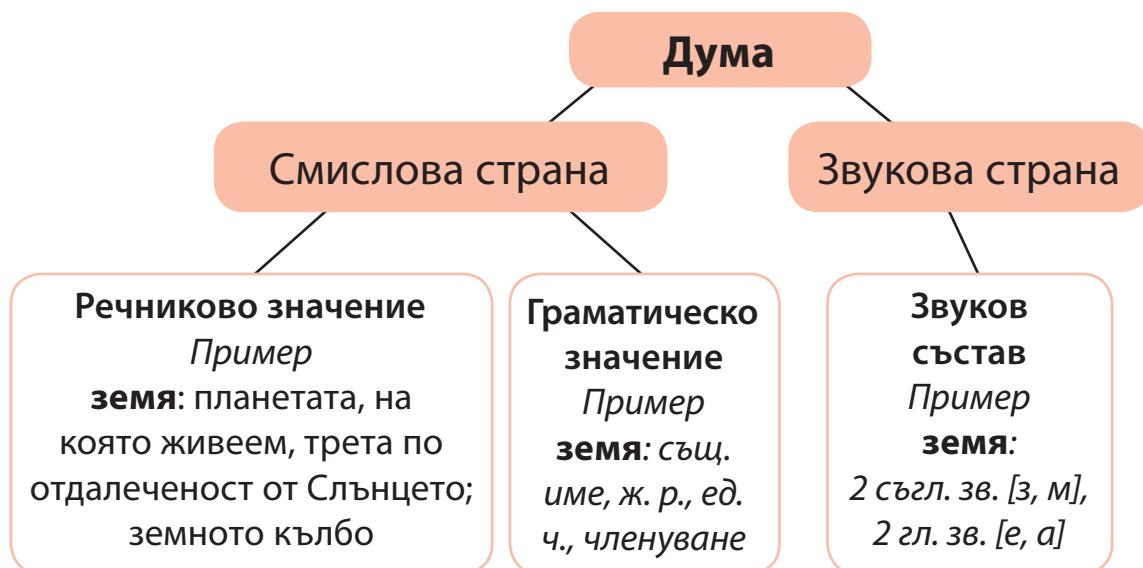
Речник

папирус(и) – свитък с изписан текст

известявано – съобщавано

- 1) Върху какво са писали едно време, преди да се появи хартията? Потърси информация в детска енциклопедия.
- 2) За какво казваше старото предсказание?
- 3) С какво трябвало да се извести раждането на новия цар?
- 4) Какви са всички царе според мъдреците?
- 5) Защо първият и вторият мъдрец не се зарадваха на раждането на новия цар?
- 6) Намери подчертаното словосъчетание в текста. Как разбираш значението му? С пряко или преносно значение са употребени думите в това словосъчетание?
- 7) Думата *бедна* характеризирай от смисловата и от звуковата ѝ страна. Помогни си със схемата.

2. Замени подчертаните букви в думите, като избереш съответна буква от табелката. Променя ли се значението на думата?

Родина, сла^дки, зна^мение, ^дружина, ^китни, ^цар, ^славен.

- Запиши получените думи.
- С две от новите думи състави изречения.

Г
Д
М
Ч
П
С

3. Промени само гласните звукове в думите.

Век, лък, дом, род, сън, ток

- Запиши новите думи.

Дума

ПРЯКО значение
Основното значение
Пример
златен (пръстен):
изработен от злато

ПРЕНОСНО значение
Основното значение
се пренася
върху други предмети,
признаци, действия
Пример
златно (сърце): добро сърце

4. Открий словосъчетанията, в които думите са употребени в преносно значение. Запиши ги.

Тежка раница – тежка дума, остър ум – остър нож, мрачно време – мрачно настроение, сладки думи – сладки круши, дървено столче – дървена глава, бащина милувка – бащино огнище, остра сабя – остър език, тежък камък – тежка дума.

5. Посочи думите, употребени с преносно значение.

Много са сладки приказките й. Времето отлита. Времето тече бавно. Оказаха топъл прием. Вятърът засвири навън.

- Замени думата, употребена в преносно значение, с дума в пряко значение.

6. Почети всяко изречение. Определи, значението на коя дума то обяснява.

1. Дребно животно, подобно на мишка, което лети. (6 букви)
2. Течност, с която една хартия се прикрепва към друга. (6 букви)
3. Човекът, който управлява самолет. (5 букви)
4. Вкусен празничен сладкиш с кръгла форма. (5 букви)

- С всяка отгатната дума състави изречение.
- Разпределете се по групи. Всяка група избира тема: плодове и зеленчуци, природни явления, животни и птици, или своя тема по избор. Загатва думи по избраната тема и съставя изречения за отгатване подобни на зад. 6.

7. Прочети игрословицата. Опитай се да измислиш своя игрословица.

„К“ отдухнеш от коса,
ще ти забрѣмчи оса.
Като махнеш „т“ от стол,
можеш да си близнеш сол.
Щом прогониш „к“ от клен,
риза си уший от лен.

Асен Босев

НОВАТА ЗВЕЗДА

КАК СЕ ОБРАЗУВАТ ДУМИТЕ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК. СЛОЖНИ ДУМИ

1. Прочети текста. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

ИЗТОЧНА ЛЕГЕНДА

(Продължение)

...Третият мъдрец каза:

— **Благословени** да бъдат нашите бели коси, че няма да доживеем до ония страшни дни, когато **новороденият** силен цар отрасне и възмъжее и със замаха на сабята си направи да покрият земята пожари, развалини, сълзи и отчаяние.

Тогава и тримата мъдречи казаха:

— Честити сме, че няма да доживеем до тоя черен ден.

И после стана дума за името на новия цар. И поискаха да узнаят името на новия завоевател на земята, който, според тях, ще я покрие със страдания.

И търсиха пак, и намериха тайнствени знаци в мъдрата книга. И се трудиха много, докато разгадаят най-накрая скрития смисъл на тия знаци.

И откриха, смаяни, че името на новия цар беше:

— Любoв!

И удивиха се твърде влѣхвите и възликуваха сърцата им, понеже всичките им страхове за човечеството изчезнаха.

Тогава рекоха:

— Блажени сме ние, че дочакахме раждането на царя на Любoвта. Да идем да му се поклоним, звездата ще ни заведе при него.

И тримата **белобради** влѣхви взеха със себе си най-**скъпоценни-**
те дарове: тамян, смирна и злато, за да ги поднесат пред люлката на
благия цар, и яхнаха за към Ливанските планини.

А звездата вървеше пред тях и им показваше пътя.

Иван Вазов

Речник

смаяни – изненадани, объркани

влѣхви – мъдреци

тамян – скъпоценна ароматна смола

смирна – благовонно масло

- 1) Какво е мнението на третия мъдрец за раждането на новия цар?
- 2) Какво мислеха за новия цар мъдреците, преди да узнаят неговото име? Какъв си го представяха?
- 3) Какво е името на бъдещият цар, което откриха мъдреците?
- 4) Намери в текста и препиши в пряка реч думите на мъдреците, които показват тяхната радост и желание да се поклонят на бъдещия цар.
- 5) Какви най-скъпоценни дарове поднесоха пред люлката на бъдещия цар влѣхвите?

2. Разгледай схемата „ДУМИ”. Припомни си коя част на думата (морфема) носи основното ѝ значение. Кои части на думата (морфемите) служат за образуване на нови думи?
- Работете в екип. Намерете в текста „Звездата” от задача 1. по три думи:

- само с корен;
- образувани с представки;
- образувани с наставки;

Помни! Първо откриваме **корена** в думата, после определяме останалите части.

За да открием **корена** в думата, трябва да намерим поне три сродни думи.

Окончанието, определителният член – служат за образуване на форми на една и съща дума.

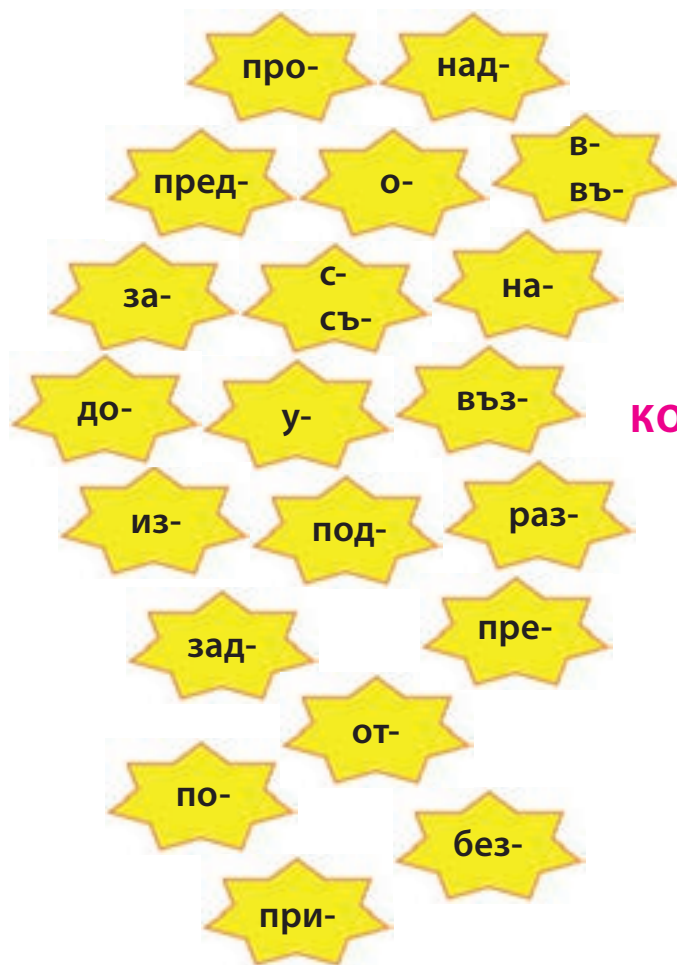

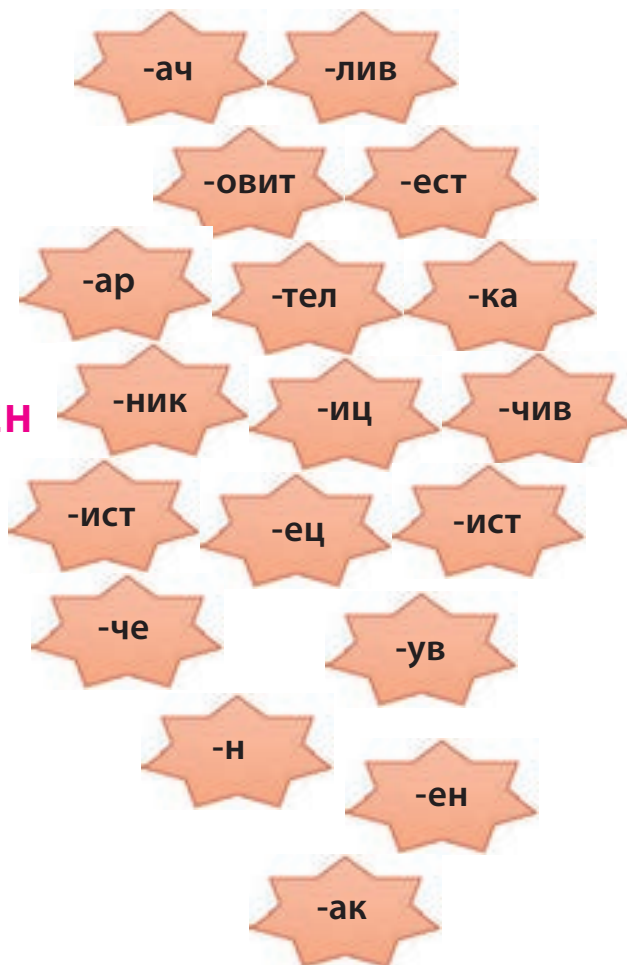
3. Препиши от текста в задача 1. подчертаните сложни думи. Открий корените в тях. Определи съединението им.

- От всеки корен в думите образувай отделна дума.

ПРЕДСТАВКИ

НАСТАВКИ

КОРЕН

4. Образувай нови думи от думата *играя*. Използвай представки и наставки.

из-
по-
до-
за-
на-

ИГРАЯ

-ач
-ач -ка
-ище
-ив
-ив -ост

- Запиши получените производни думи. С една от тях състави изречение.

5. Открий сложните думи в стихотворението. От кои думи са образувани?

— Ниво моя,
саморасла,
среброръка,
златокоса!

Пролет мила, животворна,
колко хубава си ти!
И засмяна, благотворна,
пълна с драгост, с красоти.

В. Попович

- Запиши сложните думи. Подчертай корените в тях.

6. Състезавайте се по групи. Свържете думите от двете колонки така, че да образуват сложни думи – имена на деца.

Добро
Любов
Свет
Благо
Красив

слав

вест

мир

- Припомнете си други собствени имена – сложни думи.

7. Препиши текста.

Преди няколко години в една **книжарница** купувам някаква книга. До мене **възрастен**, белокос, двуметров **старец** с някакво **закачливо**, весело изражение на лицето търси същата книга. Изведнъж тази остроноса върлина се накланя към мене и пита: „Попи, ти ли си?“ А щом някой ме назовава „Попи“, то значи, че този човек иде от Бургас и ме знае от някога.

Паулина Станчева

- Открий в текста сложните думи. Как са образувани те?
- В подчертаните думи открий частите, от които са образувани.
- С една от подчертаните думи състави изречение.

ГРАДИНАТА НА ЖИВОТА

СЪЩЕСТВИТЕЛНО ИМЕ

1. Прочети текста. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

КАК ГОСПОД СЪЗДАВА ЧОВЕКА

Създал Господ тоя чуден свят като една вълшебна градина. И му се приискало градината да не е пуста и глуха, а да я напълни с живот. И се заел да създава животни и птици. Правел ги от кал – от размекната глина, каквато имало много на земята. Правел ги с цялата си сръчност и фантазия за радост на душата си – големи и малки, силни и красиви, нежни, изящни и чудновати! Направил динозаврите, и лъва, и леопарда, и слона, и всякакви животни и пъструпери птици. Цялата земя изпълнил с фигури и като ги огледал, останал доволен. Възхитил се от динозаврите, възхитил се от лъвовете и от всичките свои създания. И преди да им даде живот, доволен от това, което е направил, взел да си чисти ръцете от полепналата по тях глина, като триел ръцете си една в друга да събори калта, преди да се измие с божествена космическа вода. Така, като си триел ръцете една в друга и си мислел колко прекрасна ще стане земната градина, когато животните и птиците оживеят, глината, полепнала по ръцете, му се източила като червляк. И Господ, ей тъй, на шега и забава за самия себе си, налепил източилите се парченца глина като човече, голо, недоизмислено като творение, и го захвърлил, умил си ръцете и се заел да даде живот на прекрасните, сътворени от него, същества.

Дал Господ живот на животните, те се раздвижили, огледали се доволни от самите себе си, едни полетели, други запълзели, трети се запромъквали през Божата градина и я изпълнили с различните си гласове. И тогава Господ се размислил: „Ето, създадох ги, дадох им и живот! А за какво ще им е тоя живот?“ И решил да ги попита.

Най-напред се обърнал към динозаврите – най-голямото същество, което сътворил.

— Кажете ми, прекрасни динозаври, за какво ще употребите живота, който ви дадох.

— Ще изядем другите и всичко, което си създал, за да бъдем единствени в градината на живота! Ние сме най-великото ти и съвършено творение! Всички други са излишни! Те няма защо да съществуват! – И динозаврите веднага се заели да гонят и унищожават другите живи същества.

Натъжил се Господ от отговора на динозаврите и ги унищожил, за да спаси от тях останалите си създания. Но решил да попита и другите животни за какво ще употребят живота, който им е дал. Измежду всички извикал най-напред лъва и му казал:

— Ето, сътворих те, дадох ти живот! За какво ще употребиш ти живота си?

— Ще се разхождам и ще демонстрирам Божата сила на сътворение, която създаде могъщо и красиво същество като мене! – отговорил лъвът. – Ще демонстрирам силата и красотата си, изяждайки недостойните!

— А кои са недостойните? – попитал Господ.

— Тия, които нямат моята сила и красота! – отговорил лъвът.

Замислил се Господ. Взел да пита поред и другите големи и малки същества и получил същите отговори. Това го натъжило. Всеки мислел сам за себе си и искал да властва. – Никой не мислел за другите.

(Следва)

По Кина Къдрева

Речник

червяк, червек – червей

- 1) Кое е първото Божие творение според разказа?
- 2) Защо Господ създал животните и птиците? С какво те радвали душата му? Прочети изречението, в което се описва красотата и разнообразието им.
- 3) Какво създал Господ „на шега и забава за самия себе си“ преди да вдъхне живот на птиците и животните? По какво това същество се различавало от тях?

- 4) Защо Господ решил да пита живите твари какво ще правят с живота си?
- 5) Кое според динозавъра и лъва им дава право да властват над другите животни и да ги унищожават?
- 6) Защо отговорите на динозавъра и лъва са натъжили Господ? Как постъпва Господ с тях?
- 7) Какво ти казва авторката на приказката за красотата, силата и властта; за живота, какъвто е и какъвто трябва да бъде?
- 8) Как мислиш има ли смисъл красотата на света, когато властват силата и егоизмът, а добротата и грижата за другия до нас не са на почит?
- 9) Ти от какво се ръководиш в отношението и постъпките си към другите? Дай примери.

2. Открий в разказа „Как Господ създава човека“ шест съществителни имена, като си помогнеш с въпроса „Какво е това?“

Припомни си!

Съществителното име е дума, с която се назовава предмет, явление, животно, растение, птица, чувство и др.

3. Запиши в две колонки съществителните имена, които:

- А. назовават много еднородни предмети и явления;
- Б. назовават само един предмет.

свят, небе, Мария, Иван, река, душа, фантазия, Вълчо, Ежко, Рила, път, леопард, град, село, Вазов, Еминеску, лекар, дим, квадрат, височина

Припомни си!

Съществителните имена са:

Нарицателни – общо название на предмети и явления.

Например: река, небе, душа, влак, поле, същество, създание

Собствени – название само на един предмет.

Например: Мария, Рила, Вазов, Петър, Лисана, Ежко, Вълчо

4. Прочети стихотворението „Книгата“. Открий съществителните имена. Запиши ги, като пред всяко съществително поставиш подходящата за него дума – *един, една, едно, едни*.

КНИГАТА

Аз всеки ден с обич я разтварям
и всеки ден с нея разговарям.
В училището, вкъщи, на полето
тя пълни ми душата и сърцето.
Разказва ми тя приказки чудесни,
от нея уча хубавите песни.
Разказва ми за загадките незнайни,
пред моя ум отключва всички тайни,
и води ме в предели непознати
с различни приключения чудати.
Аз плача, и се радвам, и се смея,
заспивам – и събуждам се със нея.
Че тя ми пее като чучулига,
обична моя, родна моя книга!

Атанас Душков

- Какви чувства към книгата е изразил поетът Атанас Душков?

Припомни си!

Съществителното име е в един от **трите рода**:

- **мъжки род** (м.р.) – ум, предел, Петър, Васил, живот, ден, изглед,
- **женски род** (ж.р.) – книга, обич, приказка, песен, радост, чучулига;
- **среден род** (ср.р.) – училище, поле, сърце, приключение, момче.

Съществителното име може да бъде:

- **в единствено число** (ед.ч.) – самолет, ум, песен, поле.
- **в множествено число** (мн.ч.) – самолети, улове, песни, полета.

5. Препиши реда от думи, в който има само съществителни имена. Определи вида, рода и числото им.

- А. гора, искря, верен, лов, младост;
- Б. изгарям, весел, чин, обикновен, старост;
- В. хубост, дърво, дървар, радост, България.

6. Препиши редовете, в които съществителните имена означават само:

- А. чувства
- Б. професия
- В. явления
- Г. предмети

- ✓ чай, топка, радост, врата;
- ✓ буря, дъжд, светлина, мъгла;
- ✓ ковач, слана, път, шкаф;
- ✓ маса, къща, компютър, лампа;
- ✓ картина, художник, прозорец, монтьор;
- ✓ аптекар, шивачка, учител, строител.
- ✓ тъга, радост, обич, щастие

- **Определи рода на съществителните имена.**

7. Начертай таблица и подреди съществителните имена в три колонки според рода им.

захар, торта, зайче, вечер, герой, кораб, утро, пиано, съвет, столица, столичанин, село, селянин, ядене, татко, баща, небе, агънце, крак, момче

Мъжки род	Женски род	Среден род

8. Работете по групи. Напишете по 5 съществителни собствени имена, които означават:

- А. имена на планини
- Б. имена на държави
- В. имена на градове
- Г. имена на реки

- 9. Запиши формите за множествено число на съществителните имена:**

крило, филм, цар, кон, чин, звук, успех, заек, вълк, време, клон, блок, знаме, брат, сестра, летище, поле, камък, стол, пиле, врабче, врабец, кокиче.

- 10. Посочи кои съществителни имена имат форми само за единствено число и кои – само за множествено число.**

очила, ориз, детство, обич, ски, кислород, щастие

- 11. Напиши противоположните по значение съществителни имена. Определи вида, рода и числото им.**

Образец: лъжа – истина

радост – ...

ден – ...

тъмнина – ...

щастие – ...

- 12. От посочените глаголи образувай съществителни имена. Определи рода им. Посочи наставките, с които са образувани.**

Образец: летя – летец

пиша, вода, служа, уча, пея, продавам, нося, пътувам, разхождам

- 13. Препиши стихотворението, като поправиш правописните грешки, допуснати при изписване на съществителните имена. Кои ще запишеш с главна буква?**

Ти ходил ли си някога на рила,
в небето гордо чело извисила?
Оттам се вижда цялата страна
с родопа и стара планина.
Оттам ти гледаш витоша, пирина,
реките с плодородните долини –
и над балкани, градове, села
ти сякаш полетяваш със крила.

Димитър Гундов

- Запиши съществителните имена. Определи рода и числото им.

- 14.** Добави съществителни имена – сродни думи по образец:
път – пътник.

път – ...

кон – ...

село – ...

хляб – ...

пчела – ...

книга – ...

- 15.** Отгатни гатанката. Открий съществителните имена.

Бяла, бяла левица
черна, черна пшеница,
жънем я с очите,
мелим я с главите

и с погача богата,
храним си душата.
Що е то?

- Как разбираш израза „мелим я с главите“?

- 16.** Някои съществителни имена могат да бъдат и в мъжки, и в женски род. Но те означават различни неща. Такива са например думите газ, мед. Определи какво означават те във двойките изречения.

Газът потече по тръбите. Газта за отопление и осветление струва скъпо.

Медът от кошерите на дядо Слави е много ароматен. От медта се правят красиви съдове.

- Работете в екип. Проучете какви народни изрази, пословици и поговорки с думата мед (пчелен мед) се употребяват от народите, населяващи Молдова. Нека всеки избере една от тези мъдри мисли и да напише кратко съчинение разсъждение.

НАЙ-СКЪПОТО ТВОРЕНИЕ

ЧЛЕНУВАНЕ НА СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ ИМЕНА

- 1.** Прочети текста. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

КАК ГОСПОД СЪЗДАВА ЧОВЕКА

(Продължение)

В прекрасната градина на живота, която Господ сътворил, всяко живо същество мислело само за себе си и за това как да властва над другите. Натъжил се Господ и се замислил над творението си.

— Затова ли ги създадох така красиви и прекрасни – за радост на душата си и за изпълване на Божата градина с живот, а те да се взаимопознаят и взаимопознаят, и да изядат и унищожат и самата градина на живота – най-великото ми творение в мъртвото космично пространство – казал отчаян от творенията си Господ.

И в размисъл, горчиво присмивайки се на самия себе си, Господ взел изхвърления от него червяк от кал, дооформил го криво-ляво, направил му нещо като глава, сложил му очи, направил му и уста и дал живот и на направеното от изтриването на ръцете му от калта същество. Размърдало се то, оживяло, отворило очи, и ахнало като видяло света, създаден от Господ.

— Е! – казал Господ. – Ето и на тебе дадох живот!

— Благодаря Ти! – казало съществото.

— Защо ми благодариш? – попитал Господ.

— Защото тоя свят е много красив и разнообразен – отговорило съществото. – Кой ли го е направил такъв красив и разнообразен? – попитало то.

— Аз! – казал Господ!

— Виж ти! – зачудило се съществото. – Сигурно си много щастлив, щом можеш да създадеш такава красота!

— Защо мислиш така? – попитал Господ.

— Защото, ако аз можех да създам такава красота, щях да съм много щастлив!

— А какво щеше да правиш с нея, а и с целия този свят, който аз съм създал? – попитал Господ.

— Как какво? Щях да го пазя! Щях да пазя този прекрасен свят, който си създал и който така ме радва и ме кара да се възхищавам от тебе. И ако можех и аз нещо да създавам, с него щях да правя твоя свят още по-красив.

— А нямаше ли да го изядеш, за да бъдеш единствен? – попитал Господ червляка.

— Да го изям ли? И да остана сам без красотата на всичко това? Тогава защо въобще ще съм на този свят!

— Прав си! – казал Господ. – И аз направих този свят, за да не съм сам. А тебе те дарявам с моята душа и сила да създаваш красота и да пазиш живота с красотата, която аз съм създал.

Така червеевидното случайно създадено същество получило не само живот, но и Божия благословия и надареност. Нищо че не било нито най-силното, нито особено красиво в сравнение с другото, създадено от Господ в Божата градина на живота. И го нарекъл Господ ЧОВЕК и свое най-скъпо творение, което обикнал, в което повярвал и на което помагал да оцелее и възрастне.

А как човекът в своя път се извисил и как и в какво забравил защо е получил живот и ГОСПОДНАТА БЛАГОСЛОВИЯ, е въпрос, на който всеки сам да си отговори.

По Кина Къдрева

- 1) **Защо Господ е недоволен от животните и птиците, които създал?**
- 2) **Какво направил Господ със странното същество, което създал като на шега? Тълкувай смисъла на това, че Господ му оформя глава, поставя му очи и уста. Кого всъщност създава Господ?**
- 3) **Проследи диалога между Господ и човека:**
 - **Защо първите думи на човека към Господ, след като му е вдъхнат живот, са думи на благодарност? За какво човекът е благодарен на Господ?**

- **Защо Господ трябва да е щастлив от създадената от самия него градина на живота според човека? Умее ли човекът да цени красотата за разлика от птиците и животните?**
 - **Какво ще прави човекът с красотата, сътворена от Господ, и с живота, който той му е дал? Прочети отговора на човека (подчертаното в приказката). Докажи, че тези думи на човека са основната мисъл, която авторката прокарва в своята приказка.**
 - **Как е изразена идеята, че човекът не е създаден, за да живее сам? Прочети какво мислят Господ и човекът за самотата.**
- 4) **Защо Господ обикнал човека? С каква благословия го е надарил? С кои дарове от Господ човекът става богоподобен?**
- 5) **Каква е отговорността на човека за живота и света, дарени му от Господ? Прочети последното изречение. Какво ти казва авторката с него? Защо тя изписва човек с главни букви?**

2. В приказката „Как Господ създава човека“ една и съща дума е дадена в различни форми. Например:

живот – живота	същество – съществото
човек – човекът	животни – животните
красота – красотата	птици – птиците

- **Определи по какво се различават думите във всяка двойка.**

Припомни си!

Членуваме – прибавяме определителен член след съществителното име.

Пример: живот – животът – живота; птица – птицата; животно – животното; градина – градината; свят – светът – света

Съществителните имена с определителен член се наричат **членувани съществителни имена**.

Членуваното съществителното име означава познат, известен, определен предмет

3. Прочети народната приказка „Каква неправда“.

Бил хубав есенен ден. Хитър Петър отивал към едно далечно село. Изморил се по пътя и легнал да почине на сянка под голям дъб. На земята под дървото имало много жълъди. Петър взел един жълъд, поогледал го, измерил с очи дъба и завъртял глава.

— Каква неправда! Голямо дърво – малки жълъди, а тънките лозинки раждат тикви, по-големи от човешка глава. В това време паднал един жълъд и го чукнал по главата.

— А, а, а природата си знае работата! Жълъдът ме чу и ме удари – рекъл Хитър Петър. Добре, че дъбът не ражда тикви!

- Защо дървото наказва Хитър Петър?
- Открий в приказката съществителни имена, които са в членувана и нечленувана форма. Запиши ги в три колонки – за трите рода.

ОПРЕДЕЛИТЕЛЕН ЧЛЕН ЗА:

мъжки род (м.р.)		женски род (ж.р.)	среден род (ср.р.)	множествено число (мн.ч.)
пълен член	кратък член			
ът	а	та	то	те, та
дъбът	дъба	тиква та ,	дървото то ,	жълъдите те ,
ят	я	глава та	селото то	селата та
царят	царя			

Съществителните имена от мъжки род се членуват с определен член **-ят, -я**:

А. когато завършват на наставките **-тел, -ар и означават професия и друга човешка дейност.**

писател – писателят, писателя;

цигулар – цигуларят, цигуларя.

Б. когато завършват на **-й**

бой – боят, боя;

край – краят, края;

порой – пороят, пороя.

В. когато са едно от десетте съществителни имена:

път – пътят, пътя;

сън – сънят, съня;

цар – царят, царя;

ден – денят, деня;

кон – конят, коня;

крал – кралят, краля;

зет – зетят, зетя;

огън – огънят, огъня;

нокът – нокътят, нокътя;

лакът – лакътят, лакътя.

Важно правило!

Съществителното име от мъжки род се членува с пълен член **-ът, -ят**, когато е подлог в изречението.

Съществителното име от мъжки род се членува с кратък член **-а, -я**, когато е второстепенна част в изречението.

- 4. Членувай съществителните имена от мъжки род, като заместиваш думите с *той* (подлог) и *него* (второстепенна част). Работете по групи.**

Подсказка: Ако пред съществителното от мъжки род има предлог, то е второстепенна част и трябва да се членува с кратък член.

Троле... се движи по булевард...

Двигател... на колата е поправен от техник...

Цар... надари богато момък...

Кон... Препусна по път...

Деца се събраха около огън...

Вратар... спаси отбор..., като не допусна гол.
Аптекар... изпълни рецептата на лекар...
Камион... беше натоварен от дървар...
Буквар... е разтворен на чин...
Петел... се разхожда по двор...

5. На мястото на точките постави най-подходящите от посочените съществителни имена. Членувай правилно!

писател, автор, поет, учител, ученик

... пише стихотворения.
... обича да чете не само приказки.
Не само приказките са предпочитани четива от ...

Приказката е написана от ...
Стихотворението е написано от ...
... и ... се разбират чудесно.
... обяснява урока на ...

6. Редактирай изреченията, като ги препишеш правилно.

Мъжа хареса автомобилът. Иван е победителя в двубоят. Часовника е поправен от часовникаря. Боли ме зъба. Баща ми е човека, когото дават по телевизията.

Важно правописно правило!

Съществителните имена от женски род, които в основната си форма завършват на **-Т**, при членуване с **-ТА** се получават двойно **Т**.

Например: радост – радостта; милост – милостта; дързост – дързостта; чест – честта

Съществителните от женски род, завършващи на **Щ** при членуване получават едно **Т**, защото буквата **Щ** означава два звука **-ШТ**.

Например: нощ – нощта

- 7.** Запиши в колонка следните съществителни имена. Срецу тях запиши членуваната им форма. С три от тях състави изречения.

Повест, завист, пролет, възраст, гордост, помощ, свещ, вещь

- 8.** Членувай следните съществителни имена. Определи рода им.

пост, храброст, мъдрост, мост, лост, живопис, волност, кръст, пръст (земя, почва), пръст (на ръката), щедрост, власт, нежност, пласт, част, щангист

- 9.** Препиши текста, като коригираш грешките, допуснати при членуване на съществителните имена.

Продължителността на денят и ноща е различна в зависимост от сезонът и от мястото на Земята. Само на Екватора деня и ноща са с еднаква продължителност през цялата година.

- 10.** Открий двойката антоними съществителни имена и ги запиши в колонка. Употребя три двойки думи в изречения. Поста ги в тяхната членувана форма.

нощ, студ, обич, вход, смелост, вода, вечер, плач, враг, подлез, ден, горещина, омраза, изход, страх, суша, сутрин, смях, приятел, надлез

- 11.** Работете по групи. Открийте общото в значението на синонимите съществителни имена във всяко синонимно гнездо.

А. граница, преграда, праг;

Б. господар, стопанин, собственик;

В. радост, удоволствие, веселие.

Г. шум, звук, вик

- Изберете думите от едно синонимно гнездо и съставете с тях изречения. С точната употреба на дадените съществителни имена докажете, че синонимите са думи близки, но не и еднакви по значение.

ЗА МЕЧТИТЕ

ПРАВОПИС НА ПРЕДЛОЗИТЕ

1. Прочети текста. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

СЪНИЩА

Бях футболист. Какъв вратар!
Звездата на отбора!
Приветстваха ме като цар
след всеки мач на двора.

Бях смел, мъжествен капитан,
спасил фрегата бяла
сред буреносен океан
с вълни от девет бала.

И в жарката пустиня бях –
там яздех на камила.
Сред бедуините без страх
препусках с пълна сила.

Тореадор бях, горд и смел!
Завиждайте, момчета!
И дегустатор бях умел
на торти и суфлета!

И алпинист бях! Ах, разбрах
какво са висините!
Аз бях... аз бях... аз бях... аз бях...
Насън!!! И във мечтите!

Ана Александрова

- 1) Кой е героят на стихотворението?
- 2) Защо стихотворението е озаглавено „Сънища“?
- 3) Сънува или мечтае момчето?
- 4) Какъв се вижда в сънищата и в мечтите си героят?
- 5) С коя от двете думи предпочиташ да го характеризираш – фантазьор или мечтател?
- 6) Ако приемеш, че момчето е мечтател, определи какви са мечтите му. Избери и обоснови избора си
 - А. смели и дръзки;
 - Б. прекрасни и осъществими;
 - В. прекрасни, но неосъществими.
- 7) В кой от сънищата на момчето се виждаш като герой?
- 8) Коя е твоята най-смела мечта? Как си представяш нейното осъществяване?
- 9) Казват, че човек е толкова голям, колкото са големи мечтите му. Състави текст от 5 изречения, в който разкажи за своята мечта.

2. Кой думи са предлози?

Припомни си!

Предлозите са служебни думи, които свързват съществителни имена, местоимения, глаголи с други думи (съществителни) и изразяват различни отношения между предметите, които тези думи означават.

Примери: *на, в, под, към, около, според, след, пред и др.*

Всеки предлог има значение, което се определя от означеното отношение между думите. Запознай се със значението на някои от предлозите:

БЕЗ – отсъствие на нещо или някого. **Без пари; без баба ми.**

ВЪРХУ – положение или движение отгоре на някаква повърхност. **Върху покрива; върху главата; върху масата.**

КЪМ – движение по посока на цел. **Вървахме към** квартирата.

В – действие, насочено навътре, или се извършва вътре; част от времето; формата, в която се намира нещо; област на действие и проява на някого или нещо.

- 3.** В зависимост от това дали нямат или и имат свое ударение предлозите са два вида – *прости* и *сложни*.

Прости предлози. Нямат свое ударение	на, без, в (във), с (със), до, за, зад, пред, от, по, при, под, през, след, сред, чрез, над, из.
Сложни предлози. Имат свое ударение	въпреки, заради, поради, междy, около, освен, отсам, оттатък, според, вместо.

- При изговор простите предлози образуват със следващата дума една цялост, но се пишат отделно.

Например: под дъжда; над селото (беззвучната съгласна С при изговор обеззвучава звучната Д на предлога – чува се Т, но се пиша Д)

- Сравни, като произнесеш на глас: зад вратата/зад фикуса; пред гората/ пред колата; над блока/ над полето.
- Предлозите **СЪС** и **ВЪВ** се пишат пред думи, започващи съответно със **С** или **З**; с **Ф** или **В**.

Например: със сила; със захар; във фургона; във влака.

- 4.** Препиши текста. Подчертай предлозите. Обясни значението им. Работете по групи.

А. След това преселниците се натовариха с тия скъпи подаръци и тръгнаха нагоре въз планината из гъстите гори, покрай една планинска рекичка. Най-напред вървеше чичо Милю, след него вървяха братята му и разгъваха клоните на горските дървета, за да си пробият път. След тях крачеха майките с децата и се възкачваха все нагоре и нагоре.

Александър Спасов

Б. В подножието на скалата бликаше силен извор и малко по-надолу се разливаше кръгло езерце. Зелен здравец и къдрави папрати и кичеха бреговете на езерцето и се оглеждаха в синкавото водно огледало. От езерцето изтичаше ручейче и весело шумолеше надолу из гората.

Орлин Орлинов

- 1) При кои предлози има разлика между изговор и правопис?
- 2) Открий умалителните съществителни имена.
- 3) Определи вида на двата текста – повествование, описание.

- 5.** В последния стих на стихотворението „Сънища“ е нарушено правописно правило при употребата на предлога. Открий „грешката“.

Важно е да знаеш, че в стихотворната реч се допуска нарушаване на правописното правило при употреба на предлозите **с/със; в/във** заради спазване на ритъма и римата.

- Прочети стихотворението. Открий нарушаване на правописно правило при употребата на предлозите. Обясни коя е причината.

О, колко се радвам, че растеш
със жлътналите се отсреща сливи,
със къщите червени и щастливи,
със тракторите, с белия комин,
със фермите, със язовира син,
във който плава облачето бяло
със тебе и със твоите мечти!
Българийо, как скъпа си ми ти!

Валери Петров

- 6.** Препиши изреченията, като избереш правилния от предлозите в скобите.

Влязоха (в, у) гората. Нощувах (в, у) чичо Петър. Елате (у, в) нас на гости. Влязоха (в, у) класната стая. Ще дойде (в, у) вас утре.

7. В кои случаи ще удвоиш предлозите в (във), с (със)?

Мирчо разбра, че няма да влезе (в, във) връзка (с, със) своите.

Тя не ще да стои (с, със) скръстени ръце.

Всеки ден изпращаха човек (в, във) Вълчи дол.

Най-после разбра, че трябва да се бори (с, със) слабостите си.

8. Напиши правилните предлози. Избери от следните: с, от, за, срещу, от, на.

Образец: сироп *от* ягоди

Чаша ... стъкло филм ... 2 серии

борба ... смърт

Чаша ... вода филм ... децата

борба ... свобода

Чаша ... кафе филм ... режисьора К. борба ... враговете

9. На мястото на точките постави точния предлог:

Град Велико Търново е столица ... България ... 1181 г ... 1396 г ... годините на Второто българско царство. Обявен е... престолен град ... въстанието ... Болярите Петър и Асен ... отхвърляне ... византийското владичество ... царуването ... Иван Асен Втори България отново заема достойно място ... европейските държави – опира ... три морета, сече свои монети, развива търговия.

- Избери сред предлозите: *от, на, за, след, при, в, сред, към, пред.*

11. Опиши разположението на предметите в:

А. твоята стая;

Б. класната стая.

- При описанието да се посочи кой предмет къде стои спрямо друг предмет, за да се използват точните предлози. Работете по групи.

12. Състави изречения към картинката, като се стремиш да употребиш повече предлози.

БАЩИН ЗАВЕТ

ПРИЛАГАТЕЛНО ИМЕ. ОБРАЗУВАНЕ НА ПРИЛАГАТЕЛНИТЕ ИМЕНА

1. Прочети текста. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

МАЙЧИНА ЛЮБОВ

Имало едно време едно бедно селско семейство. То живеело близо до града Кесон. Мъжът работел нивите на своя богат съсед, а жена му пекла хлебчета от оризово брашно за продан. Така живеели те и едва свързвали двата края.

Имали един син на име Хан Сек Бон, когото обичали повече от живота си. Семейството на бедняка било задружно, докато не ги сполетяло непоправимо нещастие. Бащата се разболял от тежка болест и умрял. Като умираше, той поръчал на жена си:

— Нека нашият син стане учен човек и тогава всички ще го уважават.

Жената обещала на умираещия си мъж да изпълни последната му воля.

Когато Хан Сек Бон навършил седем години, неговата майка казала:

— Време е вече да изпълним волята на баща ти. Предстои ти да минеш в учение десет години. През тия десет години ти ще се запознаеш с хиляда йероглифи, ще научиш наизуст от хубави по-хубави стихове, ще изучиш медицината и ще прочетеш много книги от философите. След това ще можеш да издържиш изпит в Сеул и ще станеш учен човек, както искаше баща ти.

Хан Сек Бон отишъл да се учи в Кесон, а майка му останала сама в малката си къщичка. Никой в нейното село не правел по-хубави хлебчета от оризено брашно. Нейните хлебчета били вкусни и красиви, винаги еднакви, гладки, пухкави. И затова всички съседни купували само от нея такива хлебчета.

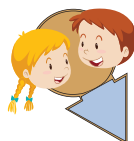
Корейска народна приказка

Речник

Кесон, Сеул – градове в Корея

йероглифи – корейски писмени знаци

1) Какво готвела за продан майката на момчето Хан Сек Бон?

Избери верния отговор:

А. пасти; Б. кифлички; В. ориз; Г. хлебчета.

2) Какво поръчал бащата на жена си? Избери верния отговор:

А. да пази сина си вкъщи; Б. да учи сина си да пече хлебчета;
В. да прати сина си да учи; Г. да прати сина си да работи.

3) На колко години момчето Хан Сек Бон тръгна от вкъщи за да учи в града? Избери верния отговор:

А. на 14; Б. на 7; В. на 10; Г. на 15.

4) Представи себе си на мястото на момчето, когато трябваше да напусне родния дом. Какви чувства щеше да изпитваш?

2. Прочети стихотворението. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

ДАЛЕЧЕН КРАЙ

Далечен край,
Буджашко родно село,
облъхнато от мирис на шибой,
пламтиш ти сред девойките със песен
и плискаш поглед в синия покой.

Тъчеш ти денем сребърната прежда,
а нощем звездни тръпки ти редиш.
И житен клас ти слагаш със надежда
край почернелите от скръб бразди.

И няма пак натам да се завърне
момчето сухо, дълго като стрък.
А само във душата му ще звънка
гласът на онзи селски пѣдпѣдѣк.

Петър Бурлак-Вълканов

Речник

Речник шибой – вид пролетно и лятно цвете, както и неговият цвят, който има приятна миризма

пѣдпѣдѣк – малка сива прелетна птица, която издава звук, според който е образувано името ѝ

- 1) В кой край се намира родното село, за което говори поетът?
- 2) Каква информация за заниманията на селските жители получаваш от съдържанието на стихотворението?
- 3) Защо поетът тъгува?
- 4) Извади от стихотворението словосъчетанията на прилагателните имена със съществителните. Определи рода и числото им.
- 5) Прочети стихотворението като пропуснеш прилагателните имена в него. Каква е разликата?
- 6) Кои прилагателни имена в текста са в преносно значение?

3. Промени по род и число прилагателните имена, за да ги свържеш със съществителните имена.

роден
{

 край
земя
село

дълъг
{

 път
приказка
име

син
{

 цвят
небе
цветя

4. Попълни пропуснатите думи в определението за прилагателните имена.

Прилагателните имена са части на речта, които откриваме с въпросите:

Какъв? ? ? ?

Когато се свързват със съществителните имена, прилагателните имена се съгласуват с тях по и по число.

5. От кои думи са образувани следните прилагателни имена:

родно, сребърна, звездни, житен, селски

- Посочи прилагателни имена в стихотворението от задача 1., които не са образувани от други думи.

Непроизводни, първични, прилагателни имена, например: *син, сух, дълъг*.

Производни прилагателни имена – образуват се основно от съществителни имена с помощта на наставки, например: *роден, мързелув, сънлив, лъскав, пухест, лъчист, чичов, чудат, морски*.

Сложни прилагателни имена

от две прилагателни
имена

тъмносин

от прилагателно име
и съществително име

тъмнокос

6. Препиши думите в две колонки: непроизводни и производни прилагателни имена.

Голям, стар, сух, бодлив, сивкав, горчив, пуст, лъскава, горски, сиво.

- Подчертай корена в думите и частите, с които са образувани производните прилагателни имена.

7. Прочети изреченията и извади сложните прилагателни имена. От кои думи са образувани те?

В нашия белокаменен град се строят нови сгради. В зоологическата градина видяхме големи пъстроцветни папагали. Много чуждестранни туристи идват на българското черноморско крайбрежие. На тъмносиньото небе светят златисти звезди. Отдалеч се вижда снежнобелият връх на планината.

8. Промени рода и числото на прилагателните имена.

м.р.	ж.р.	ср.р.	мн.ч.
лунен	лунна		
стенен			
.....		особено	
свещен			

- Коментирай правописа им: Кога се пише **-нн-**? Кога се пише **-н-**?

Но!

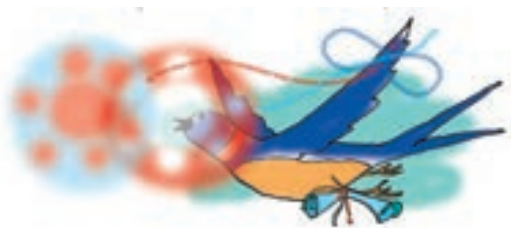
камен**н**ен – камен**н**на

въл**н**ен – въл**н**ена

9. Българският народ е създал легенда за мартеницата, която свързва двете земи – българската и бесарабската. Прочети легендата.

Хан Аспарух се готвел за тежка битка с византийците. Неговата сестра живеела в Бесарабия. Една нощ тя сънувала лош сън за брат си. Решила да му прати вест, че го дебне опасност. Написала писмо, превързала го с бял конец за крачето на една ластовица и го пратила по нея. По пътя ластовицата наранила крачето си и кръвта потекла по белия копринен конец. Част от него станала червена. Пристигнала ластовицата в България, донесла писмото на хан Аспарух от сестра му. Той го взел заедно с конца и винаги го носел като талисман със себе си. Спечелил той битката с византийците и заживял здрав и щастлив.

Оттогава станало традиция през март всички да носят мартеници.

1) Преразкажете легендата.

2) Открий прилагателните имена. Образувай с тях словосъчетания с други съществителни.

3) Как изглежда най-красивата мартеница, според тебе? Опиши я писмено.

НЯМА ВРЕМЕ ЗА ПОЧИВКА

ЧЛЕНУВАНЕ И СТЕПЕНУВАНЕ НА ПРИЛАГАТЕЛНИТЕ ИМЕНА

1. Прочети текста. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

МАЙЧИНА ЛЮБОВ

(Продължение)

Всяка вечер майката мислела за своето момче. Тя тъгувала за него и плачела. Нощем майката пресмятала след колко години, месеци и дни ще може пак да види милия си син.

Но още много дни оставали до тая среща.

И ето, че една вечер майката чула нечии стъпки край къщицата си. Тя отворила вратата и познала своя син.

Майката видяла, че Хан Сек Бон е уморен от дългия път. Поискало й се да прегърне момчето си.

Но не сторила това. Тя даже не се усмихнала на сина си, а само го попитала:

— Защо се завърна преди определеното време? Нима вече изучи всичките науки и можеш да се явиш на изпит?

Хан Сек Бон не очаквал, че майка му ще го посрещне така грубо. Той заплакал и казал:

— Аз съм много уморен. Извървах пеша много, много и не съм ял от вчера сутринта. Дай ми да ям нещо, а утре ще ти разкажа всичко.

Ах, как се искало на майката да прегърне своя син, да го целуне, да го нахрани с всичко най-хубаво, каквото имало в къщи, и да го тури да спи на рогозката! Но тя не сторила това, а пак го попитала:

— Дали вече изучи всичките науки, които трябваше да изучиш за десет години?

Синът отговорил:

— Аз изучих всичките науки, които трябва да се изучат за десет години, и затова се върнах при теб по-рано.

— Тогава вземи една четчица, туш и хартия и напиши първите десет йероглифа – каза майката.

Когато синът извадил от торбичката, която висяла на пояса му, туш и четчица, майката угасила пламъчето на светилника и каза:

— Ти ще рисуваш на тъмно, пък аз ще приготвя хлебчетата.

След малко майката се провикнала:

— Хлебчетата са готови!

Като каза това, тя пак запалила светилника. Хан Сек Бон показал на майка си своята работа. В тъмнината йероглифите излезли грозни, неравни, а на няколко места по хартията имало даже капки от туш.

Тогава майката каза:

— Виж какви са моите хлебчета.

Хан Сек Бон погледнал хлебчетата. Те били гладки, красиви, еднакви, като че ли майка му ги била правила при силна светлина.

А майката сложила ръка на главата на сина си и промълвила:

— Върни се в Кесон и си ела в къщи, когато мине определеният срок и ти изучиш напълно всичко, което трябва да знаеш.

Примолил се Хан Сек Бон на майка си:

— О, майко, позволи ми да остана в къщи поне до сутринта! Аз вървях много дни и нощи, без да спирам, и сега нямам сили да тръгна отново на такъв дълъг път.

— Нямаш време за почивка – отговорила строго майката. – Ето вземи тия хлебчета за из път – и сбогом!

Корейска народна приказка

Речник

рогозка – изплетено от слама килимче

туш – вид гъсто черно мастило (боя), използвано за писане и рисуване с перо

1) Какви чувства изпитва майката, след като синът и замина да учи? Избери верния отговор:

А. тя е весела и доволна за сина си;

Б. тя пече хлебчета и е спокойна за сина си;

В. тя плаче и тъгува за сина си.

-

Грижовната майка не спала през дългите нощи. Тя чакала малкият ѝ син да порасне и да стане грамотен човек. Умореното момче показало на майка си грозните, неравни йероглифи, изписани на бялата хартия. Строгата майка подлагала нетърпеливия си син на строго възпитание.

бели**те** цветов

-Те – за МН. ч.

3. Препиши изреченията. Открий подложите. Кои части на речта са те?

Мързеливият къща не храни. Глупавият за умен се смята. Страхливият и от сянката си се плаши. Умният в яда се познава.

- Подчертай определителния член в подложите. Пълен или кратък е той?

4. Попълни пропуснатите думи в определението за членуването на прилагателните имена.

Когато подлогът е изразен с прилагателно име от мъжки род, единствено число, членува се с член. Когато прилагателното име не е подлог, членува се с член.

5. Избери вярно определителния член в думите. Запиши текста.

ЕДНО ВРЕМЕ

Черния/ят жребец беше във вражда с белия/ят. Белия/ят беше малко затлъстят, а черния/ят беше млад и буен. Един ден жребците се сбиха. Черния/ят като змия се впи в белия/ят. И черния/ят, и белия/ят се обливаха в пот и кръв. Ето че белия/ят се изтощи и удари на бяг.

Йордан Йовков

6. Прочети текста.

През пролетта в Молдова няма **по-красиво** място от Сахарна. Това е **огромен** парк на **десния** бряг на река Днестър. **Гъсти** гори са разположени по течението на река Сахарна, която е много **по-малка** от Днестър. Тук, под ясното небе, се зеленее **живописна** клисура. Растителността е **разнообразна**: вековният дъб стои гордо и непоклонимо; **нежната** липа пръска наоколо **упоителен** аромат; **грациозната** акация полюлява **бели**те си цветове. На много места по реката природата е сътворила **красиви** водопади. **Най-големият** е **висок** четири метра и **широк** шест метра. В скалите гнездят **най-гордите** птици – орлите.

Речник

клисура – тесен планински проход, дефиле

- 1) Определи вида му, като избереш от табличката верния отговор.

повествование
описание
разсъждение

- 2) Запиши в колонка словосъчетанията от прилагателни и съществителни. За кои признаци на предметите се говори като за познати, известни? По какъв начин в българския език се означават познатите признаци на предметите, за да се отличат от тези, които се назовават за пръв път?

- 3) Сравни изреченията. По какво се отличават те?

Дъб**ът** стои гордо.
Акация**та** полюлява
цветовете**те** си.

Вековния**ят** дъб стои гордо.
Грациозната акация полюлява
белите**те** си цветове.

- Открий степенуваните прилагателни имена в текста.

Припомни си!

Положителна степен – **голям**

Сравнителна степен – **по-голям**

Превъзходна степен – **най-голям**

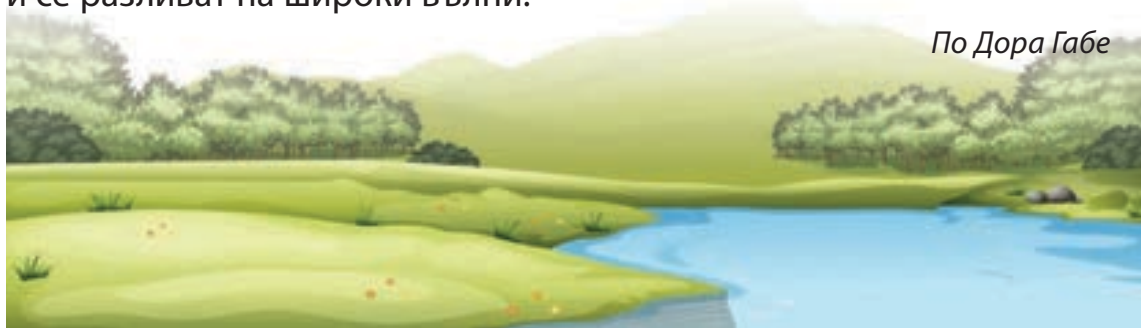

7. Открий грешките в текста. Поправи ги. Препиши текста вярно.

Хубава е Добруджа зиме но още по хубава е през пролета.

Ала най хубава е Добруджа, когато житата узреят! Нивите лъкатушат и се разливат на широки вълни.

По Дора Габе

СИЛАТА НА МАЙЧИНАТА ОБИЧ

ЛИЧНИ МЕСТОИМЕННИЯ. ПЪЛНИ И КРАТКИ ФОРМИ

1. Прочети текста. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

МАЙЧИНА ЛЮБОВ

(Продължение)

Тръгнал Хан Сек Бон в тъмнината по планинските пътеки. Тежък бил пътят към старинния град Кесон. Неведнъж планински потоци преграждали пътя му и често наблизко виели диви зверове.

Вървял Хан Сек Бон и горчиво плачел. Струвало му се, че майка му е несправедлива и жестока към него, че тя е престанала да го обича през годините, които той прекарал в Кесон.

На сутринта той развързал кърпата, в която били хлебчетата, и пак видял, че хлебчетата, приготвени на тъмно, били хубави и съвсем еднакви.

И тогава Хан Сек Бон за пръв път си помислил: „Майка ми можа да свърши своята работа на тъмно, а пък аз не можах. Значи тя върши своята работа по-добре от мене!“

Като си помислил това, Хан Сек Бон побързал да се върне в Кесон.

Минали още пет години и отново майката чула една вечер стъпки пред своята къщица. Тя отворила вратата и пак видяла сина си.

Хан Сек Бон протегнал ръце към майка си, но майката казала:

— Всичките ли науки изучи, сине, че се връщаш в къщи?

— Всичките – отговорил синът.

И като извадил хартия, туш и четчица от торбичката си, той угасил светилника.

След десет минути Хан Сек Бон казал:

— Може да запалиш светилника!...

Майката осветила стаята и се приближила до сина си. Тя видяла пред себе си лист хартия, изпълнен с йероглифи. Всичките йероглифи били четливи, хубави и съвсем еднакви.

И тогава майката се провикнала:

— Как съм те чакала, сине! Колко мъчно ми беше за тебе! Чакай да ти се нагледам, чакай да те притисна до гърдите си!

...Минали години и Хан Сек Бон станал знаменит учен. Когато неговите ученици го питали как е станал такъв учен, Хан Сек Бон отговарял:

— Майчината любов ме научи да нямам милост към себе си, да върша всичко добре и честно. А който върши всичко добре и честно, той може да стане такъв, какъвто поиска.

Корейска народна приказка

- 1) Какво мисли Хан Сек Бон за чувствата на майка му към него?
Прочети в текста. Прав ли е той?
- 2) След кой момент в приказката майката си позволила да покаже колко мъчно и било за детето си и как го е чакала с нетърпение? Защо преди не си позволявала да покаже любовта към детето си?

- 3) Съгласен ли си с това, че майката постъпвала строго и дори сурово със сина си?
- 4) Какво отговарял Хан Сек Бон на учениците си? Прочети думите му.
- 5) Как мислиш, правилно ли постъпват родителите, когато са строги към теб?
- 6) В стара Корея учението и образованието са били на голяма почит. Как мислиш, в съвременния свят важно ли е образованието? Трябва ли да полагаш много усилия и старания да учиш?

Приказката е безценен източник за изучаване на живота, традициите и обичаите на един народ.

2. Прочети разказа на ученичка от четвърти клас.

Ципово... **На мене** това название нищо не ми говореше. **Ние**, учениците много се зарадвахме, когато учителката предложи **на нас** да отидем на екскурзия в Ципово. Не мислехме, че само на 70 километра от Кишинев се намира царството на природните красоти. **На тях** посветихме деня си. Дълго стоях около водопадите. Поглъщах ги с очи. Пръскаха ме кристални водни капчици.

Те блестяха с цветовете на дъгата. А скалите със своите причудливи форми са истинско чудо на природата. **На нас** не ни се тръгваше обратно. Обещахме си отново да дойдем в този чудесен кът. Обикнах го завинаги.

- 1) Каква е темата на текста? Озаглави го.
- 2) Разкажи за красивите природни кътчета на Молдова, които познаваш.
- 3) Как се наричат подчертаните в текста думи?

Припомни си!

Лични местоимения – думи, които заместват имената на лицата и предметите, споменати вече в текста, за да се избегне повторението.

Личните местоимения се менят по лице, по число и по падеж, а в трето лице единствено число и по род.

Думите АЗ, ТИ, ТОЙ, ТЯ, ТО, НИЕ, Вие, ТЕ са лични местоимения в **именителен падеж**. Заместват имена на лица или предмети, които изпълняват службата на **подлог** в изречението.

Сравни:

Иван отиде на екскурзия.

Катя обича природата.

Детето тича.

Иван и **Катя** отиват на екскурзия.

Той отиде на екскурзия.

Тя обича природата.

То тича.

Те отиват на екскурзия

Освен за именителен падеж, личните местоимения имат форми за **винителни** за **дателен падеж**.

Местоименията са във винителен и в дателен падеж, когато в изречението заместват думи от **групата на сказуемото**.

3. Разгледай изреченията:

Поканиха **мене**. **Кого** поканиха? (**винителен падеж**)

Казаха **на мене**. **На кого** казаха? (**дателен падеж**)

Лични местоимения за винителен падеж

ед. ч.

1. л.	мене
2. л.	тебе
3. л. м. р.	него
ж. р.	нея
ср. р.	него

мн. ч.

1. л.	нас
2. л.	вас
3. л.	тях

Лични местоимения за дателен падеж

ед. ч.

1. л.	на мене
2. л.	на тебе
3. л. м. р.	на него
ж. р.	на нея
ср. р.	на него

мн. ч.

1. л.	на нас
2. л.	на вас
3. л.	на тях

4. Открой личните местоимения в текста в задача 2. Определи в кой падеж са.

5. Замени подчертаните думи и изрази с форми на личните местоимения за винителен падеж.

Момчетата обичат **спорта**.

Момичетата харесват **артистите**.

Учениците разглеждат **изложбата**.

Поканиха **тебе и Иван** на екскурзия.

Повикаха **мене и Иван** при директора.

6. Замени подчертаните думи и изрази с форми на личните местоимения за дателен падеж.

Разказах всичко на **Мария**.

Занесох мляко на **баба и дядо**.

Мама купи ройлери на **мене и брат ми**.

Говоря на **тебе и Иван**.

7. Редактирайте текста чрез заместване.

Град Сороки е един от най-старите градове в Молдова. Сега градът е на шесто място в Молдова по броя на населението. Името на града за пръв път се споменава през 3. век от новата ера. Към края на 12. век в града, на брега на река Днестър, била построена нова крепост. Крепостта няколко пъти била разрушавана. В средата на 16. век крепостта била възстановена от владетеля Петру Рареш – син на Штефан чел Маре.

8. Прочети изреченията. Определи падежните форми на подчертаните местоимения.

На мене това название нищо не **ми** говореше.

Тях ги оглъщах с очи.

Него го бикнах завинаги.

Личните местоимения в **именителен падеж** имат само **по една форма**. Във **винителен** и в **дателен падеж** личните местоимения имат **по две форми** – **пълна и кратка**.

Лични местоимения за винителен падеж

пълни форми

ед. ч.

1. л.	мене
2. л.	тебе
3. л. м. р.	него
ж. р.	нея
ср. р.	него

кратки форми

ме
те
го
я
го

мн. ч.

1. л.	нас
2. л.	вас
3. л.	тях

ни
ви
ги

Лични местоимения за дателен падеж

пълни форми

ед. ч.

1. л.	на мене
2. л.	на тебе
3. л. м. р.	на него
ж. р.	на нея
ср. р.	на него

кратки форми

ми
ти
му
й
му

мн. ч.

1. л.	на нас	ни
2. л.	на вас	ви
3. л.	на тях	им

В българския език едновременно могат да се използват пълните и кратките форми на личните местоимения.

Него го разбират. **На мене** ми говорят.

- 9.** Определи в кое изречение формата за лично местоимение е употребена правилно.

А. Мене ме боли глава.

Б. Аз ме боли глава.

- 10.** Попълни изреченията. Замени пълните форми на личните местоимения с кратки.

На нея ѝ подариха красива рокля. – Подариха красива рокля.

На мене ми купиха компютър. – Купиха компютър.

Мене ме похвалиха. – Похвалиха

Тях ги поканиха на рожден ден. – Поканиха На рожден ден.

- 11.** Състави въпросителни изречения към текста *Майчина любов*, като използваш следните въпросителни думи: *Кой? Какво? Как? Къде? Защо? Колко?*

СЛЪНЦЕТО ГРЕЕ ПО-СИНО

ГЛАГОЛ. ЛИЦЕ И ЧИСЛО НА ГЛАГОЛА

1. Прочети стихотворението. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

ЦВЕТЪТ НА ЛЯТОТО

Цветът на лятото зелен е –
зелени знамена в полята
са дървесата, разлюлени
от утринен прохладен вятър.

Цветът на лятото и син е –
синеят небесата ведри,
синеят и цветя в градини,
и язовири с риба щедри.

Цветът на лятото е златен –
златеят зрелите пшеници
и вред в простора необятен
разпръсва слънцето жълтици.

Цветът на лятото е пъстър
като дъгата – сърп над нива.
Където да посоча с пръста –
цветистото лято се разлива!

Асен Босев

- 1) С кои цветове поетът рисува лятото?
- 2) Избери един от цветовете и нарисуйте „своето“ лято. Към кои стихове ще се обърнеш за помощ?

- 2. Прочети стихотворението. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.**

ЧЕРЕШИ

Догдето май наоколо цъфтеше,
узря несетно нашата череша.

Погледай как сред листите ѝ свети
сега лъчът червен на плодовете.

Очаквай после алени малини,
кайсии златни, сливи тъмносини.

Ту алени, ту розови, ту бели,
след туй ще видим ябълките зрели.

Че всички те са чудни, не отричам,
но първите череши най-обичам.

По-лошо е, че свършват много рано,
презряват често даже необрани.

Тогава аз по ствола се катеря,
дано добри черешки да намеря.

Никола Фурнаджиев

- 1) Какво носи лятото на детето?
- 2) В пряко или в преносно значение е употребен глаголът *цъфтеше*?
- 3) Запиши в колонка глаголите от стихотворението.
- 4) Определи лицето, числото и времето на глаголите от стихотворението.

Припомни си!

Глаголът е дума, която означава действие (или състояние) на предмета, което се върши във времето от определено лице.

Глаголите се изменят по лице.

Глаголната форма (окончанието) посочва лицето, което извършва действието. Едновременно окончанието посочва числото на действащите лица – единствено или множествено

- 3.** Формите на глаголите за 1., 2., 3. лице, единствено и множествено число можем да определим без да употребяваме личните местоимения:

Единствено число			Множествено число		
1. лице	Аз	гледа-м	Ние	гледа-ме	този, който говори
2. лице	Ти	гледа-ш	Вие	гледа-те	този, на когото говорим
3. лице	Той	гледа-	Те	гледа-т	този, за когото се говори

- Всяка форма на глагола изразява едновременно лице, число и време.

Единствено число			Множествено число	
1. лице	Аз	обича-м, чет-а, свет-я	Ние	обича-ме, чете-м, свети-м
2. лице	Ти	обича-ш, чете-ш, свети-ш	Вие	обича-те, чете-те, свети-те
3. лице	Той	обича-, чете-, свети-	Те	обича-т, чета-т, светя-т

- Глаголите се изменят по време.

Например: Обичам е в сегашно време.
Ще обичам е в бъдеще време.
Обичах е в минало време.

- Формите на глагола **светя** за трите времена:

Сегашно време

светя
светиш
свети
светим
светите
светят

Бъдеще време

ще светя
ще светиш
ще свети
ще светим
ще светите
ще светят

Минало време

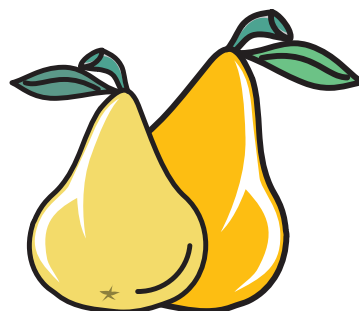
светех
светеше
светеше
светехме
светехте
светеха

4. В кое време, лице и число са глаголите?

Ще остане необрана
май че крушата пред къщи.
Викам на краниста с крана
да помогне – той се мръщи.
— Тъй ли? – рекох и веднага
взех едно пробито канче,
взех пиронче и тояга
и направих кулокранче.
между крушите се муши,
после лекичко се лашка,
цък! – и вътре падат круши.

Марко Ганчев

МОЯТА МЕЧТА ЗА ЛЯТОТО

ПРАВОПИС НА ПРЕДСТАВКИТЕ

1. Прочетете стихотворението. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

ПРЕД ВАКАНЦИЯТА

Небето грей засмяно,
ще минат малко дни
и вече ще престане п
звънчето да звъни.
Ще замълчи до есен
училището пак,
не ще минаваш весел
през неговия праг.
Ти в него много учи,
затуй си между тез,
които ще получат,
изглежда, само шест.
От радост вече скачаш
и радостен бъди,
огледай утре мача,
в къпалнята иди!
След туй върви на лагер
И там – игри, игри...
Какви неща предлагат
зелените гори!

Никола Фурнаджиев

- 1) Кои думи и кои техни форми помагат ти да разбереш, че поетът говори на някого?
- 2) Открийте глаголите, образувани с представки. С един от тях образувайте сродни думи с помощта на представки и наставки.
- 3) Посочи разликата в смисловото им значение.

Припомни си!

**Представки и наставки
за образуване на глаголи:**

Представки

до-	за-	под-
из-	на-	над-
от-	по-	раз-
пре-	при-	про-

Наставки (и окончания)

-а (я)
-е (я)
-а (м)
-ва (м), -ува (м)

- 2. Отгатни гатанката. В стихотворението се среща сродна дума на думата – отговор на гатанката.**

Кой към Слънчо все поглежда
и разпъва жълти вежди?
Кой в килийки сам отглежда
куп близначета с надежда?
Кой с килимче ги покрива

лятото в голяма нива?
Кой с бастунче се подпира
и наесен го прибират?
Но защо, деца добрички,
тъй обичате го всички?

Никола Бучов

- Запиши глаголите сставка.
- Образувай сродни глаголи на записаните, като използваш представките от таблицата.
- Състави изречения с образуваните глаголи.

- 3. Сравни глаголите по двойки. Кой глаголи са образувани сставки?**

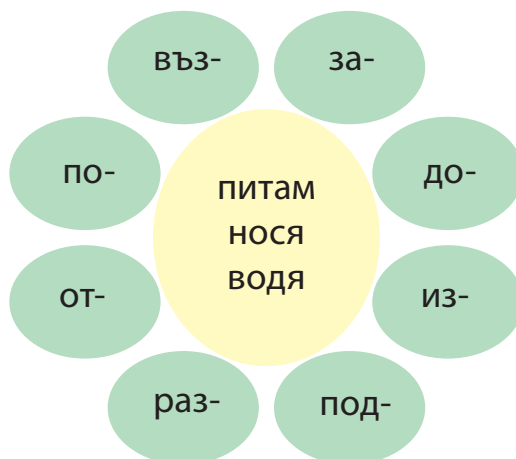
мия – умия
къпя – окъпя
пиша – опиша

чистя – очистя
служи – услужа
жиля – ужиля

- Обясни разликата в значението на двойките думи.

4. Образувай глаголи с представките и ги запиши.

- Състави изречения с три от образуваните глаголи.

Припомни си!

Както и да се изговарят, представките винаги се пишат по един и същи начин:

изговарям, изписвам, разделям, разказвам, надничам, надписвам, подвързвам, предричам, представям

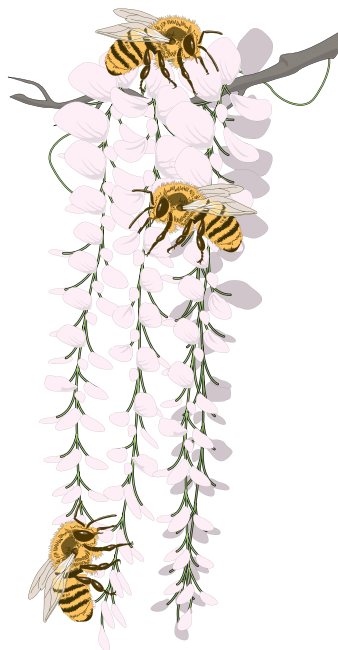
5. Постави пропуснатите букви. Обясни избора си.

В р...цъфтелите акации
бели гроздове висят.
Рой пчели по тях накацали,
весело с крилца зв...нят.

И към кошера ...тлитат те,
натоварени с нектар.
С пресен мед и...пълва питите
медоносният им дар.

* * *

Слънцето и...чезна
в облачната бездна.
Оле-ле, къде е?
Кой ще ни ...грее?

ЛЕТНИ РАДОСТИ

СЕГАШНО И БЪДЕЩЕ ВРЕМЕ НА ГЛАГОЛИТЕ

1. Прочети стихотворението. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

ЛЕТЕ

Радостите летни тъй са много,
че не могат да се изброят.

Нямаме училищни тревоги,
слънце грее, хубав е светът.

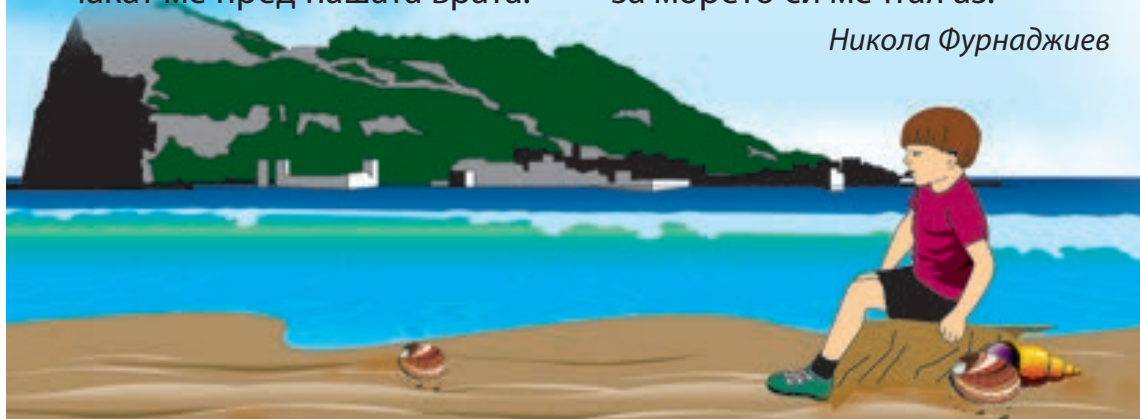
С топката навънка лудо бягай
и играй, догдето се стъмни!

Вечерта пък раницата стягай
и на излет сутринта тръгни!

Вече аз съм волен, време имам.
Нови книги мога да чета.
Толкова другарчета любими
чакат ме пред нашата врата.

Гдето искаш, там сега отивай!
Има чудни кътчета по нас.
Но дори в минути най-щастливи
за морето си мечтая аз.

Никола Фурнаджиев

- 1) Какви радости очакват момчето през лятото в стихотворението?

- 2) Какво очакваш от лятото? На какво се радваш? Разкажи с 3-4 изречения.

- 3) Запиши глаголите от стихотворението в тяхната речникова форма – 1. лице, единствено число, сегашно време.

- 4) Посочи окончанията на глаголите във формите за 1., 2., и 3. лице единствено и множествено число, сегашно време.

Припомни си!

1. Аз	мечта-я	бро-я	бяга-м
2. Ти	мечтае-ш	брои-ш	бяга-ш
3. Той, Тя, То	мечтае-	брои-	бяга-
1. Ние	мечтае-м	брои-м	бяга-ме
2. Вие	мечтае-те	брои-те	бяга-те
3. Те	мечта-ят	бро-ят	бяг-ат

2. Помогни си с таблицата и промени окончанията на глаголите в сегашно време:

мечтая, броя, бягам

Припомни си!

Когато **основната (речниковата) форма** на глагола (**1. лице, единствено число, сегашно време**) има окончание **-А** или **-Я**, в 1. лице множествено число изговаряме и пишем **-М**:

мог**а** – мож**ем**; мечт**ая** – мечт**аем**.

Когато **основната форма** на глагола има окончание **-М**, в 1. лице, множествено число изговаряме и пишем **-МЕ**:

им**ам** – им**аме**; чака**м** – чака**ме**.

3. Определи, в кое лице и число са глаголите в простите изречения.

Шумят вълните. Блестят огньовете. Звучат песни. Крещят чайките.
Плуват лодките.

- Запиши глаголите в речниковата им форма – 1. лице, единствено число, сегашно време. Подчертай окончанията.
- Разпространи всяко изречение с второстепенни членове на изречението и запиши ги.

Припомни си!

Окончанията **-А, -АТ; -Я, -ЯТ** в **ударена** и в **неударена сричка** винаги се изговарят с гласна **-Ъ**:

чет**а**, чет**ат** [чет**ъ**, чет**ъ** т]

мечт**ая**, мечт**аят** [мечт**айъ**, мечт**айъ** т]

мо**ля**, мо**лят** [мол**ъ**, мол**ъ** т]

4. Прочети стихотворението. Открийте глаголите в бъдеще време.

Под облаче от пеперуди
между тревите тичай ти –
глухарче там ще те учуди
и мравка ще те възхити.

Закрачил сред прахта кафява
на някой междуселски път,
ще чуеш как се приближава
със син и влажен гръм дъждъ

Иван Цанев

- Препиши глаголите в бъдеще време. На всеки глагол промени формата от положителна в отрицателна. Помогни си с таблицата:

Аз няма да почивам. – Аз не ще почивам.
Ти няма да почиваш. – Ти не ще почиваш.
Той (тя, то) няма да почива. – Той (тя, то) не ще почива.
Ние няма да почиваме. – Ние не ще почиваме.
Вие няма да почивате. – Вие не ще почивате.
Те няма да почиват. – Те не ще почиват.

ТОВА СЕ СЛУЧИ ПРЕЗ ЮЛИ

ПРОСТИ МИНАЛИ ВРЕМЕНА НА ГЛАГОЛИТЕ

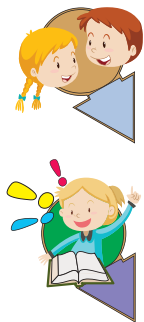
1. Прочети текста. Отговори на въпросите след него.

Стъмваше се. Морна хлад появаше от долините на планината. Аз вървах сред борове, които забиваха островърхи корони в небесния купол. Достраша ме. В ръката ми тежеше кошница с малини. До мен крачеше верният Рекс...

За миг спрях и се огледах. Нещо странно привлече вниманието ми. Някакво лъскаво, люспесто тяло пълзеше пред мен... Змия! Заплаках от ужас. До мен лаеше Рекс.

По Петя Дубарова

- Кога се извършва действието в разказа? В кое време са глаголите?

Действията, извършени в миналото (преди момента на говорене) могат да се изразяват с различни минали времена. В текста срещаме две от тях – минало свършено и минало несвършено време.

Минало свършено време – изразява минало действие, което е извършено преди момента на говоренето.

Вчера аз четох книга, после ходих на гости при приятеля си.

Минало несвършено време – изразява минало действие, за което не се знае, дали е прекратено, или продължава в момента на говоренето.

Когато аз четях тази книга, никъде не ходех.

Форми за минало свършено и за минало несвършено време

ЧЕТА		ХОДЯ		ГЛЕДАМ	
минало свършено време	минало несвършено време	минало свършено време	минало несвършено време	минало свършено време	минало несвършено време
чето-х	четя-х	ходи-х	ходе-х	гледа-х	гледах
чете	чете-ше	ходи	ходе-ше	гледа	гледа-ше
чете	чете-ше	ходи	ходе-ше	гледа	гледа-ше
чето-хме	четя-хме	ходи-хме	ходе-хме	гледа-хме	гледа-хме
чето-хте	четя-хте	ходи-хте	ходе-хте	гледа-хте	гледа-хте
чето-ха	четя-ха	ходи-ха	ходе-ха	гледа-ха	гледа-ха

2. Разгледай таблицата на формите на глаголите.

- В кое лице и число окончанията за минало свършено и минало несвършено време са еднакви?
- В кое лице и число и в кое време няма окончания?

Минало свършено време			Минало несвършено време		
	ед. ч.	мн. ч.		ед. ч.	мн. ч.
1. лице	-х	-хме	1. лице	-х	-хме
2. лице	няма	-хте	2. лице	-ше	-хте
3. лице	няма	-ха	3. лице	-ше	-ха

3. Запиши в две колонки глаголите от разказа на Петя Дубарова от зад. 1.: глаголи в минало свършено време и глаголи в минало несвършено време.

- Подчертай окончанията им.

4. Прочетете откъса от разказа на „Огледален свят“. Определете времето на глаголите.

ОГЛЕДАЛЕН СВЯТ

Това **се случи** в ония дни, горещите, когато нашата речица **стана** тъй прозрачна, че в бистротата ѝ **се виждаха** не само рибите, но и всяка буболечка, до шия заровена в зърнестия пясък.

През нощта селцето спа спокойно. Денят **дойде** като всеки летен ден още преди изгрев слънце.

Първи го **посрещнаха** тополите. Те **бяха** толкова високи, че надничаха оттатък хоризонта и можеха да видят слънцето.

Тополите звънко **се разсмяха**. Ах, какво чудесно утро! Шипковият храст **приличаше** на облак. Крушата **напомняше** потайно място. Къпината гледаше във водата. Къщи, комини, облаци и птици – всички **се оглеждаха** във водата на рекичката.

Димо Димовски

- 1) Открийте в текста елементите на повествование и на описание.

- 2) Използвайте текста за начало на съчинение.

- 3) Обсъдете съчиненията си в класа: кой от вас е написал съчинение повествование и кой – съчинение описание?

5. Разкажи как прекара най-хубавия си ден през миналото лято. В кое време ще поставиш глаголите?

6. Отговорете писмено на въпросите:

- С какво вчера помогнах на мама в домакинството?
- С какво се занимаваше моето малко братче (сестриче), когато вчера аз излязох от дома?

ЗНАМ И МОГА

1. Прочети текста.

ПРОЛЕТНА РАЗХОДКА

Звезда е почти цяла година е по-голяма, но не е по-висока от Владе. Тя сресва косата си на път, заплита я в дълги плитки, които никога не могат да стоят спокойно върху раменете ѝ. Когато се усмихне, по лицето ѝ се раздвижват рижи лунички – те са посипали кожата ѝ, както златният прашец е посипал цветята.

Звезда иска да тръгнат към гората, както сама се изразява – „да отидат на гости на пролетта“...

Звезда, Владе и Пейо тръгват по пътеката към гората.

— Просто ти се чудя, Владимире, как можеш и сам да се разхождаш?

— Защо не, интересно е!

По Георги Струмски

1) Открий в текста членуваните съществителни имена.

Орпедели рода, числото и определителния член им.

2) В подчертаното изречение намери подлог и сказуемо.

2. Прочети текста.

КАКЪВ Е ТОЗИ ГРАД ОТ БЯЛ КАМЪК?

Тихи пролетни градини, розов цвят на праскови и чудни дворци сред градините. Прохладните фонтани оросяват нежната тънка трева и къпят мраморните статуи. Сребърни птици летят над дърветата, чуруликат и техните малки гласове глъхнат в облачния дим. Висока крепостна стена от гранит със стройни червени бойни кули опасва съкровището, което векове са трупали сред полето. Два огромни лъва от бронз с жадни очи стоят пред широко отворената порта, която извежда на юг, и гледат към равното поле. А полето се надига и вълнува като море пред буря, като градоносен облак.

Ангел Каралийчев

1) Прочети думите и изразите от текста, които правят картината по-ярка и по-образна.

2) Описание или повествование е този текст?

3) Препиши от текста всички прилагателни имена заедно със съществителните, към които се отнасят. Определи род и число на думите във всяко словосъчетание.

3. Прочети текста.

из „ЛУДО – ПОЛУДЯЛО“

Рукна в планината дъжд и от склона изведнъж под измокрените плочи извор буен заклоочи. И над влажната, гора той просветна и **заблика** по полянката с иглика... После малко се пощура из скалистата клисура, с пенести води преля над широката скала, два-три камъка **отвлече** и по сипея се свлече.

Там на склона, горд и строг, от скалите по-висок, **вдигаше** се строен бор. Духна над гората вятър, трепна боровият шатър, **шумна** с клоните си в хор.

— Хей, ти, лудо-полудяло, накъде **си** залетяло! С тия кипнали води **ще направиш** сто беди!

Но потокът, в път унесен, отговори му с песен:

— Всичко съхне, **вехне**, крее и за капка дъжд жаднее. Хей, затуй съм полетял, пенести води разлял....

Ем. Коралов

1) Препиши в колонка подчертаните глаголи. Определи времето, лицето и числото им.

2) Напиши синоним на глагола *заклоочи*.

3) Запиши всичките форми на спомагателния глагол *съм* в минало и бъдеще време.

4) Потърси в тълковния речник значението на думите *крее* и *шатър*.

ДА ПОЛЕТИМ С МЕЧТИТЕ

ПРЕГОВОР НА ИЗУЧЕНОТО В 4. КЛАС

1. Прочети стихотворението. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

МЕЧТА

Поисках да бъда за пример момиче,
поисках да мога да бъда звезда.
Поисках да мога да чета без да сричам,
поисках още много примамливи неща.

Поисках да мога да летя като птица.
Толкова трудно дали е това?
Да мога във шепа всяка звездица
да стисна с мойта малка, детска ръка.

Аз искам толкова много от целия свят,
голям, като кораб и мек, като хляб.
Аз искам знание, колкото цяло море,
и вечно да бъда дете!

Аз искам да търся всяка малка частица
от пъзела вечен, наречен „живот”.
Аз искам да казвам със широка усмивка,
че дете съм на силен народ!

Гергана Николова

1) Какви са мечтите на детето в началото на стихотворението и за какво мечтае в последния стих?

2) Кои от мечтите на детето съвпадат с твоите?

3) За какво мечтаеш ти? Запиши 3-4 изречения.

2. Прочети стихотворението. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

КОГАТО ДЕТЕТО МЕЧТАЕ

Когато детето мечтае,
мечтите из детската стая
подскачат, въздишки преплитат
и после отлитат, отлитат.

Едната мечта е далечна,
а другата – плаха и млечна.
Припряната, щура и смела,
рисува въздушна дантела.

Когато детето мечтае,
мечтите из детската стая
подскачат, въздишки преплитат,
и после отлитат, отлитат.

Мечтата е нещо красиво,
чудато и нетърпеливо.
Зад спуснати клепки живее
и разни вълшебства умее.

Ти щом я пошушнеш в кревата,
молитва е вече мечтата
и свои пътечки чертае,
и сбъдната грее накрая.

Мая Дългъчева

1) Каква е мечтата според стихотворението?

2) С какво сравнява мечтата поетесата?

3) Намери глаголите, които показват „действията” на мечтата, какво умее тя.

4) Какво трябва да правиш своята мечта да се сбъдне? Отговори с 2-3 изречения.

ЩЕДРОСТ ОТ СЛЪНЦЕТО

УПОТРЕБА НА ГЛАГОЛНИТЕ ВРЕМЕНА

- 1.** Прочети текста. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

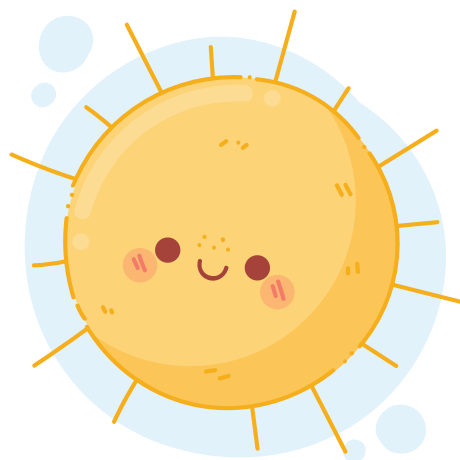
СЛЪНЦЕТО И ОБЛАКЪТ

Слънцето пътуваше из небето весело и победоносно върху своята огнена колесница. То хвърляше лъчи по всички посоки. Един облак с буреносен характер беше много недоволен от това и сърдито мърмореше:

— Прахосник, разсипник! Хвърляш на вятъра лъчите си. Ще видим в края колко ще ти останат!

Всяко зърно, което зрееше в лозята, си открадваше по един лъч на минута или дори по два. И нямаше стръкче тревичка или паяк, или цвете, или водна капка, които да не вземаха от лъчите, колкото им трябва.

— Оставяй, оставяй да те ограбват всички: ще видиш как ще ти се отблагодарят, когато няма да има какво повече да ти откраднат.

Слънцето продължаваше весело своето пътешествие, подаряваше своите лъчи с милиони и милиарди, бе да ги брои.

Чак на залез преброи лъчите, които му останаха: и виж ти, не му липсва нито един лъч. Облакът от изненада се превърна в град и се изсипа. Слънцето весело се гмурна в морето.

По Джани Родари

1) Как са представени героите в приказката?

- А. чрез епитети
- Б. чрез сравнение
- В. чрез олицетворение

2) Какъв е облакът?

- А. спокоен и усмихнат
- Б. намръщен и завистлив
- В. щастлив и доволен

3) Какво е слънцето?

- А. зло и отмъстително
- Б. заядливо и грубо
- В. радостно и щедро

4) Състави кратък разказ за облака. Използвай ключовите думи.

Ключови думи:

буреносен мърмори завистлив груб изненада се

5) С какви думи от текста можеш да докажеш, че слънцето е добро и щедро?

6) Как е възнаградено слънцето за своята добрина?

7) Защо облакът изчезва?

8) Каква е поуката в приказката?

2. Открий глаголите, които не са на мястото си.

Минало несвършено време: броеше, ограбват, мърмори, пътува-ше, умива, носеше.

Сегашно време: мечтае си, казва, мигна, полетя, казва, рисува.

Бъдеще време: ще изсипе, изгледа, ще спи, изми, ще остави, хвърли.

3. Постави липсващите представки. Препиши изреченията.

Мракът стъпи мястото на деня. Моля те да ми служиш със своя химикал.

Пред колата внезапно скочи заек. боричкаха се две мечета. Момчетата скачаха през огъня. слушай се в дивната песен на славея!

- Подчертай глаголите. Определи глаголното им време.

4. Прочети стихотворението. Намери пропуснатите глаголи от думите за попълване.

РОЖДЕН ДЕН

За рождения ми ден
Ето как применен.
Татко ми здраве,
Мама торта ми
Аз й свещичките,
Лесно всичките.
..... гостите. Ура! –
Моят празник ги събра.

Евгения Попова

Думи
запопълване:
направи
съм
пожела
идват
ще издухам
поставих

- Запиши стихотворението с попълнените глаголи красиво и четливо.

5. Прочети текста. Открий глаголите. Замени сегашно време с минало свършено.

Аз и семейството на братовчед ми отиваме на море в Созопол. Настаняваме се в хотела и излизаме на балкона, за да се полюбуваме на морския пейзаж. Точно срещу нас на комина на съседната къща кацат три чайки – майка и двете ѝ деца чайки. Птицата излита, за да намери храна. Тя е много красива!

- Запиши получения текст.

БЕЗ МЪКА НЯМА НАУКА

ПРАВОПИС НА ДУМИТЕ

1. Прочети приказката. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

ЛЯСТОВИЦА И ВРАБЧЕ

Една лястовица си направила гнездо под стряхата на една къща и измътила лястовички. На покрива на същата къща, под една керемидка, направило си гнездо и едно врабче и си измътило врабчета.

Но години наред врабчето все го сполитало нещастие – котката издебвала малките врабченца и ги изяждала, или пък лоши деца ще ему откраднат яйчицата. Натъжено гледал врабецът как на близката слива лястовичката учи лястовичетата да хвърчат, да правят гнезда и да си помагат.

Завидял врабецът на лястовичката. Веднъж той й казал:

— Блазе ти, сестро лястовичке, че всяка година си отглеждаш пиленцата, пък моята домакинка само мъти, цвърка, вика, а не може да ги изгледа. Кой знае откого сме прокълнати.

— А бе, врабчо, от никого не сте прокълнати. Направете си добре гнездото, за да не го достигат деца и котки и да не ви правят пакости.

Като чул това, врабецът помолил лястовичката да го научи да си направи гнездо.

— Ела с мене, ще те науча – казала лястовичката. Тя отвела врабеца край реката, в една тиня.

— Хайде сега, направи като мене, вземи с човката си кал за гнездото.

— А, виждам, сега знам, знам, дребна работа било това – рекло врабчето и литнало заедно с лястовичката, без да вземе в човката си малко кал. Като дошли до гнездото на лястовичката, тя лепнала калта на гредата.

— Ей така ще я залепиш – казала тя.

— Видях, видях, лесно било да се лепи кал на гредата – казало врабчето.

Много пъти ходила лястовичката на реката, много пъти носила кал и лепила по гредата. Ходило с нея и врабчето, но нищо не вземало, а само викало: „Знам, знам“.

Когато лястовичката налепила ред кал, почнала да лепи и ред сламки. После пак – ред кал, пак ред сламки. При всяко лепене на кал или сламка, лястовичката все учела врабчето как да лепи, за да го научи, как да си прави гнездото, но врабчето все казвало: „Знам де, знам“.

— Ей, съседе, само с казване „знам“ ти никога не ще си направиш здраво гнездо като моето, защото не ти се ще да потопиш човката си в калта. Без мъка няма наука, побратиме! Ето затова не можеш да изгледаш челяд като мене!

Българска народна приказка

- 1) Къде си крие гнездото лястовичката и къде свива гнездото си врабчето?
- 2) За какво се натъжило врабчето?
- 3) Как лястовичката учела врабчето да си прави гнездо?
- 4) Какво правело врабчето?
- 5) Какво казала лястовичката накрая?
- 6) Каква е поуката в приказката? Намери в текста думите и прочети ги.
- 7) Състави план на приказката и извади от текста опорни думи към всяка точка от плана.
- 8) Преразкажи приказката по опорните думи.

Когато преразказваш:

- преразказва се съдържанието на приказката
- избягва се употребата на пряката реч
- не се правят разсъждения, изводи и обобщения

2. Избери вярната буква. Запиши думите.

дО/Умакия, враБ/Пче, челяД/Т, съсеД/Т, пО/Улетяло, криВ/Ф,
иЗ/Сгледа, кА/Ълта

3. Прочети стихотворението. В подчертаните думи има разлика между изговор и правопис. Обясни правописа им. Правописът на кои от тези думи трябва да се запомни.

ЩЪРК

Топъл март пристигна тук.

Всеки чака гост от юг.

Хвърка

Щърка

Чак до Нил.

Сбърка

Щърка

края мил.

— Леле,

где ли

кривнах врат?

— Грешно,

смешно,

тъй е, брат,

щом по жабешкия глас

пътем не свериш компас.

Николай Зидаров

- Нарисувай илюстрация към стихотворението.

4. Запиши прилагателните имена в женски род.

м.р.

ж.р.

радостен –

доблестен –

лунен –

м.р.

ж.р.

свещен –

конен –

каменен –

- Към всяко прилагателно име подбери по едно съществително. Съгласувай думите по род и число.

5. Поправи грешките при членуването на съществителните имена от мъжки род. Запиши изреченията вярно.

Облака се разсърди на слънцето. Учителката похвали ученикът. Ученика поздрави учителката. Компас ни показва пътят. Учителя пише с моливът. Пътника вървя през денят. Вятъра събори покривът. Царя седна на коня.

6. Открий грешките в текста. Напиши вярно сгрешените думи.

Това патешествие беше савсем различно от фсички устанали. Първо нашата малка чирупка лотчица беше тешко натуварена. Петима възрасни маже и трима от тях – над метар и осемдесет високи.

Второ, идваше отливат – течение, което отиваше на запат през басейна и после на юк към мурето... Ако оставехме тичението да ни носи, щяхме да излезем на брега до двете гулеми лотки, кадето пиратите можеха да се появът всеки мик.

Робърт Луис Стивънсън

- Напиши вярно сгрешените думи.
- Открий глаголите в текста. С всеки от тях състави ново изречение, като можеш да промениш времето, лицето и числото на глагола.
- Със следните въпросителни думи състави и запиши въпросителни изречения към текста: *какво, кой, колко, къде*.

СЕЗОНИТЕ

ИЗРЕЧЕНИЕ

1. Прочети текста. Отговори на въпросите след него и изпълни задачите.

ИСТОРИЯ ЗА СЕЗОНИТЕ

Когато дошло Лятото, Пролетта още не си била отишла. Лятото ѝ донесло огромен букет лалета и рози и казало:

— Обичам те, мила Пролет, повярвай ми, не си отивай, остани с мен!

Пролетта изобщо не го погледнала, обърнала се и си отишла. Тя не обичала Лятото. Лятото така се разстроило, че вдигнало висока температура. Станало му много горещо и лъчите му започнали да парят и да горят всичко, до което се докосвали. Но минало известно време и дошла Есента, която обичала Лятото.

— Не си отивай, остани с мен, аз те обичам, мило Лято! – казала Есента и го обсипала от главата до петите с най-различни плодове и зеленчуци.

Лятото все още обичало Пролетта, така че не обърнало никакво внимание на Есента и бързо си заминало. Есента заплакала и толкова

дълго плакала, че измокрила горите и полята, улиците и площадите, къщите и пътищата. Тя тъгувала от сутрин до мрак. Но Лятото така и не се върнало. Скоро дошла бялата Зима със своя син Мразът, който обичал Есента и много искал да я види. Той казал:

— Не плачи, златна Есен! Аз те обичам, аз не мога да живея без теб, останни с мен! Аз ще ти построя леден дворец, ще издигна мостове над могъщите реки, ще ти пея красиви песни.

Но златната Есен обичала Лятото и не останала с Мраза. Той много се разсърдил, развилнял се и завалял сняг. За една нощ всичко наоколо побеляло, задухал вятър, започнала виелица.

— Не се разстройвай, сине – казала майка му.

— Нима не те обича красавицата Пролет?

— О, аз се страхувам от нея, майко, тя ще ме стопи – отвърнал Мразът.

А в един прекрасен ден долетяла Пролетта. Тя донесла на зимата букет от сини минзухари.

— Кажу, бабо Зимо, къде е твоят син Мразът? – усмихвайки се чистосърдечно, попитала тя.

— Моят син се бои от теб, махай се, не го търси! – казала Зимата, грабнала сина си и избягала далече от Пролетта.

От този ден Пролетта затъгувала. Започнала да плаче. Плакала ден, два... Но след известно време погледнала наоколо, усмихнала се и си помислила: „Защо да плача – нали съм млада, красива и имам много работа? И всичко трябва да успея да направя, за да посрещна добре Лятото.“ Казала това, престанала да плаче и в същата минута се захванала за работа: веднага снегът се разтопил, потекли ручеите, раззеленила се тревата, цъфнали дърветата, долетели и започнали да пеят птиците.

От интернет

1) Какво подарило Лятото на Пролетта?

- А. плодове и зеленчуци
- Б. букети от сини минзухари
- В. букет лалета и рози

2) Кого обичала Пролетта?

А. Лятото	Б. Зимата	В. Есента	Г. Мраза

3) За кого плакала Есента?

А. за Мраза Б. за Пролетта В. за Лятото

4) Какво решила Пролетта?

А. да продължи да плаче
Б. да обича Мраза
В. да се залови за работа

5) Защо сезоните не могат да се съберат заедно?

6) Какъв сезон обичаш ти? Защо? Отговори с 3-4 изречения.

2. В текста **Сезоните** открий съобщително, побудително, въпросително и възклицателно изречение.

3. Подчертай главните части в изречението.

Той много се разсърди, развилня се и заваля едър сняг.

• Определи думите като части на речта.

4. Препиши изреченията, като членуваш съществителните имена.

Един дървар отишъл в гора ... за дърва. Срещнала го мечката. Дървар ... се уплашил. Нямамо какво да прави, нито пък можел да се скрие. Тя проговорила на дървар Дълго разговаряли. Накрая мечка ... и човек ... се разделили като приятели.

5. Прочети песента. От колко изречения се състои всеки стих? Сложни или прости са те? Опитай се да обясниш запетаите в изреченията.

ХВЪРЧИЛО

Светът усмихнат ни мами – ела,
дъга вълшебна ни пита – кога?
Пъстро хвърчило сме ние, сега
с нас се усмихва света.

Хвърчило пъстро сме ние, ела,
вятър вълшебен ни носи сега.
Да полетиме, не питай къде,
къде ще ни поведе.

Припев:

Гоним вятър и питаме,
накъде ще отлитае.
Хвърчило пъстро в сърцата лети.

Колената ожулени,
а лицата усмихнати.
Хвърчило пъстро
са всички мечти.

Често се случват различни неща,
днес аз ще пея, а утре крещя.
Но да летиме, се учим сега
с нас се усмихва света.

Хвърчило пъстро сме ние ела,
вятър вълшебен ни носи сега.
Да полетиме не питай къде,
къде ще ни отведе.

Припев...x2

*Музика Огнян Тодоров
Текст Величка Петрова*

- **Намери музиката на песента. Опитай се да я изпееш.**

.....

ПИША ПИСМО. РЕДАКТИРАНЕ НА ТЕКСТ

1. Прочети текста. Отговори на въпросите след него и изпълни задачите.

КАК ПОЩЕНСКИТЕ ГЪЛЪБИ ЗНАЯТ НАКЪДЕ ОТИВАТ И КАК ДА СЕ ВЪРНАТ?

Как предпочитате да общувате с приятелите си, когато са далеч от вас? Може би им се обаждате по телефона или пък направо им пишете чат съобщение със забавни картинки, стикери и емотикони, а защо не и имейл, СМС – има хиляди начини да се свържете с човек и да го попитате как е и как върви животът или нещо друго и той ще може да ви отговори моментално, стига да е прочел съобщението.

В далечното минало обаче не е имало такива технологии и хората са си разменяли писма по много по-различни начини, като например с гълъби. Тези гълъби са специална порода и освен, че са обучени, имат и вроден инстинкт да намират пътя си до вкъщи от дълги разстояния. Отглеждани са внимателно, с много търпение и любов, за да им харесва да се връщат вкъщи.

За разлика от совите в „Хогуортс“, на истинските гълъби не можеш да им кажеш име или адрес и те да отидат дотам. Те могат да запомнят само 2-3 места до които да отидат и да се върнат, затова за всеки такива 2-3 места има по два гълъба. Те обаче са доста по-бързи от совите на Хари. Могат да преминат разстояние от 1 770 километра с около 80 километра в час. Точно тази им способност ги е направила ценни пратеници, които могат да предават важни съобщения още по времето на древните египтяни.

Домашните гълъби са били използвани и широко в Първата и Втората световни войни, като някои от тях дори са получили медали, хубав дом, храна и заслужена почивка за навременното предаване на важните военни съобщения.

И все пак как успяват те да намерят пътя си обратно при такова огромно разстояние? Има няколко теории.

Някои учени смятат, че гълъбите имат естествени „компас“ и „карта“, които им помага да летят в правилната посока.

Други изследователи вярват, че пощенските гълъби усещат магнитните полета на планетата Земя и се ориентират по тях.

Най-новите изследвания пък показват, че тези пернати куриери разчитат на ниската честота на инфразвука и така намират пътя към дома. Тези нискочестотни звуци са недоловими за човешкото ухо, но ги има почти навсякъде. Чуват се дори от океаните и моретата. Така гълъбите може би слушат тези звуци и докато усетят звуците от дома кацат там.

Също така изследователите отбелязват, че гълъбите със сигурност се ръководят и от познати сгради или други места, които са виждали около вкъщи, точно както и ние хората.

- 1) Всеки ли гълъб може да разнася писма?
- 2) Как се отглеждат пощенските гълъби? Намери в текста изречението с отговора.
- 3) Колко места могат да запомнят пощенските гълъби?
- 4) Какво разстояние и с каква скорост преодоляват гълъбите?
- 5) Има ли гълъби, получили награда за своя труд на пощальони?
- 6) Колко са теориите за способността на гълъбите да се ориентират в пространството?
- 7) Прочети повече по темата. Намери още информация за птиците-пощальони.
- 8) Как ти предпочиташ да общуваш, когато си далеч от някого? Как често използваш писмото като средство за общуване?

Когато хората са далеч един от друг, те могат да общуват чрез **писмо, съобщение, покана, поздравителна картичка.**

2. Разпределете се по групи. Всяка група да изработи:

писмо, покана, поздравителна картичка – следвайте инструкцията.

Пиша писмо

- Започвам с обръщение
- Записвам го на отделен ред със запетая след него
- Текста на писмото започвам с главна буква на нов ред
- В края на писмото долу вдясно пиша името си
- Вляво от него пиша дата

Пиша покана

- Започвам с обръщение
- Записвам в определен ред:
 - кой отправя поканата
 - по какъв повод
 - кога и къде ще се състои събитието (дата, час, място за провеждане)

Надписвам поздравителна картичка

- Започвам с обръщение
- Поднасям поздравления по конкретен повод
- Изказвам сърдечни пожелания
- Долу вдясно записвам името си, а вляво – датата
- Съобразявам обема на текста с мястото за писане, с което разполагам

- Организирайте конкурс за най-интересни и добре написани писма, за най-оригинално оформени и надписани поздравителни картички или покани.
- Игра „Имате поща“.

Изберете пощальон. Изненадайте приятно някого от класа с весело писмо, картичка или покана за интересно събитие. Поставете написаното в плик с адрес и го пуснете в общата пощенска кутия. Оттам пощальонът ще вземе пощата и ще я раздаде на получателите.

3. Избери вид редактиране за всеки текст. Редактирай и запиши подобрения вариант.

Редактирам текст, като:

заменям неправилните букви и думи с правилни;

добавям пропуснатото;

съкращавам излишното

размествам редът на думите в изречението така, че смисълът да бъде изказан ясно и точно

А. През май.

Навън е (?) месец май. (?) Звездици трепкат. (?) Месечко гледа отвисоко. Край къщите се носи (?) аромат на цветове. Ветрецът се таи в (?) клони. Никой не нарушава спокойствието на чудната (?) нощ.

Б. Имало едно бедно, **мирно** момиче.

Момичето живеело самичко с майка си. По едно време **Момичето и майката** останали без зальк хляб.

Отишло момичето в гората и там го срещнала една старица. **Старицата** знаела теглото **на майката и момичето** и подарила на момичето едно гърненце. **Гърненцето** само готвело хубава сладка просена **манджа**.

В. Репички

Още рано напролет през първите дни на пролетта на пазара се появяват апетитните вкусни розово-червени репички.

Репичката е полезен и ценен плод, защото съдържа витамин С. Той е особено необходим и нужен на организма през пролетта.

Известни са няколко сорта репички. Най-много на много места в страната се отглежда ранният сорт репички „Червените репички с бели опашки“. Репичките от този сорт притежават отличен вкус

Репичките се ценят от всички като един от най-ранните ценни пролетни зеленчуци.

Г. Шест-седем вълка пред хижата сновяха. Бяха приклекли два от тях на стълбището и вратата гледаха. Сандъка за смет останалите претърсваха. Кори хляб, кокали, огризки храна оттам изравяха. Вълците и две купчини отпадъци преровиха и нагоре по пътеката се изтеглиха към платото.

ПРОЕКТ

- Прочетете текстовете. Направете проект на класа.

„ЗА КНИГИТЕ“

Книгата...

Книгата е богатство, магия, начин да се обогатим и съхраним като човешки същества. Посягаме към нея, когато търсим забавление, бягство, утеха или пък малко усмивки. Тя е наш верен другар през целия ни живот!

„Голи са без книги всичките народи“ – мъдри думи, които доказват, че човек без тях просто ще се лута и блуждае, без да знае нищо за себе си и света, в който живее.

Книгата е нашият свят, нашите мечти, нашите надежди...

Един древен мъдрец твърди, че най-ценното на този свят е приятелството. Но има един вид приятелство, което е безценно – това е приятелството с хубавата книга. То започва от най-ранните години на човека – детството. През целия му живот му помага да разпознава доброто и злото, красивото и грозното, истината и лъжата. Разширява знанията му за света, прави го по-добър, по-мъдър, по-силен. Сочи му чистия път към правдата и щастието.

Поли Рангелова

Откъде идва думата „книга“?

Старобългарската дума КНИГА има безспорен прабългарски произход. От старобългарски тя е заимствана практически във всички източноевропейски езици, както славянски, така и неславянски. Освен тази дума, още поне десетина други прабългарски думи от този род имат същата съдба, т.е., по същия начин те са усвоени от голям брой източноевропейски езици. Това говори за високото културно равнище на прабългарите, които са държавнотворчески народ за Стара Кубратова България и за Дунавска България.

По Иван Танев

СЪВРЕМЕННОТО ПОЗНАНИЕ ЗА КНИГА

Книгата е произведение, съставено от набор листове хартия или друг материал, обвързани и защитени с корица или корица, образувачи том.

Книги, които да се считат за такива, трябва да има поне 49 страници. В противен случай, ако има по-малко от 48 и повече от пет, това ще се счита за брошура, докато ако има по-малко от пет, ще се счита за разхлабени листове.

През историята книгите са преминали от ръкописни или рисувани свитъци до печатни томове благодарение на изобретението на печатната машина от Йоханес Гутенберг, около 1440г.

В момента в допълнение книгата преживява революция в преминаването към дигитален формат, който сега е известен като електронна книга, или при адаптирането му към звуковия формат, когато става въпрос за аудио книги за слепи.

Книгите могат да се занимават с всяка тема или предмет: наука, литература, художествена литература, език, биография и т.н., или да имат различни цели, като по този начин може да има учебни или текстови, справочни или консултативни, счетоводни или стилови книги, наред с други.

ПЪТЯТ НА КНИГАТА В СЪВРЕМЕННОСТТА

АВТОРИТЕ

За да съществува една книга, първо трябва да се напише.

Книгите се създават от автори. Това може да са писатели, поети и т.н., в зависимост от творбите, които създават.

Дали ще напише роман, разказ, приказка или стихотворение, авторът трябва да събуди интереса и въображението на своите читатели.

ИЛЮСТРАТОРИТЕ

Казват, че не трябва да съдим книгата по корицата, но често пъти правим точно това. На чисто подсъзнателно ниво добрата илюстрация или лошата такава може да ни накара да се откажем от изданието, на което сме се спрели.

Илюстраторите са хора, които създават рисунките в книгата, тоест чрез своите картини вдъхват живот и цвят на много книги.

ИЗДАТЕЛСТВАТА

Издателството или издателската къща е предприятие, чиято основна дейност е издаването и разпространението на книги чрез книжарници, библиотеки и директни продажби на потребителите.

Първото българско издателство е Христо Г. Данов, основано през 1855 г., което съществува и до днес.

Издателството възлага на печатницата да отпечата книгата. Преди да се предаде за печат една книга, тя минава процеса на редактиране – отстраняване на правописни и стилистични грешки.

ПЕЧАТНИЦИТЕ

Вероятно повечето от вас си мислят, че се печатат на принтер – лист по лист, след това тези листи се лепят или шият и се получава книга. Това не е така. Книгите се печатат на едни големи листи хартии, които след това се прегъват.

РАЗПРОСТРАНЕНИЕТО

Когато книгата е излязла от печат, тя тръгва по пътя на разпространението... Към библиотеките, книжните борси, книжарниците или книготърговците, за да достигне до читателя, за когото е предназначена.

СРЕЩА С ЧИТАТЕЛЯ

Най-красивата книжарница в света се намира в Буенос Айрес, Аргентина.

Подаряването на книга е хубав жест. Книгата е много личен подарък. Защото подаряваш думи, подаряваш история. И казваш нещо през нея на този, комуто я подаряваш.

Ако повече хора си подаряват книги по празниците, това ще намали малко разوماгьосването на празника. Защото празникът не е промоция, а дар и чудо. А без чудеса не се живее. Особено днес, особено тук!

Книгите са богатство, което трябва да пазим. Те са плод на интелектуален труд и пътят на книгата до читателя е дълъг!

МОЛБА НА КНИГАТА

— Моля ти се, не ме пипай с мръсни ръце, защото обичам да съм чиста и хубава!

— Не драскай по мен с мастило, молив или нокът, защото ще ме задушиш!

— Помни, че след като съм услужила на тебе, трябва да ида и при други деца. Може би някога пак ще се срещнем и тогава ще ти бъде мъчно да ме видиш изцапана, измачкана и парцалива

— Използвай книгоразделител и не прегъвай страниците ми, защото това е болезнено за мен!

— Помогни ми да остана здрава, за да мога да ти служа вярно!

Изпълнете молбата на книгата, за да може да достигне до повече читатели!

Поли Тотова

А

а̀рфа ж. Музикален инструмент с различно дълги струни, които се теглят с пръсти.

Б

ба̀гер м. Самоходна землекопна машина.

бинòм м. мат. Двучлен.

болнѝк м. Болен човек.

бра̀здà ж. 1. Изоран от плуг или рало в земята плитък ров. 2. *прен.* Дълга рязка, бръчка. *Бразда разполовяваше челото му.* 3. *прен.* Струя, струйка или следа от нещо протекло. *Бразди от пот имаше по лицето му.*

бро̀я *несв.* 1. Казвам, изреждам числата в техния естествен ред. *Броя до сто.* 2. Определям количеството, броя. *Броя пари.*

бу̀хал м. Едра нощна граблива птица.

бу̀ца ж. Къс от меко или трошливо вещество, обикновено без определена форма. *Буца прѣст. Буца сирене.*

буш̀увам *несв.* Проявявам се с огромна сила, вилнея. *Бурята бушува. Война бушува недалеч от нас.*

бѣ̀рзам *несв.* 1. Вървя, движа се с ускорени крачки. 2. Стремя се да направя нещо по-скоро. 3. Нямам време, не мога да чакам.

В

ва̀ляк м. 1. Цилиндрично тяло като част от машина. 2. Уред, приспособление за боядисване на стени с цилиндрична основна част.

вар ж. Бяло, твърдо вещество, което се употребява за зидане.

варòсвам *несв.* Мажа, измазвам с вар.

вгл̀еждам се *несв.*, **вгл̀едам се** *св.* На-сочвам погледа си върху някого или нещо; вирам се.

вд̀хнов̀явам *несв.*, **вд̀хнов̀я** *св.* 1. Предизвиквам, пробуждам вд̀хновение у някого; въодушевявам. 2. под-тиквам, подстрекавам някого към нещо.

вѐрига ж. 1. Подобна на въже редица от заловени, скачени една за друга метални брънки, синджир. 2. *прен.* Робство.

весел̀ушка (весел̀ячка) ж. Човек с весел нрав, който умее да се весели и да весели околните.

вехт *прил.* Който се употребява много дълго, продължително време; стар, износен. 2. *остар.* Стар, отдавнашен. *Вехтите рани на героя от войната.*

вѝелица ж. Снежна вихрушка.

вилн̀ея *несв.* 1. Лудувам, буйствам, беснея. 2. Върлувам, бушувам.

вк̀арвам *несв.*, **вк̀арам** *св.* 1. Правя нещо да влезе в друго, пъхам. 2. Ставам причина някой да сгреша. *Вкарвам в грях.*

вла̀га ж. 1. Вода или сгъстена водна пара, която пропива предметите и ги прави мокри; мокрота. 2. Дребен слаб дъжд.

вла̀ча *несв.* 1. Тегля след себе си. *Влача дърва.* 2. За вода – нося в себе си. *Водата влачи дървета.* 3. *неодобр.* Нося, водя. *Защо влачиш тази чанта?*

вла̀ча се *несв.* 1. Ходя с мъка, с усилие. *Едвам се влача.* 2. Движа се без крака, пълзя. *Змията се влачи.*

внушàвам *несв.*, **внушà** *св.* Въздействам върху съзнанието на някого, за да възприеме той моята мисъл, чувства, воля; убеждавам.

впйвам *несв.*, **впйя** *св.* Притискам или забождам, за да смуча.

вред *разг.* Навсякъде, вредом, навред.

врѣзвам *несв.*, **врѣжа** *св.* 1. Чрез възел съединявам един с друг краищата на връв, кърпа и др. 2. Опасвам и стягам с въже, верига, връв и др. 3. Прикрепвам нещо към друго с въже, връв.

врѣстник *м.* и **врѣстница**, **врѣстничка** *ж.* Който е на еднаква възраст с другия.

вѣглища *мн.* (вѣглен)

вѣглен *м.* Обгоряло дърво или друго горливо вещество.

възвйшен *прил.* Висок, благороден, идеален. *Възвишени мисли. Възвишени дела.*

върлйна *ж.* 1. Голям прът. 2. Дърво за простирание на дрехи.

върлұвам *несв.* 1. Върша, извършвам грабежи, убийства, жестокости; вилнея, безчинствам. 2. За нещо зло, враждебно, жестоко – проявявам се с голяма сила. *Зимата върлува.*

върша *несв.* 1. Правя, работя, изпълнявам. 2. Действам, постъпвам.

Г

геврѣк *м.* Тънък сух кравай с форма на кръг.

гйздав *прил.* Хубав, напет, спретнат, украсен. *Хубава мома, гиздава. Гиздава премяна.*

гйздя (се) *несв.* Правя да стана гиздав; китя, украсявам. *Гиздят булката на сватбата. Много обича да се гизди.*

глед *м. остар. поет.* Поглед, зрение, изглед, вид. **На глед.** На вид, по външен вид. *Приличен на глед човек.*

гльнен *прил.* Който се отнася до глина, направен от глина. Глинени съдове.

гльч, -ът *м.* и **-та** *ж.* Глъчка

гльчка *ж.* Безреден шумен говор от мнозина едновременно; врява.

гнил *прил.* 1. Разложил се от влага или от дълго стоене. *Гнила дъска.* 2. За плод – който е омекнал и потъмнял. *Гнили круши.*

греблò *ср.* 1. Земеделско сечиво със зъбци за събиране на сено, слама и др., за разрохване на пръст. 2. Лопата, с която карат лодка, весло. 3. Широко дървено приспособление за почистване на сняг.

грозд *м.* 1. Кичур грозде. 2. Изобщо кичур, китка от нещо (цвят, плодове).

грънци *вж.* гърне

грънчàр *м.* Който прави или продава грънци и други глинени изделия.

гърбом *нар.* 1. С гърба към някого или нещо. 2. С гърба към земята.

гърнè *мн.* гърнета или грънци, *ср.* Издут дълбок глинен съд.

гьол *м. разг.* Локва, блато.

Д

дар -ът *м.* 1. Нещо, дадено някому безвъзмездно, обикновено в знак на благодарност, от добри чувства; подарък.

дàрба *ж.* Вродена способност; дар, дарование, талант, подадене.

дèбна *несв.* 1. Тайно, скрито следя някого, внимателно наблюдавам действията на някого, обикновено с лоши намерения. 2. Чакам, изчаквам удобен момент за извършване на нещо. *Ловците дебнат в храстите цял ден.*

джуджѐ *ср.* Ненормално дребен на ръст човек.

дѝвен *прил.* Който буди удивление; чуден, чудноват, прекрасен.

дѝвеч *м.* Диви животни и птици като обект за лов.

дѝпла *ж.* Гънка. *Рокля на дѝпли.*

дѝпля *несв.* Правя нещо на дѝпли, прегъвам, сгъвам.

дѝря *несв.* Стремя се, мъча се да намеря, да открия някого или нещо; търся.

дѝря *ж.* 1. Следа, стъпка. 2. Белег, знак от нещо.

дискѐта *ж.* Тънък пластмасов диск с магнитно покритие, който се използва като носител на информация.

долчѝна *ж.* 1. Малък дол. 2. Поточе.

драскотѝна *ж.* Резка, следа или раничка от движението, влаченето на нещо твърдо върху кожата или друга повърхност; драска.

драскѹлка *ж.* Драсната черта, обикновено крива.

дрѐбосѣк *м.* 1. Нещо дребно, дреболия, ситнеж. 2. Малък, дребен човек.

дузѝна *ж.* Дванайсет (единици, предмета). *Купих дузина чорапи.*

дял, делѣт *м.* Част от нещо; къс.

Е

езѝк (1) *м.* 1. Подвижен орган в устата на човек и висши животни. 2. Нещо, което напомня по форма човешки или животински език, напр. изтънял край на пламък, висящо топче на звънец, стрелка на везни и др.

езѝк (2) *м.* 1. Средство за общуване между хората, за размяна на мисли, чувства, впечатления с помощта на звуци и

графични знаци. 2. Всяка от различните форми на такова средство за общуване, употребявана от определена група хора. *Български език. Славянски езици.* 3. Словесни средства, с които си служи отделен човек (обикновено за писател). *Езикът на Иван Вазов.* 4. Съвкупност, система от несловесни средства за запазване и предаване на информация. *Компютърен език.* 5. Система, съвкупност от движения на тялото и звуците, които животните използват за общуване помежду си. *Езикът на пчелите.*

ѐмвам *несв.*, **ѐмна** *св.* Подхващам, хващам, поемам нещо изведнѣж.

енциклопѐдия *ж.* Вид голям речник със сведения из различни науки и други области на живота.

ехтѣ 1. За звук – разнасям се продължително. 2. За пространство или помещение – огласям се от силен и продължителен звук. *Градината ехти от детски смях.*

Ж

жад *м.* (и *ж.*) Жажда.

жѝлав *прил.* 1. Който се свива и не се троши. 2. Който се разтяга, без да се скѣса. 3. Як, издрѣжлив. *Жилав човек.* 4. За месо – което трудно се вари и дѣвче.

З

завѐса *ж.* 1. Специално голямо платно, което отделя сцената от салона в театър. 2. Покривка за прозореца, перде.

завилнѐя *несв. вж.* вилнея.

загѣвам *несв.*, **загѣна** *св.* Увивам, завивам, опаковам.

задрѹга *ж.* Сдружение от няколко души за обща работа.

замреждам *несв.*, **замрежа** *св.* 1. поставям мрежа, затварям нещо с мрежа. 2. С кръстосан шев, плетка запълвам дупка на плат, чорап и др.

заможен *прил.* Имотен, богат. *Заможен човек.*

занаят *м.* 1. Производствена стопанска дейност, при която преобладава ръчният труд. 2. Поминък, професия, работа.

запòчвам *несв.*, **запòчна** *св.* Поставям началото на нещо, пристъпвам към някаква работа, почвам, начевам, захващам.

зарàвям *несв.*, **зарòвя** *св.* 1. Поставям нещо някъде и го засипвам, затрупвам. 2. Натрупвам пръст около корена на дърво, растение.

захлàсвам *несв.*, **захлàсна** *св.* 1. Замайвам, слисвам. 2. Поглъщам цялото внимание на някого; унасям, увличам **-се**. Унасям се, увличам се по нещо.

здràва, здràва годìнчица! – българска народна песен, която се пее на Нова година.

замàх *м.* Силно и енергично движение с ръка.

И

изражèние *ср.* 1. Израз на лице. 2. Словесен израз, фраза.

изрàствам *несв.*, **израсна** *св.* 1. Изниквам от земята. 2. Достигам с растеж известна височина, пораствам.

изрìвам *несв.*, **изрìна** *св.* 1. Рина, изхвърлям с лопата или нещо подобно.

изнурèн *прил.* Съсипан от работа или грижи; изтощен, уморен.

изнурѝтелен *прил.* Който изнурява, изтощителен.

изнуря̀вам *несв.* **изнуря̀** *св.* Съсипвам от умора; преуморявам, изтощавам. **–се**. Съсипвам се от умора, изтощавам се.

й̀злет *м.* По-дълга разходка извън селището, където човек живее; екскурзия.

изтр̀пвам *несв.*, **изтр̀пна** *св.* 1. За тялото или негова част – схващам се, ставам неподвижен, обхващат ме ситни тръпки, сърбеж. *Не мога да стана, защото ми е изтр̀пнал кракът.* 2. *прен.* Обзема ме силно смущение или страх, вдървявам се от уплаха.

К

ка̀нче *ср.* 1. Метална чаша с дръжка. 2. Метален съд за храна.

ка̀ня се *несв.* Възнамерявам. *Каня се да ти гостувам.*

ка̀пка *ж.* 1. Много малка частица от течност. 2. Само в мн. ч. – течено лекарство, което се взема на такива малки части. 3. Твърде, съвсем малко количество от нещо. *Нямаше капка сила.*

капч̀ук *м.* 1. Дъждовна или снежна вода, която капе от стряха. 2. Място, където капят капките от стряхата.

ка̀пя *несв.* Падам на капки. 2. За листо, плод, коса – опадвам. 3. Изливам или наливам нещо на капки.

касèта *ж.* 1. Малка металическа кутия за пазене на пари. 2. Устройство във вид на затворена плоска кутия. *Магнетофон с касети.*

катèря се *несв.* 1. Качвам се, издигам се, като се захващам с ръце и крака. *Деца̀та се катерят по дърветата.* 2. Вървя, изкачвам се по нещо стръмно, обикновено с усилие.

кафя̀в *прил.* Който има цвят на печено кафе, между жълт и черен, кестеняв, шоколадов.

кехлибàр *м.* Изкопаема вкаменяла смола от някогашни иглолистни дървета; янтар.

килìм *м.* Дебела цветна тъкан, която се употребява за постилка на под, украса на стена и др.

клавиату̀ра *ж.* Редица, система от клавиши и копчета на музикален инструмент, различни видове пишещи или изчислителни машини.

клìюмвам *несв.*, **клìюмна** *св.* 1. Отпускам глава при дрямка от умора. 2. За растение – увяхвам и се отпускам, увисвам надолу. 3. Отпускам се, падам духом.

коленìча Заставам на колене.

корнìз *м.* 1. Архитектурно украшение на сграда – тясна и дълга издатина под стряхата или под и над прозорците. 2. Украсена дървена или метална пръчка, на която се закачват завеси в стая.

колìмба *ж.* 1. Заслон, подслон от пръти, шума обикновено в лозе, градина. 2. Малка проста къща, направена от лек материал.

конструй̀рам *несв.* Построявам, създавам, съставям (някаква конструкция).

копàя *несв.* 1. Правя дупка, яма в земята, в дърво или другаде. 2. Обработвам земята с мотика, лопата и др.

кòпче *ср.* 1. Приспособление във вид на колелце или с друга форма, пришито на дреха, за да я държи прибрана. 2. Бутон на електрически звънец, радиоапарат и др.

кòраб *м.* диал. Дървен съд, в който се мачка грозде.

кос *м.* Средно голяма прелетна пойна птица с тъмни пера, която живее в гористи местности, лозя, паркове; черен дрозд.

косìтба *ж.* 1. Косене на трева, сено; сенокос. 2. Времето, когато косят ливадите.

котлè *ср.* Малък котел; менче, бакърче.

кош *м.* 1. Изплетен от пръчки съд с различна големина и форма.

кошàра *ж.* Заградено място за добитък, главно за овце.

кòфа *ж.* 1. Съд за носене на вода. 2. Съд за вадене на вода от кладенец; ведро.

кулокрàн *м.* Товароподемен кран.

куп *м.* Значително количество от нещо, натрупано на едно място. Куп пясък.

кутìя *ж.* Неголям съд от картон, дърво и др., обикновено с капак.

кùфар *м.* Голям съд от кожа, картон, дърво и др. за носене на багаж при пътуване.

кюшè (кьоше)

кьошè *ср. разг.* ъгъл.

кърпа *ж.* 1. Четвъртит къс платно с различна големина, вид и предназначение; пешкир, ръченик. Носна кърпа. Кърпа за лице.

кърпя *несв.* Зашивам скъсана или разпрана дреха, чорап и др.

Л

лàшкам *несв. разг.* Тикам, бутам, отмествам нещо, обикн. със сила и замах.

лепìло *ср.* Каша от смола, брашно и др., която прикрепва трайно едно нещо към друго.

лèтва *м.* Дълга и тясна дъска. Ограда от летви.

ловèц *м.* Човек, който се занимава с лов; ловджия.

лòзе *мн.* лозета и лозя, *ср.* Място, засадено с лозе.

луничав *прил.* Който има лунички по кожата; лунав.

луничка *ж.* Жълтеникаво петънце по кожата на лицето или ръцете на човека.

лѹх *м.* 1. Тих повей на вятъра, полѹх. 2. Вълна от въздух.

лѹспа *ж.* 1. Рогова пластинка по кожата на риби, змии и др.

лѹшкам *несв.* Люлея, клатя насам-натам.

М

магàре *ср.* 1. Домашно животно, подобно на кон, но по-дребно и с дълги уши. 2. *прен.* Упорит, лош или изобщо омразен човек.

магьòсница *ж.* Който прави магии, който врачува; чародей, вълшебник.

мàйстор *м.* Опитен, изкусен човек, който владее добре професията си.

малчугàн *м.* Малко момче, хлапак, хлапе.

маслодàен *прил.* От който се добива масло, олио. *Слънчогледът е маслодайно растение.*

метà *несв.* Чистя, почиствам, бърша с метла.

меч *м.* 1. Старинно бойно оръжие – дълъг и прав, обикновено двуостър нож... 2. *прен.* Символ на война и боен подвиг.

миризмà *ж.* Свойство на веществото, което се възприема с обонянието, с носа.

мìрис *м.* Миризма.

мр̀сен *прил.* Който е покрит с нещо нечисто, изцапан, окалян, нечист.

мìшница *ж.* (**мìшка**) Част от ръката от рамото до лакътя. **Под мишница.** – между мишницата и тялото, гръдния кош. *Две дини под една мишница не се носят. посл.*

мѹша се *несв.* Въвирам се, завирам се, пѹхам се.

мѹтя *несв.* За птица – лежа върху яйцата си, за да се излюпят пиленца.

мѹтам *несв.* Хвърлям.

Н

надж̀нвам *несв.*, **надж̀на** *св.* Ж̀на повече от някого, надминавам някого по ж̀нене.

надпревàрвам *несв.*, **надпревàря** *св.* Надминавам някого, излизам по-напред от някого при ходене, тичане или в друга работа, успявам да извърша нещо по-бързо, преди някой друг.

наклàждам *несв.*, **накладà** *св.* Натрупвам дърва, в̀глища и ги запалвам.

насмàлко *разг.* Без малко, едва не. *Подхл̀зна се и насмалко да падне.*

натìрвам *несв.*, **натìря** *св.* Нап̀ждам, изп̀ждам, прогонвам.

нахл̀вам *несв.*, **нахл̀я** *св.* За вода или друга течност, за въздух, звук и др. – влизам, навлизам в голямо количество, стремително, изведнѹж.

нимà За питане, придружено с известна почуда, недоволство или недоумение.

нòщви *мн.* (**нòщова**) Корито, в което се меси хляб.

О

обàгрям *несв.*, **обàгря** *св.* Покривам с багри, с п̀стри цветове, нашарвам.

облìчам *несв.*, **облекà** *св.* Турям дреха, облекло на тялото, покривам тялото с дрехи, облекло.

обл̀хвам *несв.*, **обл̀хна** *св.* Обгр̀щам с л̀х, л̀хвам върху някого или нещо.

оз̀ртам се *несв.* Гледам внимателно наоколо, т̀рся с поглед, оглеждам се...

окичвам *несв.*, **окича** *св.* Украсявам нещо или някого, поставям върху нещо или някого цветя или други предмети за украса.

ококорвам се *несв.* **ококоря се** *св.* 1. Изблещвам се, широко отварям очи. 2. Държа се важно, надувам се.

окърпен *вж.* кърпя.

опазвам *несв.*, **опазя** *св.* Пазя до определено време или докрай. *Опазих децата от простуда.*

опашка *ж.* 1. Израстък, придатък, обикновено подвижен, на задната част на тялото или изобщо задна стеснена част на тялото. *Кучето върти опашка.* 2. У птиците – дълги пера на задния край на тялото. 3. Върволица, редица от хора, застанали в очакване пред каса, магазин.

опитомявам *несв.*, **опитомя** *св.* 1. Превръщам диво животно в питомно; одомашнявам.

оптимизъм *ж.* Душевна нагласа да се вижда хубавото и доброто в живота.

оптимист *м.* Човек, който проявява оптимизъм.

оран *ж.* 1. Обработване на земята с рало или плуг; оране. 2. Изорано, разорано място. *Пролетна оран.*

орисница *ж.* Митическо същество, което предрича, определя бъдещето.

осъмвам *несв.*, **осъмна** *св.* Дочаквам, стоя, намирам се някъде в момента на съмване. *Осъмнах над книгите.*

откòле *нар.* Отдавна.

откъсвам *несв.*, **откъсна** *св.* С дърпане, късане отделям едно нещо от друго, част от цялото.

П

паваж *м.* 1. Пътна настилка от дялани каменни блокове или специални тухли. 2. Трайна пътна настилка.

пазуха *ж.* Място между гърдите, облеклото и пояса, където човек може да слага разни неща, пазва.

пàтка (пàтица) *ж.* Всяка от различните видове диви или одомашнени водоплаващи птици с широка плоска човка и плавателна ципа между пръстите.

патриàрх *м.* 1. *книж.* Най-старият член по бащина линия, глава на рода (в родо-вообщинния строй). 2. *прен.* Най-старият и от всички уважаван човек, най-авторитетният представител в някоя област на човешката дейност. *Иван Вазов е патриарх на българската литература.*

пергèл *м.* Уред за описване на окръжност, за измерване дължини на чертежа.

плàдне *ср.* 1. Средата на деня. 2. Главното ядене през деня; обяд.

плèвня *ж.*, **плèвник** *м.* Сграда, в която държат плява, слама, сено; сламник.

прилеп *м.* Дребно, подобно на мишка бозайно животно с големи кожести криле.

подигрàвка *ж.* 1. Остра и обидна насмешка; присмех, присмиване, подбив. 2. Проява на пренебрежително, неуважително и обидно отношение към някого или нещо.

поèмам *несв.*, **поèма** *св.* 1. Вземам нещо подадено. Поеми куфара ми. 2. Приемам, вкарвам навътре в себе си. *Поемам храна.* 3. Залавям се, започвам. *Поеми това задължение.*

премяна *ж.* Облекло, дрехи, обикновено нови или празнични.

покривка ж. 1. Тъкан, която служи за покриване. 2. Пласт, който покрива нещо. *Снежна покривка.*

полюшвам *несв.*, **полюшна** *св.* Люшвам леко или от време на време. *Полюшват се морските вълни.*

попървам *несв.*, **попъря** *св.* 1. Заливам нещо с вряла вода. 2. За слана – измразявам, правя нещо да посърне, да увехне.

попивам *несв.*, **попий** *св.* Поглъщам, поемам течност в себе си.

пораствам *несв.*, **порасна** *св.* 1. Раста и ставам по-висок, издължавам се, извишавам се. 2. За растение, коса – пониквам, израствам.

постоянствам *несв.* Проявявам постоянство.

прѐжда ж. Дълга нишка като материал за тъкан или плетиво.

премяна ж. Облекло, дрехи, обикновено нови или празнични.

препұскам *несв.*, **препұсна** *св.* 1. За кон или друго животно – тичам силно, бързо. 2. За човек – тичам, движа се бързо с всичка сила

препоръчвам *несв.*, **препоръча** *св.* 1. Давам добри сведения, казвам добри думи за някого. 2. Представям нещо като хубаво, добро, подходящо; похвалявам. 3. Давам някому съвет да направи, да извърши нещо.

пресмятам *несв.*, **пресметна** *св.* Правя сметка; изчислявам.

прѐспа (прѐспа) ж. Натрупан дебел пласт сняг.

престилка ж. 1. Част от традиционната българска носия във вид на парче плат. 2. Вид връхна работна дреха или правоъгълно парче плат, което се вързва отпред.

преценявам *несв.* **преценя** *св.* Правя преценка, оценявам. *Преценявам хората според делата им.*

прозѐвам се *несв.* Вдишвам и издишвам голямо количество въздух с широко непроизволно отваряне на устата, обикновено при нужда от сън.

пръждосвам се *несв. разг.* Отивам по дяволите, махам се. *Пръждосвай се от-тука по-скоро!*

пұкам се *несв.* 1. За нещо твърдо и чупливо, за кожа и др. – нацепвам се, получавам пукнатини или се счупвам, пръсвам се с трясък. *Стъклото се пука.* 2. *прен.* Обикновено за чувство. *Пукам се от яд, гняв, злоба, завист.* 3. За пъпка, цвят – отварям се, разцъфтявам.

пѐдпѐдѐк м. Дребна прелетна полска птица със сивокафява перушина.

пѐпка ж. Зачатък на цвят или на лист от растение.

пързълка ж. Място за пързаяне върху гладък лед или сняг.

пъртйна ж. Пътека, отъпкана през сняг.

пътұвам *несв.* Минавам известно, обикновено дълго разстояние, придвижвам се от едно място на друго с превозно средство или пеша.

Р

работилница ж. Помещение за ръчна, главно занаятчийска работа; ателие.

разглобѐн (от гл. разглобя, *вж.*)

разглобявам *несв.*, **разглобя** *св.* Разединявам, отделям една от друга частите на апарат, машина, съоръжение.

разлѐка ж. 1. Раздяла с близки. 2. Живеене далеч от близки.

размѐтам *несв.*, **разметѐ** *св.* С метене разнасям в разни посоки.

редàктор м. Лице, което редактира нещо, което ръководи издаването на книга, списание, вестник, и др. или организира и осъществява радио- и телевизионно предаване.

рèя се нескв. 1. За поглед – отправил съм надалече в пространството, без определена цел и посока. 2. Вървя, движа се в неопределена или неизвестна посока, летя в пространството.

рубìн м. Червен скъпоценен камък.

ручà нескв. 1. Издавам силен и глух звук. 2. За вода – тека силно, та шумя.

ръчка ж. Издадена част от инструмент, уред, съд, врата и др., за която се държи; дръжка, ръкохватка.

С

свìден прил. Мил, скъп, обичан, любим.

свирèц м. 1. Който (умее да) свири със свирка или с уста; свирач. 2. Няколко вида птици, обитаващи влажни места.

свод м. 1. Купол. Небесен свод. 2. Дъговидна извивка отгоре на вратата, мост и др.; арка. *Каменен свод.*

сгърчвам нескв., **сгърча** св. 1. Правя, направям нещо да стане на гръчки, гънки, бръчки; сбръчквам. 2. Свивам, превивам. *Болката го сгърчи.*

сìгурен прил. Който заслужава доверие, на когото може да се вярва; верен, надежден. *Сигурен човек, сигурна защита.*

силуèт м. книж. 1. Едноцветно, плоско, контурно изображение на човек, предмет и пр. върху по-тъмен или по-светъл фон. 2. *прен.* Неясно външно очертание на нещо в тъмнина, мъгла.

скреж м. 1. Замръзнали много ситни капчици влага по дървета, стени и др.

през студени зимни дни. 2. Много тънка ледена кора.

скрìшен прил. Таен, скрит.

слабàк м. (**слабàчка** ж.) 1. Слаб, немощен човек. 2. Ученик със слаб успех или изобщо човек с незадоволителни възможности.

сланà ж. Заледена роса през студени нощи.

смàзвам 1. нескв., **смàжа** св. Притискам или удрям нещо, та изгубва предишния си вид; сплесквам, смачквам.

смàзвам 2. нескв., **смàжа** св. Намазвам със смазка.

смèствам нескв., **смèстя** св. 1. Премествам нещо така, че да се освободи пространство, място за още нещо. 2. Слагам, нареждам нещо някъде, в някакво ограничено малко пространство. *Сместете се да седне и друг човек.*

снèмам нескв., **снèма** св. 1. Свалям, премествам нещо от по-високо на по-ниско място. 2. Свалям, махам от себе си нещо, което съм облякъл или обул, което нося.

спотаèн прил. Стаен, скрит.

спрèтнат прил. 1. Чисто и стегнато облечен. 2. Подреден прилично и с вкус. *Спретнато жилище.*

ср̀чен прил. 1. Който е изкусен в работа с ръце, комуто иде отръки; похватен, ловък. *Ср̀чен работник.* 2. При който се проявява умение, ловкост. *Ср̀чни движения.*

ста̀до ср. Група животни от един вид, които живеят и се хранят заедно. *Овче ста̀до.*

стан м. 1. Човешко тяло, снага. 2. Място, където нощуват пътници. 3. Място, където временно са настанени войски на

палатки, под открито небе, лагер.

стѐна *несв.* Въздишам с глас; пъш-кам, охкам.

стобѐр *м.* Ограда от дървени колове и дъски.

стопявам *несв.* **стапям** *св.* Топя нещо, докато стане течено; разтопявам, стапям.

събужда́м *несв.*, **събу́дя** *св.* Прекратявам съня на някого, вдигам го от сън; пробуждам, разбуждам.

суса́м *м.* Тревисто маслодайно растение. Семената му се използват за ядене, в хранителната промишленост, в сладкарството.

стъпвам, стъпям *несв.*, **стъпна** и **стъпя** *св.* 1. Слагам си крака, краката върху нещо. Стъпвам на земята. 2. Ходя.

Т

тама́н *м.* Благовонна смола от южно дърво, която се употребява за кадене при богослужение.

тоя́га *ж.* Въздебела и яка пръчка за носене в ръце, подпиране, удряне и др.

тре́ли *мн.* 1. *муз.* Украса на песен с бързо и преливно повтаряне на някои тонове. 2. *поет.* Славеева песен.

тъ́жен *прил.* 1. Който изпитва, преживява тъга. 2. Който изразява или причинява тъга.

тъ́тна *несв.* Издавам силен глух и продължителен шум, звук.

У

ужй́лвам и ужй́лям *несв.*, **ужй́ля** *св.* 1. За насекомо – бодвам, ухапвам. 2. За коприва – опарвам. 3. *прен.* Жегвам с хапливи и ядовити думи.

улы́сан *несв. прил.* Залисан, унесен, захласнат.

улы́свам *несв.*, **улы́сам** *св.* Отвличам вниманието, отнемам времето на някого; залисвам.

уны́л *прил.* Отпаднал духом; тъжен, нажален.

упла́ха *ж.* Внезапен страх, изплашване, тревога.

Ф

фанта́зия *ж.* 1. Творческо въображение. 2. Измислица, мечта. 3. Хрумване, каприз. 4. Музикална пиеса.

фе́я *ж. книж.* 1. Приказно същество с вълшебна сила на магьосница и с образ на самодива или русалка. 2. Омайна хубавица.

фиш *м.* Книжно картонено правоъгълно листче с различни сведения.

фу́рна *ж.* 1. Голяма пещ за печене на хляб. 2. Част от готварска печка, където се пече хляб, ястие и др.

Х

ха́ла *ж.* 1. Буен вятър; буря. 2. Въображаемо, митическо същество, оприличавано на змей. 3. *прен.* Едър и силен, як човек.

хартй́я *ж.* Произведен от целулоза, дървена маса, слама и др. материал във вид на тънки листове за писане, рисуване, печат, увиване и др.

хвъ́рча *несв.* 1. Нося се във въздуха; летя. 2. *прен.* Движа се с голяма бързина.

хлад,-ът *м.* Приятна слаба студенина, хладина, прохлада.

художествен *прил.* 1. Който се отнася до изкуство изобщо. 2. Който е свързан с отразяване на действителността със средствата на изкуството.

Ц

цaмбурвaм *несв.*, **цaмбурнa** *св.* Цамбуркам веднџ или поединично.

цaмбуркaм 1. Потапям изведнџ нещо тежко във вода, та се чува плясък. 2. Скачам, падам или правя резки движения във вода, та се чува плясък, шум. *Децата по цял ден се цамбуркат във водата.*

цвѐте *ср. мн.* **цветѝ** 1. Тревисто растение с хубав цвят. 2. Самият цвят на растението.

цвят, цветѝт *м. мн. -ове* Орган у семенните растения, обикновено с нежни и красиви листа и приятен дџх, кџдето става оплождането и се развива плод и семе.

Ч

чaкмѝк *м.* 1. *остар.* Ударник за пушка. 2. *диал.* Огново и кремџк.

чернѝца *ж.* 1. Отглеждано по дворове и градини дърво с меки и сочни плодове и листа, които се използват за храна на копринената буба; дуд. 2. Плодџт на това дърво; дуд.

чертѝж *м.* Точно изображение, рисунка на предмет, направен с чертане, с черти.

чѝчо (чѝчко) *м.* 1. Брат на бащата. 2. Възрастен мџж, роднина или близџк на семейството по отношение на децата. 3. Почтително обръщение у народа кџм по-стар човек (но не дядо).

чучулѝга *ж.* Сива полска птичка, която се издига нависоко и пее.

Ш

шѝрка *ж.* 1. Естествена пџстрота или цветно петно. 2. Цвят, шар, багра. 3. Рисувана или чертана и др. украса.

шейнѝ *ж.* Превозно средство с дървени или метални плазове за плџзгане по сняг или лед.

шибѝй *м.* Ароматно градинско цвете от семейство крџстоцветни.

ширѝк *прил.* Който е голям, има голям размер в страни. Противоположно на *тесен*.

шумѝк *м.* Гџста шума, хрaсталак.

шѝшна *несв.* Шепна. *Какво шушнете в тџмното?*

шушѝни *мн.* (шушон *м.*) Високи зимни гумени обувки, които се обуват над други обувки.

Я

ѝсен *м.* Широколистно дърво с перести назџбени листа и яка дървесина.

Б

безчѝнствам – върлувам, вилнея, беснея, свирепствам, злодействам.

браздà – резка, дия, граница.

бушѹвам – вилнея, беснея, лудея, *прен.* вря, кипя.

В

вар – *диал.* киреч

вглѐдан – взрян, загледан, вперил поглед, впил очи.

вехт – овехтял, износен, изтърган, стар.

виѐлица – фъртуна, вихрушка, фикър, буря.

вилнѐя – бушувам, беснея, лудея, *разг.* лудувам.

вкàрвам – въвирам, пъхам, втиквам, вмъквам.

влàга – мокрота, мокрина, влажност.

влàча – vleka, тегля, мъкна, тътря.

влàча се – vleka се, мъкна се, тътря се.

внушàвам – втълпявам, вдъхвам.

впѝвам – притискам силно, прилепвам.

вред – *вж.* навсякъде.

врѝзвам – завръзвам.

врѝстник – *книж. остар.* едновръстник.

врява – глъчка, олелия, виканица, шум, аларма.

възвѝшен – благороден, одухотворен.

върлѝна – прът.

върлѹвам – *вж.* безчинствам.

върша – права.

Г

гѝздав – красив, напет.

гѝздя – украсявам, крася, кича, китя, труфя, разхубавявам, разкрасявам, пременям, глася, кипря, *разг.* докарвам се.

гльч – *вж.* врява.

гнил – разложен, прогнил, изгнил, *разг.* разкапан, *разг.* скапан.

греблò – весло.

грѝнци, гърнѐ – кюп, делва.

гьол – локва, блато.

Д

дàрба – *книж.* дарование, дар, талант, заложи, способности, даровитост, надареност, талантливост.

дѐбна – следя, проследявам, наблюдавам, причаквам, *разг.* вардя.

джуджѐ – пигмей, гном, лилипут, дребосък.

дѝвен – възхитителен.

дѝпля – надиплям, плисирам, драпирам, сгъвам, нагъвам.

дѝря – следа, отпечатък, белег, бразда.

дѝря – търся.

драскотѝна – рязка, драска, драскулка, драсканица.

дувàр – ограда, стена, зид.

Е

ехтѝ – еча, кѝнтя, тѝтня.

езѝк – реч, говор, слово, стил.

Ж

жад – жажда

жилав – гъвкав, издръжлив.

З

завеса – перде.

загъвам – увивам, завивам, опаковам.

замòжен – богат, имотен.

замрёжвам – замъглявам, забулвам, затъмнявам.

запòчвам – почвам, захващам, залавям, пристъпвам.

зарàвам – заривам, засипвам, закопавам.

захлàсвам се – забравям се, увличам се, омайвам се.

замàх – широта

И

ìзлет – екскурзия, разходка, обиколка.

изнурèн – изтощен, слаб, безсилен, немошен, обезсилен, съсипан, изтомен.

изрàствам – пораствам

изрйвам – рина

изтръпвам – тръпна, вцепенявам се.

изражèние – израз, мимика, физиономия.

К

кàня – викам, зова, приканвам, призовавам.

кàня се – готвя се.

кàпя – падам, опадвам, изпадам.

катèря се – качвам се.

колийба – хижа, бордей.

котлè, котёл – ведро, кофа, бакър.

кърпа – пешкир.

куп – камара, грамада, купчина, купище, планина.

кюп – делва.

кьошè – тъгъл, кът, място.

Л

ловèц – ловджия.

лътх – полътх, полътхване, подухване, повяване.

люшкам – клатя.

М

магàре – осел

магьòсница – вълшебница, вещица, бродница, чародейка.

мàйстор – занаятчия, специалист.

малчугàн – хлапак, хлапе.

мйрис – обоняние, дътх, миризма, ухаение, аромат.

мр'èсен – нечист, замърсен, изцапан, омърсен.

мұшвам се – пътхам се, вмътвам се.

мйтам – хвърлям, захвърлям, пращам.

Н

надпревàрвам – изпреварвам, надминавам, надбързвам.

накладàм – запалвам

натйрвам – изпътждам, изгонвам, прогонвам.

нахлұвам – навлизам, прониквам, нахътвам.

О

обагрям – оцветявам.

облийчам – намътквам, навличам, разг.

облътхвам – лътхам, духам, вея, полътхам, повявам, подухвам.

озътртам се – оглеждам се.

окйчвам – накичвам.

окърпен – закърпен, съшит, скърпен.

опазвам – запазвам, съхранявам, увардвам, *разг.*

оптимизъм – жизнерадост, бодрост.

П

пладне – обед, пладнина.

плйсвам – квърлям, изливам (вода), лисвам (диал.), ливвам.

подигравка – насмешка, присмех.

поемам – 1. хващам, 2. тръгвам

покривка – покривало, завивка.

постоянств(ув)ам – упорствам, настоявам.

препоръчвам – съветвам.

пресмятам – смятам, изчислявам.

преценявам – заключавам, съдя, обмислям.

привечер – надвечер.

притеснявам се – безпокоя се, грижа се, тревожа се.

пръждосвам – *разг. грубо* – изпъждам.

пъквам се – пръскам се, спуквам се.

пътувам – пътешествувам, странствувам.

пътюм – пътем, мимоходом

Р

работилница – ателие

разглобявам – демонтирам, развинтвам

разлъка – раздяла

С

свиден – любим, обичан, мил, скъп, драг, ненагледен.

свод – купол

сгазвам – газя, тъпча, мачкам, смачквам; смъмрям, хокам.

сгърчвам – сбръчквам

сйгурен – достоверен, верен, надежден.

силуёт – очертания, контури.

скътвам (*нар.*) – кътам, прикътвам, крия, прикривам, скривам, прибирам.

смесвам – разбърквам, омесвам, обърквам.

снемам – свалям, смъквам.

сполучвам – случвам, успявам, постигам, върви ми.

спотаен – притаен, затаен, стаен.

спрётнат – стегнат, прибран.

стан – лагер

стобор – ограда, плет.

Т

талисман – амулет, муска.

тояга – сопа.

тъжен – меланхоличен, печален, трагичен, скръбен, жалостен, нерадостен, невесел.

У

ужилвам – ухапвам.

унйл – потиснат.

уплаха – страх.

Ф

фантазия – въображение.

Х

хала – буря, стихия.

хлад – студ, прохлада.

Ц

цамбурвам – цопвам.

Ч

чертѐж – скица.

чернѝца – скаменица (*диал.*), дуд (*диал.*)

Ш

шàрка – цвят.

шумàк – гъсталак, листак.

Я

ясен – ведър, безоблачен, ведролик,
бистър, чист.